

д-р Џемали Саити
проф. д-р Беса Арифџи
судија Шпенд Деваја
м-р Андреј Божиновски

I

КАЗНЕНАТА ПОЛИТИКА НА СУДОВИТЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И ПРАКТИЧНА ПРИМЕНА НА ЗАКОНОТ ЗА ОДРЕДУВАЊЕ НА ВИДОТ И ОДМЕРУВАЊЕ НА ВИСИНАТА НА КАЗНАТА

II

ПРИМЕНАТА НА АЛТЕРНАТИВНИТЕ МЕРКИ СО АКЦЕНТ НА ПРОБАЦИЈАТА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

ПРАВНА АНАЛИЗА

Скопје, 2018 година

Автори:

д-р Џемали Саити,

Судија на Врховниот суд, Претседател на Здружението на судиите на РМ.

проф. д-р Беса Арифи,

Професор по казнено право на Правниот факултет при Универзитетот на Југоисточна Европа, Тетово.

м-р Андреј Божиновски,

Правен советник во Здружението на судиите на РМ.

Судија Шпенд Деваја,

Судија на Врховниот суд на РМ, Член на Управен одбор на Здружението на судиите

Уредник:

**м-р Петра Кабранова
Николовска,**

Стручен соработник во Здружението на РМ

Проект:

Зајакнување на улогата и независноста на судиите во РМ

**ЗДРУЖЕНИЕ НА СУДИИТЕ НА
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**

U.S. Embassy Macedonia

This project was funded in part through a U.S. Embassy grant. The opinions, findings, and conclusions or recommendations expressed herein are those of the implementers/authors and do not necessarily reflect those of the U.S. Government.

”Овој проект е делумно поддржан од Амбасадата на САД. Мислењата, откријата и заклучоците, или препораките изнесени овде се на имплементаторот/ите, авторот/ите и не ги одразуваат оние на Владата на САД. Ку проект është pjesërisht i mbështetur me grant nga Ambasada e SHBA-ve. Mendimet, zbulimet dhe konkluzionet ose rekomandimet e paraqitura këtu janë të implementuesit/autorëve dhe nuk i reflektojnë domosdoshmërisht ato të Qeverisë së SHBA-ve.

СОДРЖИНА

I АНАЛИЗА НА КАЗНЕНАТА ПОЛИТИКА НА СУДОВИТЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И ПРАКТИЧНА ПРИМЕНА НА ЗАКОНОТ ЗА ОДРЕДУВАЊЕ НА ВИДОТ И ОДМЕРУВАЊЕ НА ВИСОТИНАТА НА КАЗНАТА	7
Вовед	7
Цел и предмет на анализата	8
Методолошки пристап	8
Поим за казнена политика на судовите	12
Краток осврт на активностите поврзани со воедначувањето на казнената политика на судовите во Република Македонија	17
Правна рамка	20
Правилник за одмерување на казните	22
Закон за одредување на видот и одмерување на висината на казните	29
Статистички согледувања за казнена политика на судовите во Република Македонија	36
Приказ на казнената политика на судовите од примената на Законот за одмерување на видот и висината на казните	41
Методолошка дигресија и препораки	50
Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казните низ гледиштата на судиите, јавните обвинители и адвокатите	53
Заклучни согледувања	74
II. АНАЛИЗА НА ПРИМЕНАТА НА АЛТЕРНАТИВНИТЕ МЕРКИ СО АКЦЕНТ НА ПРОБАЦИЈАТА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	79
Вовед	79
Предмет и цели	80
Методолошка поставеност	81
Правна рамка	83

Алтернативни мерки што се применуваат во преткривична постапка - мерки од областа на ресторативната правда	86
Мерки што се применуваат во текот на кривичната постапка пропишани со Кривичниот законик.....	88
Кривичен законик 2004 година	88
Видови на алтернативни мерки во текот на кривичната постапка	89
Мерки што се применуваат во текот на извршувањето на санкцијата - мерки на модификација на изречената казна затвор.....	93
Условен отпуст	93
Закон за пробација	94
Органи за извршување на алтернативните мерки	94
Закон за пробација	95
Податоци за примена на алтернативните мерки:.....	98
Постоење на нормативни и институционални претпоставки за примена на алтернативните мерки низ гледиштата на судиите, јавните обвинители и адвокатите.....	105
Осврт за примена на алтернативните мерки.....	112
Влијанието на нормативни претпоставки врз примената на алтернативните мерки.	113
Заклучоци:	115
Прилог 1:	119
Анонимен прашалник доставен до судии, јавни обвинители и адвокати.....	119
Прилог 2:	129
Формулар за анализа на правосилни пресуди.....	129

I
**АНАЛИЗА НА КАЗНЕНАТА ПОЛИТИКА
НА СУДОВИТЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
И ПРАКТИЧНА ПРИМЕНА НА ЗАКОНОТ
ЗА ОДРЕДУВАЊЕ НА ВИДОТ И ОДМЕРУВАЊЕ
НА ВИСИНАТА НА КАЗНАТА**

I АНАЛИЗА НА КАЗНЕНАТА ПОЛИТИКА НА СУДОВИТЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И ПРАКТИЧНА ПРИМЕНА НА ЗАКОНОТ ЗА ОДРЕДУВАЊЕ НА ВИДОТ И ОДМЕРУВАЊЕ НА ВИСИНАТА НА КАЗНАТА

Вовед

Казнената политика на судовите во Република Македонија е средишна тема на функционирањето на системот на казнена правда во целост (казното законодавство, судство и другите правосудни институции, извршувањето на санкциите и сл.), при што, индицирано и со оваа анализа, постои повеќекратен оправдан интерес за политиката на судовите во изборот и во одмерувањето на казната и на другите санкции, нивното извршување и нивните ефекти и истата е една од основите за евалуација на целиот систем на казнена правда: законодавството, постапката, организацијата на судовите и капацитетите на судиите – ефикасно да го применуваат казниот закон. Прашањето за одмерување на кривичните санкции веќе неколку години е актуелно меѓу правната фела. Очигледно е дека начинот на одмерување на казните од страна на судовите предизвика различни дискусии и гледишта. Општите одредби на Кривичниот законик (КЗ) ги даваат општите правила за одмерување на казната. Прв чекор кон воедначување на казнената политика беше направен со донесувањето на посебниот Правилник од страна на Претседателот на Врховниот суд. Измените предизвикаа реакции кај правната професија, особено од аспект на дискреционото право на судијата да ја одмерува казната, како и од аспект на основниот принцип на индивидуализација на казнувањето. Веднаш потоа во декември 2014 година беше донесен посебен Закон за одредување на видот и одмерување на висината на казната¹ (Закон за одмерување на казната) кој воспостави концепциски реформи во нашето казнено материјално и процесно право и со кој, меѓу другото, се пропишува начинот на кој судиите треба да ја одмеруваат казната во секој предмет. Острата критика на научната и стручна јавност, особено во деловите на одредувањето на видот и висината на казната и механизмите за воедначување на канената политика, придонесе кон укинување на Законот за од-

¹ Закон за одредување на видот и одмерување на висината на казната, Службен весник на РМ бр.199/2014

редување на видот и одмерување на висината на казната од страна на Уставниот суд на РМ.

Здружението на судиите на Република Македонија во соработка и со поддршка од Амбасадата на Соединетите Американски Држави во Република Македонија, а во рамки на проектот „Зајакнување на улогата и независноста на судиите во Република Македонија“ активно работеше на следењето на казнената политика на судовите во Република Македонија од донесувањето на Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казните; испитувањето на ставовите на судиите, обвинителите и адвокатите во однос на ова законско решение, како и на механизмите за воедначување на казнената политика на судовите во РМ. Анализата која подолу е претставена е резултат на истражување на група домашни експерти.

Цел и предмет на анализата

Оваа анализа претставува суштествена алатка, производ на заедничките напори на домашни и меѓународни експерти. Поимите, наодите и заклучоците во неа претставуваат слика на тековната казнена политика на судовите во Република Македонија пред и во периодот на донесувањето на Правилникот за начинот на одмерување на казните и Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната. Податоците во оваа анализа се општите податоци кои можат да се најдат во датотеките на Државниот завод за статистика, а дел од податоците се собрани преку Здружението на судиите на Република Македонија од судови во сите четири апелациски подрачја: Скопје, Битола Гостивар и Штип. Имајќи ги во предвид и заклучоците и препораките од регионалните дискусии што се одржаа во рамки на овој проект проектниот тим на оваа анализа имаше можност да ги мапира и објасни дневните проблеми на судиите во одредувањето на видот и одмерувањето на висината на казните, како и нивните ставови во однос на овие решенија. Анализата претставува значајна основа која може да им послужи на практичарите од сферата на кривичното право во однос на сите аспекти на казнената политика.

Целта на оваа студија е да изврши анализа на казнената политика на судовите во Република Македонија и да даде заклучоци и препораки кон натамошно јакнење и создавање на еднообразен национален систем за кривично санкционирање.

Методолошки пристап

Во текот на истражувањето групата експерти која работеше на Анализата користеше различни методолошки пристапи:

- Спроведување на анонимна анкета за испитување на ставовите и искуството на правните практичари (судии, јавни обвинители и адвокати) за предизвиците со кои се соочуваат во секојдневната примена на Законот и работните листови за одмерување на казната,

преку изготвување на прашалник составен од генерални и специјални прашања.

- Разгледување на правосилни и неправосилни пресуди за однапред определена група на кривични дела, донесени од различни судови во периодот од 1 август 2015 година до 31 мај 2017 година.
- Спроведување на кратки разговори со претставници на институциите кои се задолжени за воедначување на казнената политика во земјата преку примената на Законот за казните.
- Организирање на регионални работилни за судии и други правни практичари во четирите апелациони подрачја. Забелешките и сугестиите од дискусиите се вклучени во завршните согледувања и препораките на истата.

Анонимната анкета беше спроведена со доставување на Прашалник до вкупно 200 правни практичари (100 судии кои работат на кривичната материја, 50 јавни обвинители и 50 адвокати) од територијата на четирите апелациони подрачја, членови на Здружението на судиите. На испитаниците по пошта им беше доставен анонимниот Прашалник заедно со адресиран празен плик со кој требаше повратно да се испрати одговорот на испитаникот. Прашалникот содржеше генерални и специјални прашања поврзани со Законот за одмерување на казната. Генералните прашања се однесуваа на одредбите од Законот што го регулираат одмерувањето на казната, улогата на Комисијата за воедначување на казнената политика, ставовите на практичарите за евентуални повреди на начелата на правичност во казнувањето, слободно судиско уверување и начелото на индивидуализација на казната. Специфичните прашања од прашалникот се однесуваа на: бодувањето на олеснителните и отежнувачките околности, можна колизија на одредби од Законот за одмерување на казната и КЗ при спогодувањето и границите на ублажување на казната и сл.

Од вкупно 200 испратени прашалници, ЗСРМ повратно доби 140 прашалници, односно: вкупно 83 судии; 26 – јавни обвинители и 31 – адвокат го одговорија прашалникот.

Покрај анонимната анкета групата експерти достави допис до основните судови со проширена надлежност и четирите апелациони судови да достават примерок на правосилни и неправосилни пресуди донесени за одредени кривични дела² во периодот од 1 август 2015 година до 31 мај 2017 година. Со цел да се обезбеди случаен избор на пресудите од судо-

² Листата на кривични дела за кои беше побарано да се достават пресуди од судовите дадена е во Анекс 2 на оваа Анализа. Кривичните дела се селектирани како најчести и заеднички за судовите на четирите апелациони подрачја врз основа на годишниот извештај на работата на Врховниот суд на РМ за 2016 година.

вите беше побарано да ја достават секоја трета пресуда (неправосилна или правосилна) од ACCMIS³ за секое од најчестите кривичните дела, донесена во горенаведениот период.

Професионалноста и отвореноста за соработка и поддршка на судиите од основните и апелационите судови во процесот на прибирање на пресуди беа од особена важност за успешно спроведување на оваа Анализа. Сите судови вкупно доставија за разгледување 834 пресуди.

Во текот на истражувањето беа остварени и кратки средби со судии на Врховниот суд, претседатели на судови (основни и апелациони), како и со американски судии и експерти, на кои генерално се дискутираше за развојот на механизми за следење и проучување на казнената политика на удовите, кои значително помогнаа во подготовката на завршните препораки и заклучни согледувања.

Во текот на имплементирачкиот период беа одржани 4 работилници кои послужија како форум за размена на мислења и дискусија меѓу судиите, експертите и другите правни практичари. Учесниците на дискусијата (судии, правни експерти и практичари) укажаа на постоењето паралелизам помеѓу Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казните и Кривичниот законик, во кој е содржана основата на сите кривично правни начела, постулати и институти, при што се јавува конфузност и дисфункција во нивното практично применување. Учесниците потоа се осврнаа и на недостигот на основани, мерливи и објективни критериуми за бодување на отежнувачките и олеснителни околности. Како нејасни олеснувачки околности кои се во колизија со одредбите од КЗ ги посочија: пречекорувањето на нужната одбрана и обидот, кои се предвидени како олеснувачки околности, иако КЗ предвидува можност за ублажување на казната во овие случаи. Во однос на крајната нужда, тие укажаа дека таа во Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казните е предвидена како олеснувачка околност, а истата во КЗ претставува основа за исклучување на противправноста. Како недетерминирани отежнувачки околности од страна на учесниците беа посочени отежнувачките околности, предвидени во Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната, односно: 1) Недостатокот на каење и покрај признание. 2) Голема упорност при извршувањето на кривичното дело. 3) Искуството на сторителот (какво и кој ќе го потврди?). 4) Ниското културно ниво на сторителот и негативниот однос кон општоприфатените вредности (како ќе биде измерено?) и други нејасни околности. Во одн⁴ос на пра-

³ Automated Court Case Management Information System

⁴ Д-р Саити, Џ., Насоки кон редефинирање на казнената политика во Република Македонија, Извештај за регионална дискусија на тема „Казнена политика и судска транспарентност во светло на реформата на судскиот систем“ – Скопје, 2017 година, Здружение на судии на РМ.

критичната примена на работните листови од Законот за одмерување на олеснителните и отежнувачките околности беше констатирано дека во практиката постои несоодветно бодирање на олеснувачките околности во однос на отежнувачките околности, при што и при постоење на повеќе олеснувачки околности заради нивното ниско бодирање секогаш разликата оди во корист на отежнувачките околности со што се доведува во прашање можноста за определување на алтернативни казни, особено условна осуда. Учесниците исто така укажаа на судирот на одредбите од членот 20 од Законот за одредување на видот и одредување на висината на казната со одредбите од чл. 41 од КЗ и одредбите од член 483 ст.1. Имено членот 20 од Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казните кои упатува на намалување на казната при постапката за спогодување, поради тоа што е во директна колизија со членот 41 од Кривичниот законик според кој при спогодувањето на судот може да му биде предложена само казна во границите на казната пропишана за стореното дело, ублажена во определени граници, а не 50% од казната што би била изречена во редовна судска постапка. Исто така членот 20 од Законот е во колизија со членот 483 ст.1 од ЗКП, кој упатува на тоа дека во постапка на спогодување, судот ќе примени санкција во законски предвидените рамки на делото, **но не под границите за ублажување на казната определени во Кривичниот законик.** Тука ЗКП изрично предвидува ублажување на казната во границите за ублажување на казната определени во Кривичниот законик. што укажува дека судијата на претходна постапка, треба да примени казна, определена според видот и висината, во законски определените рамки на конкретното дело, но не под границите за ублажување на казната **определени во Кривичниот законик.**⁵ Според препораките, а во однос на улогата на Комисијата за воедначување на казнената политика, беше констатирано дека Комисијата ја спроведуваше својата законска улога во рамки на Министерството за правда во однос на анализирање на казнената политика на судовите преку прибирање на правосилни пресуди и предлагање на незадолжителни критериуми за одмерување на видот и висината на казната. Во однос на поставеноста на Комисијата се наметна прашањето дали авторитетната моќ на Комисијата во однос на предлагање на критериуми за воедначување на казнената политика беше поголема од авторитетот на Врховниот суд, кој на општа седница од 25 судии донесува одлуки кои се значајни за воедначување на казнената политика? Понатаму учесниците во однос на работата на Комисијата се утврди дека постои неажурност на одредени судови во доставувањето на пресуди и одлуки во кои е применет Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната, при што Комисијата нема целосна

⁵ Регионална работилница – Битола, <https://a1on.mk/archives/794969>

евиденција во политиката на казнување.⁶ Во однос на воедначувањето на казнената политика, беше препорачано дека таа треба да остане во надлежност на апелационите судови и Врховниот суд на Република Македонија. Надлежноста на Врховниот суд на Република Македонија како највисок суд кој го обезбедува единството во примената на законите, и воедначувањето на казнената политика, е регулирана со член 101 од Уставот.⁷ Понатаму беше предложено дека потребно е укинување на Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казните за да се зачува дигнитетот на судиите, што на 16 ноември 2017 година се случи – Уставниот суд на Република Македонија го укина Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казните.⁸

Во однос на практичната примена на овој закон, на регионалните дискусии исто така се потенцираа позитивните новини за стимулирањето на спогодбите за кривична санкција меѓу обвинителот и обвинетиот во однос на намалувањето на предметите во судовите, меѓутоа исто така се укажа на опасноста во практиката од вршење на психолошки притисок на обвинетите дека доколку започнат постапка за спогодување со јавниот обвинител, ќе добијат пониска казна од предвидената казна за конкретното кривично дело. Учесниците на расправата на крај се осврнаа на потребата за синергија на институциите со невладиниот сектор за развивање на механизми за следење на казнената политика од аспект на правната празнина по укинувањето на законот за казните.

Поим за казнена политика на судовите

Поимот на казнена политика е интегрален поим, кој ги вклучува: политиката на законодавецот во пропишувањето на казните и другите санкции у условите за нивната примена; политика на судовите во примената на законски пропишаните казни и други санкции како и политиката на извршувањето на казните. Предметот на оваа анализа е фокусиран врз политиката на судовите во изборот и во одмерувањето на казната и другите санкции, но во нејзиното поимање како елемент на интегралниот поим на законската и судската казнена политика. Средствата и методите на судската казнена политика предмет на научна обсервација во оваа анализа, повеќе отколку аргументите што одат во прилог или ја негираат општата оценка за нејзината благост наспроти престрогата законска политика Дополнително оваа анализа ги разработува и начинот на одредување на видот и одмерување на висината на казните – предвидени

⁶ Втора регионална работилница –Штип, <http://www.mja.org.mk/Default.aspx?modules=gallery&allID=f0ba13d9-3531-4717-b8b3-c4eb7e1fc806>

⁷ Устав на Република Македонија (Сл.весник на РМ бр.52/91, 1/92, 31/98, 91/01, 84/03, 107/05, 3/09 и 49/11).

⁸ Регионална работилница Маврово, <http://www.libertas.mk/nauchna-i-struchna-rasprava-za-pristapot-do-pravdata-i-reformite-vo-sudstvoto-vo-organizatsija-na-zdruzhenieto-na-sudii/> ; <https://a1on.mk/archives/827182>; <https://sitel.com.mk/vo-mavrovo-regionalna-rabotilnica-za-reformi-vo-pravosudstvoto>

во Правилникот за одмерување на казните и Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казните.

За предметот на оваа анализа е особено битна процената за достигнатиот степен на самостојност и на независност, но и ефикасноста на судот, неговата афирмација како стабилно упориште на правната држава и непристрасен арбитер помеѓу државното право на казнување во законот од една страна и суверената позиција на граѓанинот и неговите права и слободи од друга страна⁹. Предметот на истражување на оваа анализа и продлабочениот приод кон проблемите на казнената политика е „почеток“ и „крај“ за претстојната реформа на казненото законодавство и за судството во целост, која што е инспирирана од идеалот за справедливо, ефикасно, објективно и независно судство, што понатаму го определува стремежот кон: еднаквост во различностите, справедливост во нееднаквоста, врзаност за идејата на законот во независноста при неговото толкување и при примената, индивидуализирање на општите норми и институти и генерализација во индивидуализираните постапки и одлуки.

На подрачјето на меѓународното правосудство прашањата поврзани со казнената политика имаат релативно кратка историја и традиција и треба да се преземаат уште низа мерки и активности за разграничување на односот помеѓу казната и основните човекови права.¹⁰ Казнената политика во рамките на законодавството на ЕУ е на самиот почеток од сопственото дефинирање и развивање.¹¹ Класификацијата на кривичните дела во рамки на ЕУ е релевантна од аспект на компаративност на статистичките податоци за кривичните дела со што ќе се овозможат продлабочени анализи и ќе се олесни соработка меѓу државите членки на ЕУ во кривичната материја. ***Расправиите поврзани на оваа тема всушност се насочени кон разликата помеѓу правдата – како апстрактен поим и правичноста како конкретен поим.***¹² Проблемите поврзани со казнената политика отсекогаш биле и се предмет на теоретски анализи и експликации. Во 1972 година ООН зазеле став дека поради контрапродуктивната судска норма, судиите балансираат помеѓу времето и правдата при што овој став преовладува и денес во укажувањата дека судиите ќе снесат санкции ако не ги завршат старите предмети. Понатаму проф. Хорватиќ во однос на казнената политика

⁹ Груевска-Дракулевски, Александра/ Мисоски, Бобан, Компаративна анализа на механизмите на упатства за одмерување казна: Упатството за одмерување казна во САД, МРКПК год.21, бр.1, (2014), Скопје, стр.91-114. Повеќе кај Неделкова, Лидија, Осврт на Правилникот за начинот на одмерување на казните, МРКПК год.21, бр.1, (2014), Скопје, стр.13-34.

¹⁰ D. Van Zyl Smit; Oblici odmerivanja kazne u medunarodnom kaznenom pravosuđu, Hrvatski Ljetopis za kazneno pravo I praksu (Zagreb), vol.11, broj 2/2004, str. 1003-1024. Подетално види: Бужаровска., Г., *Невоедначената казнена политика и нејзиното влијание врз спогодувањето за кривичната санкција според Законот за кривична постапка*, Македонска ревија за казнено право и криминологија год.21, бр.1, (2014)

¹¹ Andre Klip, *European Criminal Law, and Integrative Approach*, 2-nd edition, Intersentia, Cambridge – Antwerp-Portland, 2012 str. 219.

¹² Frank, S., *Teorija kaznenog prava po Krivicnom zakoniku od godine 1951.*, Opći dio, Zagreb, 1995, str. 66-68.

истакнал дека расправата за неа е неумесна и безпредметна бидејќи не може да се одбегне инсистирање на некои општопознати содржини за кои јавноста, политичарите, теоретичарите и практичарите по дефиниција имаат различни гледишта, сфаќања, аргументи и тврдења.¹³ Понатаму Советот на Европа во 1992 година во препораката R(92)17 за козистентност во казнувањето препорача државите да водат сметка за козистентноста во казнувањето, посебно укажувајќи дека олеснителните и отежнувачките околности треба да бидат пропишани со закон „но врз основа на правната практика“ со значаен придонес од страна на судиите со посебно апострофирање на слободата на судијата во однос на индивидуализација на казната и таму кога постои степенување.¹⁴ Меѓутоа во компаративното право постои различност во правецот на воедначувањето на казнената политика на судовите и начинот на казнување во државите од англосаксонскиот правен систем и традиција и државите од континентална Европа, каде санкцијата се одмерува на начин регулиран во кодифицирани кривични законици во кои се пропишани целите и начелата на казнувањето, објективните и субјективните категоризации на казната како и законскиот минимум и максимум за секое одделно кривично дело¹⁵. Во домашното право е познат фактот дека секоја реформа на материјалното и процесното казнено законодавство е поврзана со прашањата на воедначувањето на казнената политика и истите добиваат на актуелност при секоја реформа. Казнената политика во реформата на законодавството треба да го помине тестот на легалитетот, легитимитетот, праведноста и правичноста, како и да изнајде баланс помеѓу правото на државата да казнува, настојувањето за воедначена казнена политика и непристрасноста на судите и нивното слободно судско уверување при оценка на доказите во секој случај поединечно.

Во Република Македонија казнената политика се анализира преку два аспекта: **1) Законско пропишување на казните – избор на вид и тежина на кривичната санкција;** и **2) Судско одмерување на казните од страна на судот во секој конкретен случај** според околностите на случајот и личноста на сторителот, какои придонесот на жртвата, специјалната превенција, опасноста и последиците.¹⁶ Во однос на законското пропишување на казните – тоа е исклучително тежок процес и е во рацете на законодавецот, кој мора да ги има во предвид и предлозите на судиите кои во дневната практика го имаат воочено потребите за корекција на минималните и максималните казни во материјалното казнено право. Во

¹³ Zeljko Horvatic, Osnovne karakteristike kaznene politike sudova u SR Hrvatskoj prema pocinioniima određenih krivičnih djela s elementima nasilja, Zbornik radova> Krivično pravni I kriminoloski aspekti delikta nasilja, Zagreb 1979 godina.

¹⁴ Recommendation of Council of Europe No. R(92)17 concerning consistency in sentencing, 19.10.1992.

¹⁵ Бужаровска., Г., *Невоедначената казнена политика и нејзиното влијание врз спогодувањето за кривичната санкција според Законот за кривична постапка*, Македонска ревија за казнено право и криминологија год.21, бр.1, (2014)

¹⁶ Ibid стр. 53

овој аспект не смее да се занемари и аспектот на хуманизација на казненото право и примената на непунитивните санкции, криминолошките сознанија за етиологијата и феноменологијата на различните облици на криминалитет, егзогените и ендегените фактори што влијаат и го условуваат криминалното однесување, правата на жртвата и сл.

Во однос на вториот аспект на анализа на казнената политика – најзначајно е да не се занемари слободното судско уверување и убедување, кое е израз на судската независност и особено важен принцип во доказното право, во делот на оценување на околностите при одредувањето на видот и одмерувањето на казната. Судското убедување не значи самоволие на судијата, туку оценка во рамките на законито изведените докази на кои судот ја заснова својата одлука.¹⁷ Обидите за воедначување на казнената политика во Република Македонија се покажаа како неуспешни во смисла на пречекорување на овластувањата од страна на законодавецот каде во двата обиди за воедначување на казнената политика изрази недоверба во судиите, го ограничи начелото на индивидуализација на казната преку обид за „вкалапување“ и контролирање на судското одмерување на казните. Судиите се единствените овластени според устав кои одлучуваат за казнената репресија во секој конкретен предмет се додека правилно се применети одредбите од КЗ. Судската одлука во конкретен случај востановува право за странките инволвирани во случајот, но факт е дека само една судска одлука од еден предмет не е извор на правото за други слични случаи. Судските пресуди се само дополнителен податок кој истовремено е и индикатор на за примена на одредбите на КЗ во практиката и истите придонесуваат за сузбивање на криминалитетот.¹⁸ Тоа е во директна корелација на целта за донесување на Законот за одмерување на казните, односно *благата казнена политика на судовите*. Под блага казнена политика на судовите се подразбираат санкции изречени од судот кои гравитираат кон законскиот минимум. Благата казнена политика на судовите која беше потенцирана во образложението на Закон за одмерување на казните треба да се сфати со голема резерва како фактор што придонесува кон остварување на целите за сузбивање на криминалитетот.¹⁹ Друго прашање е дали заострувањето на казнената политика е најдобар начин за одвраќање од криминалитет и дали судиите се преблагии или пак законодавецот пропишал неразумно строги санкции кај определени кривични дела.

¹⁷ Davor Krapac, *Kazneno Procesno Pravo*, prva knjiga: institucije, IV изменено I дополнено издание, NN, Zagreb, 2010; Подетално види: Mirjan Damaska, *Dokazno pravo u kaznenom postupku oris nivih tendencija*, PRavni fakultet u Zagrebu, Poslediplomski studiji iz kaznenopravnih znanosti, 2001; Zeljko Horvatic, *Problem odnosa u zakonu propisane I sudskim presudama primijenje kaznenopravne represije prema pociniteljima kaznenih djela*, Hrvatski Ljetopis Kazneno Pravo I Praksu, Zagreb, vol.11, br.2/2004 218-221.

¹⁸ Đurđević, Zlata, Floyd Feeny – Joachim Herrmann, *One case – two systems, A Comparative View of American and German Criminal Justice*, HLJKPP broj 2/2006, Zagreb, str.1169-1175.

¹⁹ *Supra* n.7 стр. 55

Македонското кривично право, како резултат на реформите во казненото законодавство што се направија последните години – претрпе значителни измени споредено со тоа каква беше во претходните децении. Следствено на тоа се донесе Законот за кривичната постапка кој доведе до целосна измена во постапувањето на судиите, обвинителите, адвокатите во истрагата, на главната расправа и севкупно во кривичните предмети.²⁰ Од друга страна во материјалното казнено право – реформата беше проследена со чести измени на КЗ, кој од неговото донесување во 1996 година до денес претрпе 27 законодавни измени и 4 интервенции од Уставниот суд. По релативниот мирниот период во првите години од донесувањето на законодавната стратегија во 2011 година, комплетно го изгуби правецот, па се до 2015 година КЗ доживеа 15 измени и дополнувања, од кои само во 2014 година само 7 измени и дополнувања со кои се започна процесот на реформа и поставување на нови преседани во казнената политика на судовите во Република Македонија. Измените и дополнувањата на Кривичниот законик не беа проследени со имплементирање на поголема компаративна студија на модерното материјално право и позитивните практики на законодавствата во ЕУ и регионот, како што беше пример при донесувањето на новиот Закон за кривична постапка.²¹ Во недостаток на детална правна анализа и испитување на нужноста на промените во Кривичниот закон во ист Службен весник со бр. 51/11 се објавени два различни законски текста од кои едниот за дополнување, а другиот за негово изменување и дополнување. Понатаму во 2014 година за помалку од 15 дена се објавени 3 законски пормени во Кривичниот закон во Службен весник бр. 14 од 24.1.2014 година; бр.27 од 5.2.2014 година и бр.28 од 6.2.2014 година од кои првиот за дополнување, вториот за изменување и дополнување, а третиот само за негово изменување – со што се поставува прашањето на издржливоста на целата реформа, дали таа е добро испланирана, осмислена и изведена. Помеѓу законското „дозирање“ на мерата на репресија и законската визија за мерките со кои треба да се остварат важни криминално политички цели и судска конкретизација на таквата замисла, определена со начелото на индивидуализација на казната и на другите санкции, постои внатрешна пренабрегнатост, противречност, чиешто решавање останува во рацете на судијата. Помирувањето, формулата за спојување, проникнување на законската низ судската политика на казнување е исклучително важно прашање, затоа што ни еден законски модел на казнено-правна репресија не може да заживее ако неговите решенија не бидат целосно, а не парцијално верификувани од страна на судската практика. Ако дојде

²⁰ Лидија Брашер Тајд, „Анализа на македонската казнена политика и препораки за нејзиниот иден развој: кон поцелесообразен систем“, Мисија на ОБСЕ во Скопје, декември 2012 година.

²¹ Г. Бужаровска, Г. Калајчиев, Мајкл Г. Карнавалс, Дејвид Ре, Спогодување на вина: прирачник за практичари, www.osce.org/skopje/28150, str. 33. Види повеќе: Основни стандарди за практичната примена на спогодувањето за кривичната санкција во кривичната постапка, Мисија на ОБСЕ во Скопје, ноември 2013 година.

до голем расчекор меѓу двете линии – законската и судската, обично расправата завршува со еден од двата аподиктички заклучоци: законот не е добар затоа што не ги уважува барањата на реланоста; или законот е добар, но судовите избегнуваат да ги применуваат решенијата што се во него содржани. Нема да постои таков диспарат во гледањата и површност во заклучувањето ако се подготвуваат законите врз база на сестрани проучувања – проблем што ги проследи клучните измени во Кривичниот законик при донесувањето на двете решенија од олема важност за казнената политика, а пак од друга страна судската практика биде континуирано опсервирана и темелно анализирана.

Казнената политика на судовите е инкорпорација на приоритетната задача на соврмената криминална политика во дефинирањето на целите за борбата против криминалот. Во една правна и социјална држава треба да кореспондираат со основните начела на ограничување на државната присилба, справедливост и хуманост. Законската – казнена политика ставена во функција на државно-правните начела на системот на казни и други правни последици на казненото дело обезбедува рамнотежа меѓу остварувањето на криминално – политичките цели и индивидуалната слобода односно заштитувајќи ги јатаците на левијатанската држава.²² Моделот на македонската казнена политика е уште во фаза на консолидирање на нејзината основна ориентација кон остварување на две заемно поврзани цели: офанзивна, експанзивна и превентивна политика на државата во отстранување на факторите на криминалот, инспирирана со идејата и со начелата на социјалната држава и поддржана со мерки и активности на граѓанското општество и репресивна казнена политика што е еманација на концептот на либералното казнено право и на демократската правна држава – заснована врз поставувањето рационални граници на казнено правната репресија.²³

Краток осврт на активностите поврзани со воедначувањето на казнената политика на судовите во Република Македонија

Од страна на научната јавност, граѓанските организации во Република Македонија во последните години се преземени повеќе активности во однос на анализирање на конкретниот тренд на казнената политика во даден период и предлагање на соодветни решенија за нејзиното воедначување. Првично во 2005 година, во рамки на посебно советување за казнената политика - Здружението за кривично право и криминологија на Македонија во соработка и поддршка од ОБДАТ секторот за соработка при Амбасадата на Соединетите Американски Држави во Република Македонија организира големо научно советување посветено на воедна-

²² Арнаудовски, Љ., Пенологија, наука за извршување на кривичните санкции, 2988 година, Скопје

²³ *Infra*, н.24 стр. 14

чувањето на казнената политика на судовите во Република Македонија.²⁴ На ова советување беше истакнато дека анализата на пресудите во делот на изречените казни треба да биде фактот дека напорите за борба против криминалот што има тенденција на пораст – придонесува за заострување на пропишаните казни и други мерки. Понатаму во 2008 година академската фела повторно се произнесе со предлози на надминување на согледаните практични потешкотии во однос на прашањето за одмерувањето на казната во законските рамки и практичните неконзистентности во однос на казнената политика. Тука тема на научна дискусија беа предлозите кои предвидуваа воведување на електронска евиденција на изречени казни – преку воведување на посебно софтверско решение за правосилните пресуси, преиспитување на широките законски рамки кај одделни кривични дела, можноста и условите за ефикасно остварување на функцијата на Врховниот суд на Република Македонија во обезбедување на единството во судската практика и сл.

Покрај научната фела, следниот чекор беше направан и од страна на судиите во однос на анализирањето на казнената политика. Здружението на судиите на Република Македонија со поддршка и во соработка со Мисијата на ОБСе во Скопје во 2012 година спроведоа анализа на изречени казни, при што дојдоа до заклучоци дека одмерените казни се многу блиску до законскиот минимум и дека горната граница на казните воопшто не се користи во практиката, како и заклучокот дека во голема мера се застапени кратките затворски казни.²⁵ Понатаму потенцијалните ризици и практичните потешкотии во текот на спогодувањето за прв пат беа спомнати во Прирачникот на ОБСЕ за спогодување на вината.²⁶ Прирачникот укажа на широките рамки на пропишаните кривични санкции со КЗ; казнената политика која се движи до законскиот минимум, потребата да се промени КЗ во однос на ублажувањето на казната во случај на спогодување, неконзистентни судски пресуди за исти или слични дела и отсуство на статистика за изречените казни и сл.

Битно е да се напомени дека во овој период, во рамките на Јавното обвинителство на Република Македонија – работела работна група која подготвувала посебни Упатства за утврдување на видот и одмерување на висината на казната. Овој документ прво беше претставен пред судиите на Врховниот суд, а пошироката научна и стручна јавност се запозна со неговата содржина на авна расправа одржана во декември 2013 година. Во процесот на изготвување на овој правилник спроведено е истражува-

²⁴ Камбовски В., „Одмерување на казната во законски рамки“, Македонска ревија за казнено право и криминологија бр.1, 2005 година.

²⁵ Лидија Брашер Тајд „Анализа на македонската казнена политика и препораки за нејзиниот иден развој: кон поцелесообразен систем“, Мисија на ОБСе во Скопје, декември 2012 година.

²⁶ Г.Бужаровска, Г.Калаџијев, Мајкл Карнаваз, Дејвид Ре, Спогодување на вина: прирачник за практичари, www.osce.org/skopje/78150, стр 35

ње врз вкупно 276 лица.²⁷ Кај овие упатства за првпат се сретнуваме со хоризонталните категоризации на кривичните дела според опсегот на кривичните санкции. Понатаму во овој акт на ЈОПМ се разработени детално олеснителните и отежнувачките околности и истите се претставени во нумерички вредности и содржана е табела за казнување во која особен акцент е ставен врз претходната осудуваност. Оваа алатка беше за внатрешна (интерна) употреба за самите обвинители (директно) и бранителите (индиректно) во однос на употреба на институтот од ЗКП спогодување за видот и висина на казната. Меѓутоа од научен аспект – акцентирањето на претходната осудуваност како особено важен критериум (чије решение беше безусловно прифатено и од страна на Законот за одмерување на казните) е пристап кој се коси со укажувањата содржани во Препоракта на Советот на Европа за конзистентност на казнувањето²⁸, каде што изрично се вели дека претходната осудуваност не смее да биде механизки фактор за потешка санкција, а претходната осудуваност на лицето станува ирелевантна ако минало многу време од претходната осуда, ако делото што е претходно сторено или за она за кое се постапува во моментот е благо и ако се земе предвид возраста на сторителот.²⁹ Понатаму Мисијата на ОБСЕ во Македонија во текот на 2013 година, финансиски и логистички поддржа изработка на два прирачници со цел за полесна имплементација на новиот институт за спогодување во однос на кривичната санкција. Прирачниците беа со цел на охрабрување и поуспешно снаоѓање на странките во новите процесни улоги. Првиот прирачник во детали ја разработува материјата за спогодувањето и е замислен како практичен водич на странките и бранителот во процесот на преговарање заради спогодување.³⁰ Вториот прирачник се однесува на казнената политика со цел да им се овозможи на странките во постапката да имаат некаква појдовна основа за казната што може да ја очекуваат, да се зголеми извесноста на крајниот исход, како и да се олесни постапувањето кон преговарање и спогодување.³¹

Во текот на 2014, 2015 и 2016 година, Здружението за кривично право и криминологија во соработка и поддршка со ИНП одделот на Абасадата на Соединетите Американски Држави во Република Македонија и во соработка со локалните партнери: Здружението на судиите на Република Македонија, Македонската академија на науките и уметностите и др. Организира серија на научно-стручни расправи во кои експерти, академици,

²⁷ Од кои 72 обвинители, 26 судии, 20 адвокати, 47 припадници на МВР, 15 од финансова полиција, 11 од царина, 12 од Управа за финансиско разузнавање, 16 од УЈП и 57 граѓани.

²⁸ Recommendation No. R(92)17 concerning consistency in sentencing, Council of Europe, 19.10.1992.

²⁹ Бужаровска, Г., “Невоедначена казнена политика на судовите и нејзиното влијание врз спогодувањето за кривичната санкција според Законот за кривична постапка“, Македонска ревија за казнено право и криминологија год.21, бр.1, (2014).

³⁰ Основни стандарди за практичната примена на спогодувањето за кривичната санкција во кривичната постапка, ОБСЕ – Скопје, ноември 2013 година.

³¹ Насоки за казнената политика, ОБСЕ – Скопје, ноември 2013 година.

судии, обвинители и адвокати дадоа свое мислење во однос на диспартитетот во казнувањето и воедначување на казнената политика на судовите. Препораките и заклучоците од тие советувања во вид на коуникеа беа испратени и презентирани пред претставниците од Министерството за правда, а гледиштата на експертската и стручната јавност беа објавени во Македонската ревија за казнено право и криминологија.

Последната активност пред официјалната имплементација на овој сеопфатен проект во однос на казнената политика - во 2017 година, тим на автори од Здружението за кривично право право и криминологија на Македонија и Здружението на судиите на Република Македонија во соработка со ОБСЕ – Мисијата, подготви практична анализа на практичната примена на Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казните. Целта на Анализата е да даде увид во практичната примена на Законот за одмерување на казната во првите две години од неговото донесување посочувајќи ги предностите и евентуалните предизвици при примената, а во насока на воедначување на казнената политика. Потребата за реализирање на една ваква Анализа произлезе од суштината на овој Закон, особено што со него за прв пат се воведуваат објективни критериуми за одредување и одмерување на видот и висината на казната. Анализата понуди одредени толкувања за дилемите на експертската јавност (судиите, обвинителите и адвокатите) при примената на Законот за одмерување на казната имајќи ги предвид предлозите и препораките од анкетираниите целни групи, разговорите со релевантните претставници кои работат на оваа материја.³²

Правна рамка

Воедначувањето на казнената политика од страна на судовите претставува предмет на континуирана правна опсервација/мониторинг и расправа, а нееднаквоста во казнувањето претставува отстапување од начелото за правда и правна сигурност. Постојаните напори за воедначување на казнената политика на судовите резултираа со донесување на две законски решенија кои ја сочинуваат дадената правна рамка. Пред донесувањето на Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната³³, со измените на Кривичниот законик³⁴ првично беше предвидено донесување на Правилник за начинот на одмерување на казните од страна на ВСРМ, како дел од реформите на казненоправното законодавство.³⁵ Реакцијата на ваквото решение беше

³² Д-р Саити Џ., д-р Тупанчески Н., д-р Деаноска А. М-р Божиновски А., „Анализа за практичната примена на законот за одредување на видот и одмерување на висината на казните“ – ОБСЕ Скопје – 2017 година.

³³ Види фуснота 4

³⁴ Кривичен законик (Сл. весник на РМ бр. 37/96, 80/99, 48/01, 4/02, 16/02, 43/03, 19/04, 40/04, 81/05, 50/06, 60/06, 73/06, 7/08, 139/08, 114/09, 51/11, 135/11, 185/11, 142/12, 166/12, 55/13, 82/13, 14/14, 27/14, 28/14, 115/14, 132/14, 160/14, 199/14, 196/15 и 226/15).

³⁵ Закон за изменување и дополнување на Кривичниот законик, Службен весник бр. 28/2014

поделена од страна на практичарите, при што реагираше Врховниот суд³⁶, кој според измените на КЗ во 2013 година требаше да го донесе Правилникот и да го образложи фактот како Врховниот суд, како највисока судска инстанца може да навлегува во донесувањето на општ акт со норми кои треба да бидат од законски карактер. На Општата седница на Врховниот суд исто така се покрена прашањето на надлежноста на Претседателот на Врховниот суд, каде што согласно член 88 од Законот за судовите³⁷ и членовите 13 и 15 од Судскиот деловник³⁸ нема таква можност да носи подзаконски акт со кој како судија и Претседател на Врховниот суд ќе регулира материја која по својата суштина може да биде само интегрален дел од закон или да донесува општи акти од материјално правна природа, а особено што во случајот со предвидениот Правилник се навлегува и се коси со принципот на слободно судско уверување.³⁹ Потоа следуваа негативни реакции од Јавното обвинителство и Адвокатската комора.

Измените на Кривичниот закон – објавени во Службен весник на РМ, бр. 28/14 од 6.2.2014 година беа почетните измени врз кои се засноваше реформата на казнената политика на судовите при одредувањето на видот и одмерувањето на висината на казните. Измените го задолжија претседателот на Врховниот суд на Република Македонија во рок од 45 дена да донесе Правилник за начинот на одмерување на казните. Бараниот акт беше донесен на 16.4.2014 година и почна да се применува од средината на мај со *vacation legis* од 2 месеци. Донесувањето на правилникот предизвика реакции кај стручната и општата јавност, при што на научните и стручните расправи кои следуваа по донесувањето на правилникот силен аргумент на академската фела беше заснованоста на судските одлуки – кои согласно чл. 98 ст.2 од Уставот и чл.2 ст.2 од Законот за судовите се донесуваат врз основа на Уставот, законите и меѓународните договори ратификувани согласно Уставот.⁴⁰

Скоро едногласни беа мислењата дека Правилникот⁴¹ како подзаконски акт не кореспондира со целта што треба да ја постигне односно воедначување на казнената политика, ниту пак е соодветно казни да се изрекуваат со Правилник. Единствени беа мислењата на Адвокатската комора на Република Македонија и Јавното обвинителство на Република Македонија дека треба да се интервенира во казнената политика од аспект на несоодветна воедначеност на изрекувањето на казните и воопшто кривичните санкции, не само по основ на видот на кривичните дела и на ви-

³⁶ Мислење на Општата седница на ВСПМ од 27.01.2014 година, по Предлог на Закон за изменување и дополнување на Кривичниот законик.

³⁷ Закон за судовите, Службен весник на Република Македонија бр.58/2006 и 150/2010.

³⁸ Судски деловник, службен весник на Република Македонија бр. 55/13.

³⁹ Мислење на Општата седница на ВСПМ од 27.01.2014 година, по Предлог на Законот за изменување и дополнување на Кривичниот законик.

⁴⁰ Устав на Република Македонија (Сл.весник на РМ бр.52/91, 1/92, 31/98, 91/01, 84/03, 107/05, 3/09 и 49/11).

⁴¹ Правилник за начинот на одмерување на казните (Сл. весник на РМ бр.64/14).

дот и висината на казните-санкции, туку и по основ на тоа на подрачјето на чиј апелационен суд се води кривичната постапка за одреденото кривично дело (географска детерминанта).⁴² И покрај мислењето на Општата седница, на која се укажа дека менувањето на членот 39 ст.3 од КЗ предизвикува сериозна дилема по однос на уставноста и законитоста на ваквото решение на одмерување на казните, Врховниот суд, согласно измените на КЗ, со кои не можеше да се преговара, се пристапи кон создавање на Правилник за начинот на одмерување на казните.

Правилник за одмерување на казните

Донесувањето на Правилникот за начинот на одмерување на казните беше првиот т.н. обид да се надмине проблемот на невоедначената судска пракса, прашање – што претходно се решаваше со правните мислења и начелните правни ставови на Врховниот суд на Република Македонија. За разлика од Законот за казните, Правилникот претставуваше сублимит на законски предвидените институти, основи, критериуми и правила од една страна и на показателите односно резултатите од анализата на праксата и компаративните истражувања од друга страна.⁴³ Законодавецот при донесувањето на правилникот се водел од две сосема јасни цели:

1. Создавање на солидна основа за унапредување и воедначување на казнената политика на судовите;⁴⁴
2. Ефикасно и успешно функционирање на новиот модел на кривична постапка во практиката.

Првата цел за донесување на Правилникот се основа на фактот дека во нашата држава постои диспарат во одмерување на казните, при што се смета дека казнената политика на судовите е блага, односно се стреми кон законскиот предвиден минимум на казните во КЗ. Образложението на Предлог – законот за изменување и дополнување на КЗ ги истакнува следните заклучоци што служат како основа за донесување на Правилникот:

⁴² Неделкова Л., „Осврт на Правилникот за начинот на одмерување на казните“.

⁴³ Правилник за начинот на одмерување на казните ВСРМ, Службен весник на РМ бр.64/2014 година.

⁴⁴ За достигнување на оваа цел – предвидена во Правилникот за начинот на одмерување на казните потребен беше извесен период на примена на Правилникот, како и дополнителни истражувања во иднина во однос на судската казнена политика. Покрај укинувањето на Правилникот за начинот на одмерување на казните и Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казните – како законско решение после него – сеуште останува отворено прашањето дали со предложените насоки не се нарушува, ниту се напушта суштината на слободното судско уверување и индивидуализацијата на кривичната санкција во секој конкретен предмет.

- *Просечната казна која е досудена во кривичните предмети, се наоѓа многу под долната граница на опсегот на предвидената казна пропишана со закон;*
- *Судиите воопшто не ја користат горната граница на казните што ја овозможува КЗ, односно опсегот на казни – применет од страна на судиите е многу понизок од највисоката казна пропишана со закон.*
- *Голема невоедначеност на изречените казни од страна на различни судови во Република Македонија.*⁴⁵

Втората цел, се надоврзува и аргументот во образложението на ВСРМ при донесување на Правилникот, што укажува на тоа дека истиот е неопходен, односно претставува *conditio sine qua non* за целосно спроведување на новиот Закон за кривична постапка⁴⁶ (ЗКП). Преку измените на КЗ од 2014 година, односно со измената на чл. 39 од КЗ е направен првиот обид за надминување на воочените проблеми за воедначување на казнената политика преку статуирање на должност на судот – одмерувањето на казната да го врши согласно одредбите во Правилникот за начинот на одмерување на казните.

Значаен аргумент на законодавецот во процесот на донесување на Правилникот

При донесување на Правилникот за начинот на одмерување на казните, македонскиот законодавец се водел од практиката за одмерување на казната според американскиот систем со „Sentencing Guidelines“ при што се вовеле законска обврска⁴⁷ судиите да ја одмеруваат казната според Правилникот за начинот на одмерување на казните кој според својата правна форма претставуваше подзаконски правен акт и во хиерархијата на правните актие е на пониско ниво од КЗ. Притоа законодавецот при донесувањето на Правилникот немаше елаборација од кои причини тој утврдил дека на судиите им е потребен нов инструмент за воедначување на казнената политика и како направил проценка и оббесили значењето на начелните правни ставови и правни мислења за начинот на воедначување на правната практика и оцената на примената на одредбите во КЗ во однос на одмерувањето на казните што е во надлежност на Врховниот суд на Република Македонија, кој според член 101 од Уставот на РМ – е највисок суд и го обезбедува единството во примената на законите од страна на судовите.

⁴⁵ Закон за изменување на Кривичниот законик, Службен весник на РМ бр. 28/2014 од 06.02.2014 година

⁴⁶ Закон за кривична постапка (ЗКП), Службен весник на РМ бр.150/2010.

⁴⁷ Закон за изменување и дополнување на Кривичниот законик, Службен весник на РМ бр. 28/2014 од 6.2.2014 година.

Систематизацијата на Правилникот се состои од 6 (шест дела), а негов составен дел се и две табели, како и теоретските појаснувања за неговата примена. Во **првиот дел** се уредени – определени предметот и целта на Правилникот. Во член 2 од Правилникот, кривичните дела се категоризирани во нивоа во согласност со оцената на пропишаните критериуми, а видот и висината на казната се одредува и одмерува во рамките на распонот на казната кој се однесува за определеното ниво, односно се предвидени во член 3. Табелата е направена од вертикални и хоризонтални параметри. Сите кривични дела се категоризирани по пропишаната казна согласно КЗ и сите закони во кои се предвидени одредби за кривични дела, вкупно во 56 категории (1-56 вертикално), а потоа кривичните дела се категоризирани согласно општите правила за одмерување на казната во 3 нивоа (вертикално). Секое ниво претставува третина (1/3) од распонот на законски предвидената казна (парична, парична и затвор, парична или затвор и затвор). Параметрите за категоризацијата на кривичните дела по пропишаната казна и согласно општите правила за одмерување на казната (нивоа), заедно прават хоризонтална поврзаност.⁴⁸

Во **вториот дел** од Правилникот, односно во членовите 6 - 11 од Правилникот се предвидени општите правила за постапување на судот при одмерувањето на казната. Согласно тоа, нивото на кривичното дело се определува со оцена на 3 критериуми: кривичната одговорност на сторителот, тежината на кривичното дело и околности под кои е сторено кривичното дело, а основа е фактичкиот опис на кривично-правниот настан. Со критериумите за определување на нивото на кривичното дело, не се менува општиот постулат на Кривичниот законик за одмерување на казната предвиден во член 39 став 2. Имено, оваа одредба предвидува дека „[...] судот ќе ги има предвид сите околности што влијаат казната да биде помала или поголема (олеснувачки и отежнувачки околности), а особено: степенот на кривичната одговорност, побудите од кои е сторено делото, јачината на загрозување или повредата на заштитното добро, околностите под кои е сторено делото, придонесот на жртвата во извршувањето на делото, поранешниот живот на сторителот, неговите лични прилики и неговото однесување по стореното кривично дело, како и други околности што се однесуваат на личноста на сторителот [...]”. Со овој пристап во различни фази воведена е разграничена примена на околностите што влијаат врз казната да биде поголема или помала (дел од околностите го определуваат нивото на кривичното дело со предвиден распон во рамките на 1/3 од запретената казна по законот – три нивоа, а пак од нив дел ја определуваат висината на казната како олеснувачки или отежнувачки околности оценети според правилата на член 7 и 8 од Правилникот. Овој

⁴⁸ Неделкова Л., “Осврт на Правилникот за начинот на одмерување на казните“, Македонска ревија за казнено право и криминологија год 21 бр.1, 2014 година.

начин на одлучување и постапување претставува еден вид на олеснување и со него се создава солидна основа за образложението на дел од судската пресуда на која се однесува казната. Имено, тука е битно да се напомени фактот дека пред донесување на Правилникот судиите даваа општо образложение на повеќето околности и во голем дел се случувало определени околности да бидат ценети по два пати како на пример кај извршување на делото „Разбојништво“ (чл. 237 с.4 КЗ) сторено со употреба на оружје како отежнувачка околност судот ја ценел околноста на начинот на извршување на делото со употребеното оружје, неземајќи во предвид дека тоа оружје претставува квалификаторен елемент на кривичното дело.⁴⁹ Со примената на Правилникот се очекуваше судиите да имаат можност, а и обврска прецизно да ги појаснат – конкретизираат сите околности кои ги земале во предвид при определување на нивото на кривичното дело и при одмерување на висината на казната – при што како придобивка од донесувањето на Правилникот беше обврската за судиите при одредувањето на видот и висината на казната да ги земат во предвид и применат трите критериуми за определување на нивото на кривичното дело кои потоа не смеат да ги ценат и како отежнувачки или олеснувачки околности при што има јасен приказ што и како секој судија ценел при одлучувањето за конкретен предмет.⁵⁰

Понатаму, во членот 9 од Правилникот е предвидена забраната за двократна оцена на иста околност (*non bis in idem*). Заокружување на општите правила за постапување на судот при одмерување на казната е предвидено во членот 10 кој го регулира принципот на индивидуализација на казната според целите на казнувањето. Во овој член е инкорпорирано и можното отстапување од правилата, а во духот на остварување на правдата како детерминанта на целта на казнувањето. Изрекувањето на алтернативни мерки, како општо правило, е предвидено во член 11 од Правилникот и упатува на примена на одредбите од Кривичниот законик, бидејќи целта и условите за изрекување на алтернативни мерки се посебно и децидно предвидени во Кривичниот законик и имаат свои специфики.⁵¹ Имено, со одредбите од Правилникот не се ограничува правото на судот, под условите предвидени со законот, наместо казна затвор и/или парична казна да изрече некоја од предвидените алтернативни мерки во член 48-а од КЗ. Одмерувањето на паричната казна има специфични законски правила, како за физичките, така и за правните лица, па следствено беше издвојувањето на оваа постапка во посебни одредби од Правилникот за чија примена претходно се применуваат општите правила за постапување на судот при одмерувањето на казната.

⁴⁹ Ibid, стр.21

⁵⁰ Камбовски, Владо, Казнено – правната реформа пред предизвиците на XXI век, Bato & Divajn, Скопје, 2002.

⁵¹ Правилник за начинот на одмерување на казните ВСРМ, Службен весник на РМ бр.64/2014 година.

Критериумите за определување на нивото на кривичното дело се предвидени во членовите 14 – 18, односно во **третиот дел** од Правилникот. Во овој дел, поконкретно се објаснети критериумите врз основа на кои се определува нивото на кривичното дело и тоа кривичната одговорност на сторителот, степенот на кривичната одговорност, побудите (мотивите) од кои е сторено делото, тежината на стореното кривично дело и околностите под кои е сторено кривичното дело.

Во **четвртиот дел** од Правилникот, односно во членовите 19 - 23 предвидени се околностите кои се поврзани со кривичното дело и со личноста на сторителот, кои се наведени во членот 39 од КЗ и дополнително проширени со практично детектирани околности од судската практика.

Во **петиот дел** од Правилникот, односно во членовите 24 - 26 предвидени се одредбите за одмерување на казната во постапката за спогодување и признание на вина. Имено, овие одредби му даваат на судот можност (не е задолжително) на сторителот да му ја ублажи казната, односно да му одмери казна под границата пропишана со закон, во рамките предвидени во член 41 од КЗ, или да примени поблаг вид казна само во два случаи: кога е поднесена предлог спогодба за признавање на вина и кога обвинетиот ја признае вината на главната расправа, согласно со одредбите од Законот за кривичната постапка.⁵² При самото читање на оваа одредба и јазично и во контекст на идејата и суштината на воведувањето на овие два института, веднаш се заклучува дека истата е несоодветна со институтите предвидени во ЗКП, а можеби ако се гледа и чита подецидно и неприменлива. Имено, во ЗКП не постои институт спогодување за признавање на вина, туку постои институт „Спогодба за примена на кривична санкција определена според видот и висината“. Покрај примената на општите правила при одмерување на казната од член 6 и 7, Правилникот предвидува различни дополнителни критериуми во постапките за спогодување и признание на вина на главна расправа. Ова е од причина што спогодувањето и признание на вина можат да се случат, односно применат во различна фаза на кривичната постапка, па така спогодувањето може да се случи најдоцна до завршување на истрагата и евентуално на рочиштето за оцена на обвинителниот акт кога обвинетиот ќе даде изјава за признавање на вината, а признание на вина на главната расправа може да се случи само на главната расправа, по давањето на воведните зборови на странките.

Во постапката за одмерување на казната врз основа на спогодување, правилата за одмерување на казната се со поширок опсег, па така, на судот му се дава овластување и можност да ја прифати предложената со спогодба казна ако таа се наоѓа во распонот од определеното ниво или во

⁵² Ibid стр. 23.

распонот од претходното ниво, но најмногу до долната граница на последново.

Во постапката за начинот на одмерување на казната врз основа на признание на вина на главната расправа, со оглед на веќе поодмината фаза на кривичната постапка, судот има овластување и може, откако ќе го определи нивото во кое се наоѓа стореното кривично дело, да изрече казна која може да биде во рамките на долната граница од распонот на определеното ниво на кривичното дело.

Во **шестиот дел** од Правилникот, односно во завршните одредби првично беше дефинирано дека Претседателот на ВСПМ ќе ја следи практичната примена и во случај на потреба ќе врши изменување на истиот и тоа во иста постапка, како и за неговото донесување. Сепак ваквите одредби беа изоставени од конечниот текст на Правилникот од причина што истите предизвикаа бурни реакции од Јавното обвинителство и Адвокатската комора доставени во нивните писмени мислења.

Во однос на донесувањето на Правилникот за одмерување на казните е расправано повеќе пати, како општо за проблемот на казнената политика. проблемот на казнената политика бил и ќе биде присутен отсекогаш – но пристапот кон нејзиното следење и воедначување мора да биде единствен и доследен. Појавата на нови, сериозни и сложени облици на криминал кои ја напаѓаат сржта на правниот систем и која наметна повеќе новели во Кривичниот законик со внесување на нови инкриминации со предвидени високи максимум казни затвор, уште повеќе ја истакнаа потребата за воедначување на казнената политика. Во однос на практичната примена на Правилникот од страна на Врховниот суд на Република Македонија, како и од страна на граѓанските здруженија се правени анализи – иако делумни со оглед на ограниченоста на податоците даваат индикации дека нема единствен заклучок за тоа што е детектирано како суштински проблем во казнената политика во Република Македонија. Основите за донесување на правилникот укажуваат на фактот дека казнената политика на судовите е блага, поради фактот што се изрекуваат условни осуди со утврдени казни затвор и краткотрајни казни затвор до 1 година, не е заклучок на сериозно начна анализа на казнената политика и дава погрешен приказ во стручната јавност. Казнената политика е поврзана со општествената функција на судењето, а градењето на казнената политика е жив, активен процес во кој учествуваат сите странки во постапката кои преку поднесување на редовни и вонредни правни лекови ја активираат улогата на апелационите судови и Врховниот суд во нејзиното воедначување. Правилникот за начинот на одмерување на казните беше првиот обид, првиот радикален потфат со кој се пристапи кон воспоставување на систем кој ќе овозможи воедначување на казнената политика во контекст на позитивните решенија на казненото-процесно право. Меѓутоа Правил-

никот за начинот на одмерување на казните не го издража тестот на уставноста и законитоста.⁵³ Главниот проблематичен аргумент што беше содржан во образложението на предлог – законот беше дека ваков модел на одмерување на казните се користи во САД. Меѓутоа тука треба да се укаже на неколку клучни факти од американската практика на одмерувањето на казните: 1) 2005 година Врховниот суд на САД одлучи дека правилата за одмерување на казните или Sentencing guidelines не се задолжителни за федералните судии⁵⁴. По оваа одлука, судиите во САД имаат слобода да определат подолга или пократка санкција, но нивните одлуки ќе бидат предмет на повторно испитување доколку во постапка по жалба Апелациониот суд утврди дека одлуките биле неразумни. Главната причина на одлуката на Врховниот суд во случајот Букер и Фанфан е дека носките за одредување на казната станале предмет на критика бидејќи во голем број на случаи на обвинетиот му била определена повисока казна од онаа која би можела да се смета за пропорционална на стореното кривично дело, а дополнително во одлука е наведено дека со укинувањето на насоките за казната се овозможува поголема флексибилност при индивидуализација на казната.⁵⁵ 2) Споредбата на македонскиот законодавец е доста амбициозна – имајќи го во предвид фактот дека насоките за одредување на казната во САД се правеле со учество на судии од сите инстанции и со детален аналитички пристап во дефинирање на насоките и проблемите во практиката со акцент на диспаратот во казнувањето.⁵⁶ Во Република Македонија со измената на КЗ – законодавецот го обврза Врховниот суд на Република Македонија во рок од 45 дена да донесе Правилник откако новелата ќе стапи на правна сила, а правната имплементација на Правилникот да започне 30 дена по објавувањето во Службен весник.⁵⁷

Меѓутоа потребно е да се напомени дека, главната разлика во уредувањето на одредбите за одмерување на казната помеѓу Правилникот и Законот за одмерување на казната е во тоа што пред донесувањето на Законот за одмерување на казните, одредбите од КЗ во членот 39 ст.1,2,4,5 и

⁵³ Камбовски, Владо, Казнено – правната реформа пред предизвиците на XXI век, Bato & Divajn, Скопје, 2002.

⁵⁴ Одлуката United States v. Booker, No.04-104; United States v. Fanfan No.04-2015

⁵⁵ Гротриан, Ендрју, Член 6 од Европската конвенција за човекови права: право на правично судење, Просветно дело АД Скопје, Скопје, 2008.

⁵⁶ Бужаровска-Лажетик, Гордана/ Калајџиев, Гордан/ Мисоски, Бобан/ Илиќ, Дивна, Компаративно Казнено процесно право, Агенција за интелектуални услуги АКАДЕМИК ДООЕЛ, Скопје, 2011.

⁵⁷ Камбовски, Владо, Коментар на Кривичниот законик на Република Македонија: интегрален текст, Матица македонска, Скопје, 2011.

Крапац, Давор/ Камбовски, Владо/ Калајџиев, Гордан/ Бужаровска, Гордана, Стратегија за реформа на казнено право, Министерство за правда на Република Македонија, Скопје, 2007. Повеќе кај: Марјановиќ, Ѓорѓи, Македонско кривично право општ дел петто, целосно преработено издание, Просветно дело, Скопје, 1998; Трпеноски, Леонид, Еднаквоста на странките во кривичната постапка, Магистерски труд, Правен факултет „Јустинијан Први - Скопје“, 2014.

б останаа на правна сила – според кои судот суди единствено според КЗ и е должен да ја одмери казната на сторителот на кривичното дело во границите пропишани со закон. Додека пак од друга страна – по донесувањето на Законот за одмерување на казните – членот 39 од КЗ директно упатуваше дека казната ќе се одмерува согласно одредбите во Законот за одмерување на казните, што во практиката со легитимност се постави прашањето – Дали Законот за одмерување на казните може да се смета како *lex specialis* на КЗ во делот на одмерување на казните? Со донесување на Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казните се направи вториот обид за воедначување на казнената политика на судовите во Република Македонија.⁵⁸

Закон за одредување на видот и одмерување на висината на казните

Новелата на Кривичниот законик од декември 2014 година⁵⁹, направи преформулација на членот 39 од КЗ, при што во него изрично е предвидено дека судското одмерување на казната ќе се врши според одредбите на посебниот закон – Закон за одредување на видот и одмерување на висината на казните.⁶⁰ Овој закон првично го заокружи вториот чекор на воедначувањето на казнената политика на судовите и во суштина претставуваше еден од развојните правци на Правилникот за начинот одмерување на казните, односно позаконување на поранешниот Правилник. Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казните во членот 6 предвидува две основни критериуми по кои треба да се раководат судиите при одмерувањето на казната во даден конкретен случај и тоа:

- а) објективна категоризација на кривичното дело.
- б) поранешниот живот на сторителот.

Во рамките на правиот критериум, поаѓајќи од видот и висината на пропишаната казна, сите кривични дела предвидени во Посебниот дел од КЗ, вклучително и во другите (вонкривични закони) се поделени во 55 хоризонтални категории. Согласно членот 10 од законот, во првата категорија спаѓаат најлесните кривични дела за кои е пропишана само парична казна, а во последната категорија спаѓаат најтешките кривични дела за кои е пропишана казна затвор од најмалку 15 години или доживотен затвор.⁶¹

⁵⁸Кривичен законик (Сл. весник на РМ бр. 37/96, 80/99, 48/01, 4/02, 16/02, 43/03, 19/04, 40/04, 81/05, 50/06, 60/06, 73/06, 7/08, 139/08, 114/09, 51/11, 135/11, 185/11, 142/12, 166/12, 55/13, 82/13, 14/14, 27/14, 28/14, 115/14, 132/14, 160/14, 199/14, 196/15 и 226/15).

⁵⁹ Закон за изменување и дополнување на Кривичниот законик, Службен весник на РМ бр.199/14-98.

⁶⁰ Закон за одредување на видот и одмерување на висината на казната, Службен весник на РМ бр.199/14-135.

⁶¹ Д-р Саити, Џ., д-р Тупанчески, Н., д-р Деаноска, А., м-р Божиновски, А., „Анализа на практичната примена на Законот за одредување на видот и одмерување на казните“ – Мисија на ОБСЕ во Скопје, 2017 година

Во рамките на вториот критериум – поранешниот живот на сторителот се однесува на неговата поранешна осудуваност или неосудуваност и тој се определува во рамки на овој закон врз основа на 6(шест) вертикални категории. Првата категорија ја сочинуваат сторителите кои дотогаш воопшто не биле осудувани, а другите 5 категории се поставени градијално, во зависност од претходно изречените правосилни пресуди и нивната предвидена казна. Согласно примерите во практиката во шестата категорија спаѓаат сторителите на кои претходно им биле изречени 5 (пет) правосилни пресуди или една пресуда на казна затвор од најмалку 8 години. Во однос на застарените пресуди и бришените пресуди, членот 11 од законот предвидува дека застарените се засметуваа, а бришените не, вклучително и осудите на казна затвор до 3 години за чиешто бришење се исполнети условите предвидени со закон.⁶²

Врз основа на објективните критериуми, во секој хоризонтален ред се дадени минималните и максималните граници на казните во месеци кои би можеле да му се изречат на сторителот на кривичното дело во зависност од тоа во која вертикална категорија ќе биде класифициран и доколку судот утврди согласно фактите дека конкретно тој сторител го извршил кривичното дело. Од друга страна во секоја вертикална категорија е определена средната вредност на казната исто така изразена во месеци врз која се детерминираат олеснителните и отежнувачките околности врз основа на што казната се индивидуализира според секој конкретен сторител. Во однос на околностите: отежнувачките и олеснувачките кои влијаат врз казната, тие се предвидени во член 14 од законот во вкупно 9 групи и сите се преземени од чл. 39 ст.2 од КЗ со исклучок на последната околност која всушност е поранешна одредба од ставот 4 на членот 39 од КЗ во која беа содржани правилата за одмерување на казна за дела сторени во поврат. Во рамките на секоја од овие групи, околностите кои се дадени во прилог на работните листови од законот се предвидени во неколку модалитети и за кои се предвидени определен број на бодови дадени мошне арбитрарно.

Освен изрично наведени околности Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната предвидува и други олеснувачки и отежнувачки околности кои не се наведени таксативно во законот, туку се специфични за одреден вид на дела и истите може да се вреднуваат со најмногу до 10 поени. Работата на судијата во определување на видот и одмерувањето на висината на казната откако претходно ќе го препознае сторителот во дадените категории, пристапува кон пресметување на вкупниот број на поените добиени од олеснувачките (Прилог бр.3 од Законот, Работен лист А, стр. 159) и отежнувачките (Прилог бр.4, Работен лист Б, стр. 165) и поаѓајќи од средната вредност на казната, дадена во секоја вертикална категорија, тој ја засметува висината на казната (дода-

⁶² Закон за одредување на видот и одмерување на висината на казната (Сл. весник на РМ бр.199/14).

вајќи или одземајќи бодови), индивидуализирано за секој конкретен сторител.

Понатаму во членовите 17-19 од законот се предвидени правилата за одмерување на паричната казна спрема правни лица. Правилата се идентични со оние предвидени во членовите: 96-а, 96-ѓ, 96-е) од КЗ со тоа што во членот 19 од Законот за одмерување на казните е додаден дополнителен модалитет – за кривичните дела за кои е пропишана казна од најмалку 4 години, правното лице се казнува со парична казна од најмалку 500.000 денари, или доколку делото е сторено од користољубие или пак е предизвикана штета од големи размери, најмногу до петкратниот износ од предизвиканата штета или остварената имотна корист. Во аспект на договорањето за видот и висината на казната меѓу јавниот обвинител и обвинетиот во рамки на спогодувањето во кривичната постапка, како и прашањето за висината на казната што може да му се изрече на обвинетиот овие прашања се уредени во чл. 20 и чл. 21 од законот за одмерување на казните. Според член 20 при договорањето за видот и висината на казната во истражната постапка и во скратената постапка, предвидена е граница според која не може да биде договорената казна помала од 50% од казната што би била изречена според одредбите на овој закон во редовна судска постапка, а при договорањето во фазата на оценка на обвинителниот акт (фаза на контрола на обвинението) договорената казна не смее да биде помала од 60% од казната што би била изречена според одредбите на овој закон во редовна судска постапка.⁶³ Членот 21 предвидува граница според која договорената казна не може да биде помала од 70% од казната што би се изречела во редовна судска постапка, доколку на главната расправа – по воведните говори, обвинетиот ја признае вината. Тука интенцијата на законодавецот беше преку објективизирање на процесот на одмерување на казната да се влијае врз воедначувањето на казнената политика на судовите во Република Македонија.⁶⁴

Законот започна да се применува од јули, 2015 година. Вкупното времетраење на неговата практичната имплементација е една година и пет месеци. Но првичните искуства на судиите од неговата примена покажуваат повеќе негативни отколку позитивни ефекти во одредувањето на видот и одмерувањето на висината на казната. Првите пресуди што се донесени од примената на овој Закон покажуваат дека бодовите со кои се вреднуваат одделните отежнувачки и олеснителни околности се определени мошне арбитрарно и преку нивното сумирање се доаѓа до нелогични изречени казни. Земајќи го предвид краткиот рок на имплементација, сеуште е многу рано да се предвиди дали овој Закон ќе ги постигне

⁶³ Камбовски, Владо, Коментар на Кривичниот законик на Република Македонија: интегрален текст, Матица македонска, Скопје, 2011.

⁶⁴ Закон за кривичната постапка, (Сл. весник на РМ, бр.15/97, 44/02, 74/04, 83/08, 67/09 и 51/11).

Закон за кривичната постапка, (Сл. весник на РМ бр.150/10 и 100/12).

своите цели, односно воедначување на казнената политика на судовите во државата. Меѓутоа, овој период е доволен за да се направи првична анализа на неговата практична примена и да се испитаат ставовите и мислењата на судиите, јавните обвинители и адвокатите во врска со овој закон.

Меѓутоа практичните анализи на примената на овој закон дадоа првични резултати за драстично заострување на казнената политика, како и судир со принципот на слободно судско уверување при одмерување на казната. Покрај тоа моделот на одмерување на казната претсавен во овој, сега укинат, закон беше заснован врз математизирање, шематизирање и шаблонизирање при што директно негативно се влијаеше врз принципот на индивидуализација на казната за секој сторител конкретно. Соодветно на тоа во следните измени и дополнувања на КЗ потребна е ревизија на рамката на законскиот минимум и максимум на казните и јасно структурирање на одредбите за олеснителните и отежнувачките околности. Исто така, во практичната примена не е сеуште јасно дали овој Закон претставува *Lex specialis* во однос на одредбите за одмерување на казната, при што понатаму се упатува кон ревидирање на одредбите за ублажување на казната, поради фактот што овој Закон е во колизија со одредени членови од КЗ поврзани со ублажување на казната (пр: членови 9(3), 10(3), 12(2), 19(2) итн) и не е јасно кој член од кој закон треба да се примени во конкретниот случај.

Понатаму во однос на механизмите на следењето на казнената политика на судовите, законот предвидуваше и основање на специјална Комисија за воедначување на казнената политика во раките на Министерството за правда на Република Македонија. Телото беше предвидено како независно и советодавно со задача да го следи и менаџира прашањето со судското одмерување на казната, а во функција на воедначување на казнената политика. Комисијата беше составена од 7 члена кои ги избира Собранието на Република Македонија со четиригодишен мандат и со право на реизбор.⁶⁵ Во составот на оваа Комисија влегуваат **по двајца членови** кои се избираат на предлог на Јавниот обвинител на Република Македонија и Судскиот совет на РМ од редот на јавните обвинители/судиите; **еден член** се избира по предлог на Адвокатската комора на РМ и **еден член** се избира од страна на Министерството за правда и Владата на Република Македонија од редот на вонредните и редовните професори по предметите од казнената област. Составот и надлежностите на Комисијата беа под остра критика на стручната јавност и легитимно се постави прашањето – дали ова административно тело има судски надлежности кои со Уставот се предвидени како надлежности на Врховниот суд на Република Македонија. Во однос на надлежностите на Комисијата – таа ја следеше и анализираше казнената политика на судо-

⁶⁵ Арифи, Б., „Pro et Contra за Правилникот за начинот на одмерување на казните“, Македонска ревија за казнено право бр.1, 2014 година.

вите преку собирање на пресудите и годишните извештаи за работа на судовите; предлагаше мерки за обезбедување и сигурност и правичност во исполнувањето на целите на казнувањето поради избегнување на неоправдан диспаратет меѓу сторителите на кривичните дела (според објективната категоризација) со почитување на диспозицијата на судовите при оценка на олеснувачките и отежнувачките околности; понатаму да доставува предлози до Министерството за правда за изменување и дополнување на кривичниот законик и Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казните и да доставува годишен извештај до Собранието на Република Македонија, а до Министерството за правда да доставува шест месечни извештаи за прашањата од нејзината надлежност; да доставува известувања до Судскиот совет на РМ, Советот на јавните обвинители, Врховниот суд, Јавниот обвинител на Република Македонија за примената на овој закон по судови и да дава предлози и укажувања за начинот на воедначување на казнената политика.⁶⁶

Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казните и законските реенија во однос на казнената политика што тој ги нудеше треба да се разгледаат како една од можните опции за надминување на проблемот сврзан со драстичните разлики во политиката на казнувањето меѓу одделни кривични судови. Укинувањето на овој закон – согласно заклучоците од овој прокет предизвика правна празнина во одмерувањето на казните и следењето на казнената политика на судовите, меѓутоа некои од решенија содржани во него (хоризонталната и вертикалната класификација, рамковната и средната казна, некои олеснувачки и отежнувачки околности) би можеле да послужат како појдовна основа при изградувањето на критериумите за воедначување на казнената политика. Можеби треба да се размили кон пренесување на Коисијата и нејзините надлежности во рамки на Врховниот суд на Република Македонија, да помага при следењето и воедначувањето на казнената политика.

Законот за одмерување на казните содржеше решенија со кои се дерогираат некои одредби и институти од општиот дел на КЗ, што предизвикуваа во практичната примена сериозни проблеми и дилеми.

Во однос на примената на алтернативните мерки согласно одредбите на законот за одмерување на казните, истиот предвидуваше поинакви формални услови. Според КЗ, алтернативните мерки се првенствено наменети за сторители на полесни кривични дела. Формален услов за примена на општо корисната работа е да се работи за кривично дело за кое е пропишана парична казна или затвор до три години (чл. 58-б ст.1), куќниот затвор може да се примени за дела за кои е пропишана парична казна или казна затвор до 5(пет) години, а судот изрекот казна до 3(три) години (чл. 59-а ст.1), за условното прекинување на казната се бара да е пропишана парична казна или затвор до 1(една) година (чл. 58-а ст.1), а за судската опомена исто така парична казна или затвор до три години

⁶⁶ Марјановиќ, Ѓорѓи, Македонско кривично право општ дел петто, целосно преработено издание, Просветно дело, Скопје, 1998.

(чл. 59 ст.1 и 2). Меѓутоа практиката на примена на Законот за одмерување на казните дозволуваше примена на алтернативни мерки и кај далеку потешки кривични дела, со што практично се déroгираа одредбите од КЗ за условите под кои може да се применат алтернативните мерки. Согласно одредбата во членот 16 од овој закон во случаите кога судот ќе утврдел казна затвор од 2 години, односно 24 месеци, а при евалуацијата во значителен обем преовладуваат олеснувачките околности, при што разликата е најмалку 5 поени во нивна корист, може утврдената казна да ја услови или да примени некоја од другите алтернативни мерки од членот 48-а КЗ, доколку оцени дека со примена на таа мерка ќе се постигнат специјално-превентивните и генерално-превентивните мерки на казнувањето. До утврдена казна од 2 (две) години може да се дојде преку институтот на ублажување на казната (чл. 41 ст.1 т.4 од КЗ) – за кривични дела за кои е пропишана казна затвор до четири години, а според Законот за одмерување на казните до таква казна може да се дојде заклучно со кривичните дела за кои е пропишана казна затвор од 1(една) до 10 (десет) години.

Во однос на примената на општокорисната работа – таа, согласно одредбите на овој закон, можеше да се примени заклучно со кривичните дела од XXXIX хоризонталната категорија – односно дела за кои е пропишана казна затвор од 1-10 години и парична казна и II вертикална категорија – односно во случаи кога се работи за веќе осудени лица на кои им се изречени правосилни пресуди за кривични дела за кои е пропишана парична казна или казна затвор до 5(пет) години, со што се déroгира одредбата од КЗ која изрично статуира дека општокорисната работа се применува спрема дотогаш неосудувани лица (чл. 58-б, *in fine*).⁶⁷

Правниот третман на кривичното правно дејство на крајната нужда во рамки на Законот за одмерување на казните, стр. 149, Прилог бр.2 – I (степен на кривична одговорност), меѓу околностите кои судот треба да ги има во предвид при одмерувањето на казната како олеснувачка околност изречно е наведена крајната нужда. Ова решение е во целосна спротивност со решението во КЗ за кривично-правното дејство на овој институт. Крајната нужда е основа за исклучување на противправноста – предвидена во Општиот дел на Кривичниот законик. Тоа подразбира дека секое дело сторено во состојба на крајна нужда воопшто не е кривично дело и судот согласно тоа треба да донесе ослободителна пресуда. Ако судот утврди дека во конкретен случај сторителот го извршил делото во состојба на крајна нужда, тоа не треба да се третира како олеснителна околност при определување на видот и одмерување на висината на казната

⁶⁷ Кривичен законик (Сл. весник на РМ бр. 37/96, 80/99, 48/01, 4/02, 16/02, 43/03, 19/04, 40/04, 81/05, 50/06, 60/06, 73/06, 7/08, 139/08, 114/09, 51/11, 135/11, 185/11, 142/12, 166/12, 55/13, 82/13, 14/14, 27/14, 28/14, 115/14, 132/14, 160/14, 199/14, 196/15 и 226/15).

– како тоа што го предвидуваа одредбите во Законот за одмерување на казните.

Понатаму – практичните проблеми во примената на овој закон се однесуваат и на повратот, на кој накратко ќе се задржиме во оваа анализа. Кривичниот законик во членот 39 ст.1-5 повратот е предвиден како факултативна отежнувачка околност. Тоа подразбира дека во случај на поврат на престапникот, судија може но не мора да изрече потешка казна од онаа што би ја изрекол кога не би постоел поврат, при што во процесот не смее да го пречекори посебниот законски максимум на казната затвор порпишана за новото кривично дело. Одредбите од Законот за одмерување на казните го дерогираат КЗ, при што повратот го третираа како облигаторна отежнувачка околност, што за последица – судијата има обврска да изрече повисока казна, при што се доаѓа до заклучок дека ова решение во Законот за одмерување на казните не кореспондира со решението дадено во Кривичниот законик. Во однос на правното дејство на повеќекратниот поврат (извршување ново кривично дело по најмалку 2(две) претходни осуди) – за разлика од КЗ, Законот за одмерување на казните го третира како облигаторна отежнувачка околност и го обврзува судијата во ваков случај да ги примени истите чекори како кај општиот поврат. Недоследности и колизија со одредбите од КЗ беа пронајдени и кај продолженото кривично дело како околност за промена на квалификацијата на делото. Законот за одмерување на казните го третира продолженото кривично дело како околност за задолжителна промена на правната квалификација на делото на построго, односно како облигаторна отежнувачка околност (стр.16 т.5.2) што пак од друга страна – КЗ не познава вакво решение. Според чл.45 од КЗ.⁶⁸ Судирот со одредбите од КЗ настанува кон облигаторноста на судијата потешко да го казни обвинетиот – предвидена во Законот за одмерување на казните, додека пак членот 45 од КЗ не предвидува опција за преквалификација на ниту еден од модалитетите на продолженото кривично дело на построго и нема обврска за судијата при одмерување на потешка единствена казна што ќе гравитира кон посебниот аксимум на казната пропишана за кривичното дело под кое е супсумирана временски поврзаната серија од дејствија.

Укинувањето на Законот за одмерување на казните беше очекувано со оглед на правните недоследности и конфузии во судската практика што тој ги направи. Иако сите закони формално-правно имаат еднаква правна сила, фактот што законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната е во функција на Кривичниот законик, го обврзуваше законодавецот да внимава тој да не биде во спротивност со КЗ. За жал практичните искуства и гледиштата на практичарите – изразени во оваа анализа, како и заклучоците на регионалните дискусии за судии и други правни практичари во рамките на проектот „Зајакнување на улогата и

⁶⁸ Закон за одредување на видот и одмерување на висината на казната (Сл. весник на РМ бр.199/14).

независноста на судиите во Република Македонија“ покажаа дека законодавецот не водеше доволно сметка за тоа бидејќи редица од решенијата вградени во него беа во директна спротивност со одредбите во КЗ. Меѓутоа и по неговото укинување – проблемот сврзан со разликите при судското одмерување на видот и висината на казните останува сеуште актуелен. Предвидените решенија во Законот за одмерување на казните во однос на улогата на Комисијата за воедначување на казнената политика – треба да се преработат и да се разгледа можноста што произлегува од заклучоците на регионалните работилници од овој проект – за предвидување на истата Комисија како административно тело без судски надлежности во рамките на Врховниот суд на Република Македонија, која би ја потпомагала работата на судот во однос на воедначувањето на казнената политика на судовите.

Статистички согледувања за казнена политика на судовите во Република Македонија

Статистичката слика на криминалот во Република Македонија во периодот 2014-2016 година, што е предмет на овој дел од анализата ги покажува следните движења:

Вкупен број на пријавени, обвинети и осудени полнолетни лица

	2014	2015	2016
Пријавени	16113 лица	15408 лица	11866 лица
Обвинети	13699 лица	11951 лице	9320 лица
Осудени	11683 лица	10312 лица	8172 лица

**Извор: Државен завод за статистика: Сторители на кривични дела во 2014, 2015 и 2016 година.*

Статистичките индикатори за криминалот на полнолетните лица се основа на неколку заклучоци кои посочуваат на ситуацијата за неговото спречување и превенирање. Годините кои се земени за компарација во оваа анализа соодејствуваат со обидите за воедначување и заострување на казнената политика на судовите во Република Македонија преку донесување на Правилникот за начинот на одмерување а казните и подоцна Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната. При анализа на податоците прво очигледна е разликата меѓу пријавен и пресуден криминал, што даваат индикатори на заострена казнена политика на судовите: додека бројот на пријавените лица се намалува од година во година, така и бројот на обвинети и осудени лица се намалува и разликата станува се помала. Ако подетално ги анализираме податоци кои се однесуваат на барањата за поведување на кривично гонење во периодот 2014-2016 година ќе дојдеме до следните заклучоци:

2014 година –вкупен број на пријавени лица – 16113, од нив обвинети лица се вкупно 13699, од кои кај 995 лица е запрена кривичната постапка, 397 лица се ослободени од обвинение, а кај 597 лица обвинението е одбиено, додека пак вкупниот број на осудени лица е 11.683.

Во 2015 година – вкупен број на пријавени лица – 15408 лица, од нив обвинети лица се вкупно 11951 лице, од кои: кај 869 лица е запрена кривичната постапка, 326 лица се ослободени од обвинение а 432 лица – обвинението е одбиено, додека пак вкупно се осудени 10.312 лица. Според податоците бројот на пријавените лица – сторители на кривични дела во 2015 година, за споредба со 2014 година е намален за 4,4%, додека пак бројот на осудените лица во 2015 година во споредба со 2014 година е намален за 11,7%, а исто така и бројот на обвинетите лица во 2015 година за споредба со 2014 година е намален за 12,8%.

Во 2016 година – вкупен број на пријавени лица се 11866, од нив обвинети лица има вкупно 9320 од кои: кај 579 лица постапката е запрена, 235 лица се ослободени од обвинение, а кај 307 лица обвинението е одбиено, додека пак вкупно се осудени 8172 лица. Според податоците, драстично е намален бројот на пријавени лица – познати сторители во 2016 година за споредба со 2015 година за 23%, а во однос на бројот на осудените лица во 2016 година за споредба со 2015 за 20,8% , а пак бројот на обвинетите лица е исто така намален драстично за 22%.

Релевантни податоци од аспект на казнената политика на судовите – предмет на оваа анализа во однос на пријавените сторители на кривични дела во овој период, може да се каже дека има добра статистичка претсстава за промените во структурата на криминалот. Така во периодот 2014 – 2016 година постои статистичко опаѓање на пријавените дела против животот и телото (2014 година – 949 пријавени дела; 2015 – 918 пријавени дела; 2016 -872 пријавени дела) како резултат на опаѓачка тенденција. Меѓутоа треба да се постави прашањето дали ваквото движење се совпаѓа со нашите секојдневни сознанија за порастот на насилството? Кај кривичните дела против слободите и правата на човекот и граѓанинот има променлив тренд во однос на пријавените дела (2014 година – 409 пријавени дела; 2015 – 490 пријавени дела; 2016 – 435 пријавени дела) – резултат на променлива тенденција на извршувањето на овие дела.

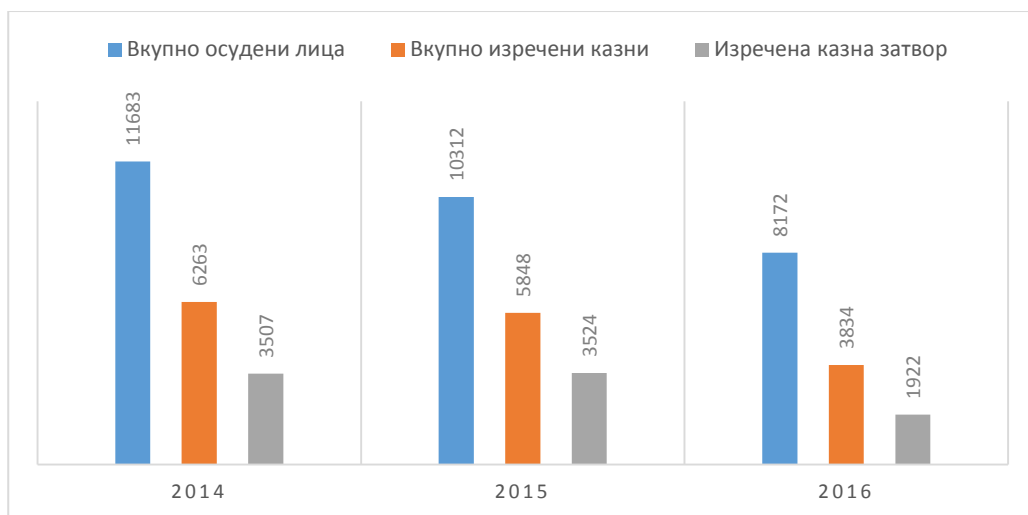
Статистиката бележи голема зачестеност кај извршување кај:1) имотните кривични дела при што во 2014 година се пријавени вкупно 5362 дела; во 2015 година – 5791, а во 2016 година вкупно 4221 дело. При што може да се заклучи дека кај овие дела имаме тренд на пораст, но потоа доаѓа до пад на делата во 2016 година. Понатаму кај 2) делата против бракот и семејството при што во 2014 година се пријавени 420 дела; 2015 година 469 дела а во 2016 – 421 дело. 3) Кај делата од безбедноста на јавниот сообраќај имаме зачестенот во извршувањето и потоа тенденција на намалување што се должи на ефикасноста на органите на прогонот и

заострената казнена политика на судовите (2014 година – вкупно 2707 сторители; 2015 – 2626 сторители; 2016 година 2595 сторители).

Во однос на обвинетите лица во овој периодот од 2014 – 2016 година што се предмет од интерес на оваа анализа се забележува дека иа тренд на опаѓање на криминалот кај делата *против животот и телото*, при што во 2014 година вкупно се регистрирани 1412 лица од кои вкупно 924 лица се прогласени за виновни, кај 350 лица постапката е запрена, 49 лица се ослободени од обвинение а кај 85 лица обвинението е запрено. За споредба со извршените дела против животот и телото во 2015 година и 2016 година, во 2015 година регистрирани се вкупно 1182 сторители, што значи 230 сторители помалку од 2014 година. Од нив вкупно за виновни се прогласени 790 лица, кај 281 лице е запрена постапката, 56 лица се ослободени од обвинение а кај 51 лице обвинението е одбиено. Во 2016 година регистрирани се вкупно 1079 обвинети лица, што значи 333 сторители на кривични дела помалку од 2014 година, а 103 обвинети помалу од 2015 година. Овие индикатори укажуваат на опаѓачката тенденција на бројот на сторители за делата против животот и телото и заострување на казнената политика на судовите во насока на превенција на криминалот. Истиот тренд на намалување на обвинетите лица ја имаме и кај сторители на кривичните дела *против слободите и правата*. Тенденцијата на намалување е присутна кај овие дела во 2014 кон 2015 година, но се забележува тенденција на пораст во 2016 година. Имено во 2014 година од вкупно 406 сторители на кривични дела, осудени се 301, кај 50 сторители постапката е запрена, 26 сторители се ослободени од обвинение, а кај 25 обвинението е одбиено. За разлика од тоа во 2015 година има вкупно 370 сторители на овие кривични дела, од кои 272 се осудени, кај 53 е запрена постапката, 17 лица се ослободено од обвинение, кај 25 лица обвинението е одбиено. Растечки индикатор на сторителите на овие дела има во 2016 година каде вкупен број на сторители на делата изнесува 392 лица, од нив 321 лице е осудено, кај 35 лица постапката е запрена, кај 19 лица се ослободени од обвинение, а кај 13 лица обвинението е одбиено. Најизненадувачка е статистиката на осудени лица која бележи драстична промена кај имотниот криминал во анализираниот период. Во 2014 година вкупно се регистрирани 4585 обвинети лица, од нив виновни се прогласени 3965 лица, кај кои 239 лица постапката е запрена, 176 лица се ослободени од обвинение, а обвинението е одбиено кај 198 лица. Овој тренд се зголемува во 2015 година каде вкупно се регистрирани 2863 обвинети лица, од нив виновни се прогласени 4296, а кај кои запрена е постапката кај 290 лица, 118 лица се ослободени од обвинение а кај 159 лица обвинението е одбиено. Овој тренд драстично се наалува во 2016 година каде регистрирани се вкупно 3745 обвинети лица, од кои 3370 се прогласени за виновни, од кои кај 162 лица постапката е запрена, 82 лица се ослободени од обвинение, а кај 126 лица обвинението е одбиено. Тука се забележува трендот кон заострување на политиката на

казнување – согласно одредбите од Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната.

Статистичката претстава за движењата на пријавениот и на пресудениот криминал упатува уште на еден заклучок дека таа ги одразува реалните состојби од практичната примена на Правилникот за начинот за одмерување на казните и подоцна на Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казните. Ако во однос на вистинските состојби и движењата на криминалот, статистичките показатели го немаат заклучокот за зголемена ефикасност на системот на кривична правда, треба да се разгледаат на што упатуваат показателите за изречените казни и други санкции. Најрелевантни за нашата анализа се податоците за структурата на изречените казни и на другите санкции. Меѓу изречените казни затвор во 2014 година, на вкупно 11683 осудени лица, а вкупно се изречени 6263 казни од кои казната затвор е изречена на 3507 лица односно (55,9%) во случаите. Во 2015 година трендот на осудените лица е намален, при што на 10312 лица, вкупно се изречени 5848 казни од кои казната затвор е изречена на 3524 лица односно во (60%) од случаите. Од друга страна најинтересни се податоците за 2016 година, каде вкупно се евидентирани 8172 осудено лице над кои се изречени казни над 3834 лица, од кои казната затвор е изречена на 1922 лица односно во (50%) од случаите.

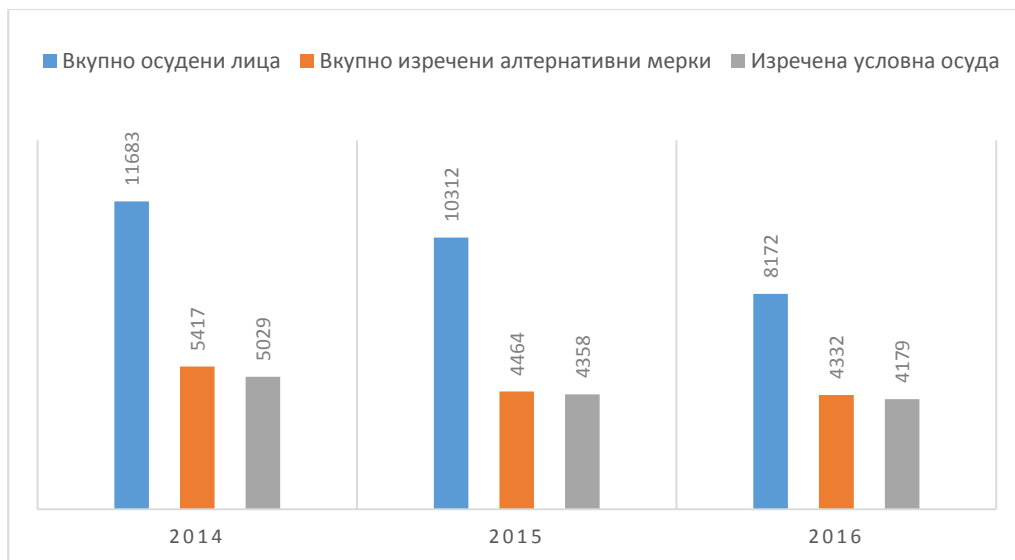

**Графикон 1 – Вкупен број на осудени лица, изречени казни и изречена казна затвор.*

Наспроти редовната примена и на кратотрајните казни затвор, паричната казна како главна казна исто така се појавува како редовна санкција за полесниот криминал. Од вкупно осудените 11683 лица се изречени 6263 казни во 2014 година само на 2532 лица е изречена парична казна како

главна казна, односно во (40%) од случаите – што не заостанува пред изрекувањето на казната затвор. Понатаму во 2015 година на 10312 осудени лица вкупно се изречени 5848 казни од кои 2089 парични казни како главна казна, односно во 35,7% од случаите, за спроедба во 2016 година каде на 8172 осудени лица се изречени вкупно 3834 казни од кои парична казна како главна казна е изречена на 1750 лица, односно 45% од изречените казни.

Од примената на алтернативните мерки, условната осуда е најчесто изрекувана кај ефективните казни – на краткотрајни казни затвор и на блага парична казна. Во 2014 година на вкупно осудени 11683 лица вкупно се изречени 5417 алтернативни мерки, на 5029 лица е изречена условна осуда со предвидена казна затвор, односно во 43% од случаите, за споредба со 2015 година каде на вкупно 10312 осудени лица се изречени вкупно 4464 алтернативни мерки од кои условна осуда со предвидена казна затвор во 4358 случаи, односно во 42.2% од случаите. Додека пак во 2016 година се осудени вкупно 8172 лица од кои на 4332 лица е изречена алтернативна мерка, од кои на 4179 лица е изречена условна осуда со предвидена казна затвор. Во однос на алтернативните мерки – условни осуди со предвидена парична казна – во 2014 година се изречени на вкупно 314 осудени лица, во 2015 на само 43 лица, а во 2016 на 92 лица при што се следи трендот на намалување што е последица на заострената казнена политика.

**Графикон 2-Вкупен број на осудени лица на кои им се изречени алтернативни мерки*

Статистичката претстава на изречените санкции ја дополнуваат уште и: исклучителната примена на судската опомена, која е проследена со тренд

на намалување (2014 – изречена е над 74 лица; 2015 – 63 лица; 61 лице.), понатаму кај споредните казни: Парична казна(2014 – 83 лица, 2015 – 88 лица, 2016 – 64 лица); Забрана за вршење професија (2014 – само 9 лица; 2015 – 3 лица, 2016 – само 1 лице); Забрана за управување со моторно возило (2014 – 97 лица, 2015 – 104 лица, 2016 – 72 лица); Протерување на странец од земјата (2014-35 лица; 2015 – 40 лица, 2016 – 25 лица). Како што може да се забележи во анализираниот период 2014-2016 година, во делот на алтернативните мерки другите санкции: Условна осуда со заштитен надзор, Условно прекинување на кривичната постапка и општокорисната работа воопшто не се применуваат и остануваат обичен законодавен украс.

Меѓутоа во обработката и преентирањето на овие статистички податоци, мора да се укаже на методолошка дигресија. Сумарната анализа на статистичките податоци зборува за нивната парцијалност како релевантен извор за сознанија значајни за генерални оценки на системот на казнената правда и неговата глобална ориентација. Во македонската полициска, обвинителска и судска практика не се применуваат соодветни статистички постапки за доследно следење и евидентирање на криминалот, при што нужно е да се пристапи кон детектирање на тие слабости и нивно надминување. Посебно внимание заслужува и развивањето на соодветна научна методологија за продабочени анализи на казнената политика на судовите кои нема да останат ниту на статистичкото рамниште, ниту пак на анализа на случаи од судската практика.⁶⁹

Приказ на казнената политика на судовите од примената на Законот за одмерување на видот и видината на казните

Во 2017 година Здружението на судиите на Република Македонија во соработка и поддршка со Амбасада на Соединетите Американски Држави во Република Македонија, во рамки на проектот „Зајакнување на улогата и независноста на судиите во РМ“, го имплементираше овој заеднички проект кој има за цел да ја прикаже тековната казнена политика на домашните кривични судови во периодот на имплементацијата на Законот за одредување на виот и одмерување на висината на казните. Проектини активности во делот на следењето на состојбите на казнената политика на судовите во периодот на имплементација на Законот за одредување на казните вклучуваа собирање, процесирање и анализа на пресуди. Проектниот тим со помош на изготвен формулар за конечни пресуди⁷⁰ обработи вкупно 834 пресуди селектирани по случаен избор преку АКМИС системот. Со цел да се обезбеди сеопфатен статистички преглед пресудите се однесуваат за дела кои најчесто се среќаваат во судовите на четирите апелациски подрачја. Проектниот тим ги обрабаоти подато-

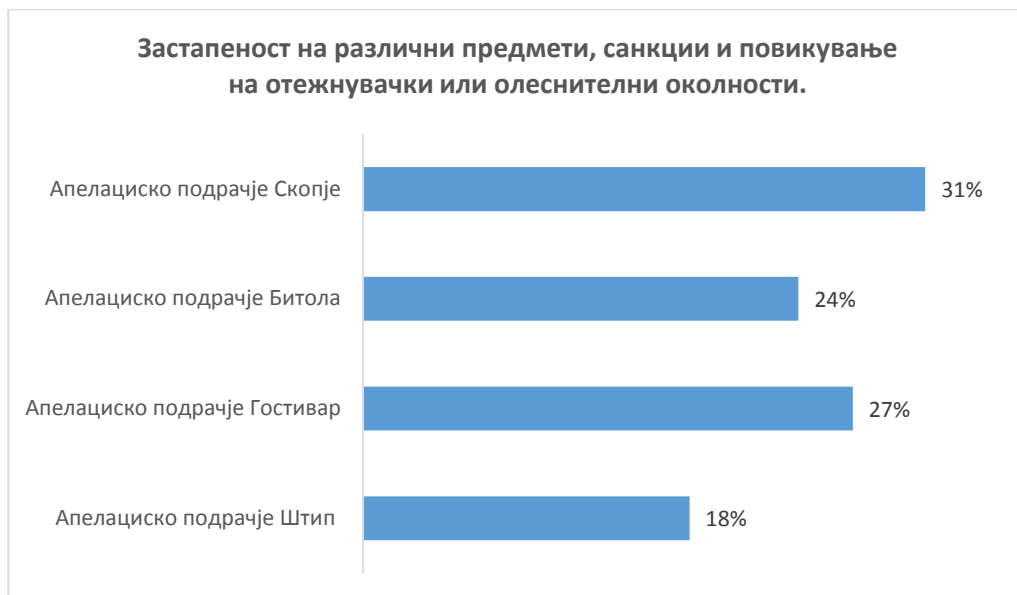
⁶⁹ Камбовски, В., Актуелни проблеми на казнената политика, Македонска ревија за казнено право и криминологија год. 12, бр.1.

⁷⁰ Прилог 1 од овој документ.

ците и изготви статистички изврштај врз основа на информациите доставени од страна на судовите. Сегментот на обработка на податоците вклучуваше кодирање, чистење податоци и формирање на табели врз кои се засноваат наодите во оваа анализа.

При анализирањето на овој дел од студијата проектниот тим се водеше од методологијата на обработка на податоци од Анализите на ОБСЕ за казнената политика.⁷¹ Во овој дел на оваа студија ќе биде опишана постојната казнена политика и пракса на одмерување на казните согласно одредбите на Законот за одмерување на казните во националните судови. Описот се заснова на собраните 834 пресуди во кривични предмети донесени во периодот 1ви август 2015 до 21 мај 2017 година.

Анализата ги опфати подрачјата под судска надлежност на апелациските судови во Скопје, Битола, Штип и Гостивар.

**Графикон 3 – Застапеност на различни предмети, санкции и повикување на отежнувачки или олеснителни околности по апелациски подрачја.*

По доставените на бараните пресуди, проектниот тим изготви и примени посебен формулар за оценување на пресуди со индикаторите на податоците потребни за оваа анализа во смисла на изречена санкција во овие предмети од страна на првостепените и второстепените судови. При пополнувањето на формуларот се вклучуваа податоците за секој поединечен предмет, видот на кривичното дело, пропишана законска казна,

⁷¹ Д-р Саити, Џ., д-р Тупанчески, Н., д-р Деаноска, А., м-р Божиновски, А., „Анализа на практичната примена на Законот за одредување на видот и одмерување на казните“ – Мисија на ОБСЕ во Скопје, 2017 година

изречената казна на крајот од првостепената и второстепената постапка. Формуларот им овозможи на членовите на проектниот тим да оценат кои отежнувачки и олеснителни околности според Работните листови од Законот за одмерување на казните биле употребени во секој поединечен случај, како и посебен простор во формуларот за забелешки на евентуални околности кои влијаеле на казната во секоја конкретна поединечна пресуда.

Анализираните податоци вклучуваа 24 кривични дела од различен вид – наведено во табелата подолу, врз основа на кои беа побарани пресудите од судовите на четирите апелациски подрачја во периодот помеѓу 1 август 2016 – 31 мај 2017 година. Кривичните дела беа одбрани согласно статистиката на Врховниот суд на Република Македонија за најчесто сторувани кривични дела во 2016 година. Овие 24 кривични дела имаа за цел да обезбедат доследен пристап кон емпириската анализа и овозможува суштинска споредба во начинот на пресудувањето меѓу судовите.

Вид на кривично дело.	% од вкупниот број правосилни пресуди во избраниот репрезентативен примерок.
1 Убиство	3,2%
2 Телесна повреда ¹	11,6%
3 Тешка телесна повреда	3,3%
4 Учество во тепачка	0,7%
5 Загрозување на сигурноста ¹	5,6%
6 Силување	1,1%
7 Полов напад врз дете кое не наполнило 14 години	2,0%
8 Неплаќање издршка	3,0%
9 Неовластено производство и пуштање во промет наркотични дроги ¹	6,0%
10 Овозможување на употреба на наркотични дроги	1,5%
11 Кражба ¹	9,4%
12 Кражба на електрична, топлинска енергија и природен гас ¹	8,0%
13 Тешка кражба ¹	12,7%
14 Разбојништво	2,1%
15 Разбојничка кражба	0,7%
16 Затајување	1,4%
17 Измама ¹	7,4%
18 Даночно затајување	2,1%
19 Тешки дела против безбедноста на луѓето и имотот во сообраќајот	3,2%

20	Злоупотреба на службена положба и овластување	3,2%
21	Недозволено изработување, држење и тргување со оружје	1,7%
22	Насилство	2%
23	Загрозување на безбедноста во сообраќајот ¹	7,4%
24	Криумчарење мигранти	0,7%

**Табела бр.1 – застапеност на различни предмети според видот на кривичното дело.*

Како што е прикажано на табелата бр. 4, осум (8) поединечни кривични дела се најчесто извршувани и учествуваат со 68,1% во вкупниот број на анализирани предмети и тоа: 1) Телсна повреда; 2) Загрозување на сигурноста; 3) Неовластено производство и пуштање во промет на наркотични дроги; 4) Кражба; 5) Кражба на електрична, топлинска енергија и природен гас; 6) Тешка кражба; 7) Измама и 8) Загроување на безбедноста во сообраќајот. Останатите кривични дела е во распон на застапеност од 0,7% - 3,3%. Од вкупниот број на 834 пресуди во базата на податоци од оваа анализа.

Понатаму беа разгледувани пресудите и одмерените казни во прв и во втор степен. (Продолжи со објаснување по табелата) 29% казна затвор досудена во прв степен, во 19% досудена е досудена парична казна во прв степен, а во 40,7% досудена е алтернативна мерка. Ослободителна пресуда е осудена во 8,7% од случаите, додека пак одбивателна пресуда е донесена во 3,5% од случаите – предмет на оваа анализа.

Досудена казна (Прв степен)	Да	Не
Осудителна пресуда – казна затвор	29,0%	71,0%
Осудителна пресуда – парична казна	19,0%	81,2%
Алтернативна мерка	40,7%	59,5%
Ослободителна пресуда	8,7%	91,3%
Одбивателна пресуда	3,5%	96,5%

**Табела бр.2 – Видови казни изречени од првостепените судови*

Имајќи во предвид дека судиите потапувале по предмети за кои според КЗ се предвидени пониски казни – бројот на изречени казни е соодветно низок. Во обработените пресуди предвидена е и должината на затворски-

те казни од страна на првостепените судови. Релевантни за нашата тема е структурата на изречените казни затвор. Согласно обработените податоци од анализата беше утврдено дека во најголем број од случаите меѓу изречените казни затвор има благ тренд на заострување на казнената политика, односно покрај кратките казни затвор 6 – 12 месеци, најчесто изрекувана казна затвор во мнозинството предмети што беа разгледувани од проектниот тим е од времетраење од 6 месеци до 2 години односно 24 месеци, односно во 43,4% од анализираните случаи. Понатаму во 15,1% од случаите законската казна изнесува 5 години. Останатите податоци се од другите пресуди се однесуваат на затворски казни од 1 месец до 10 години.

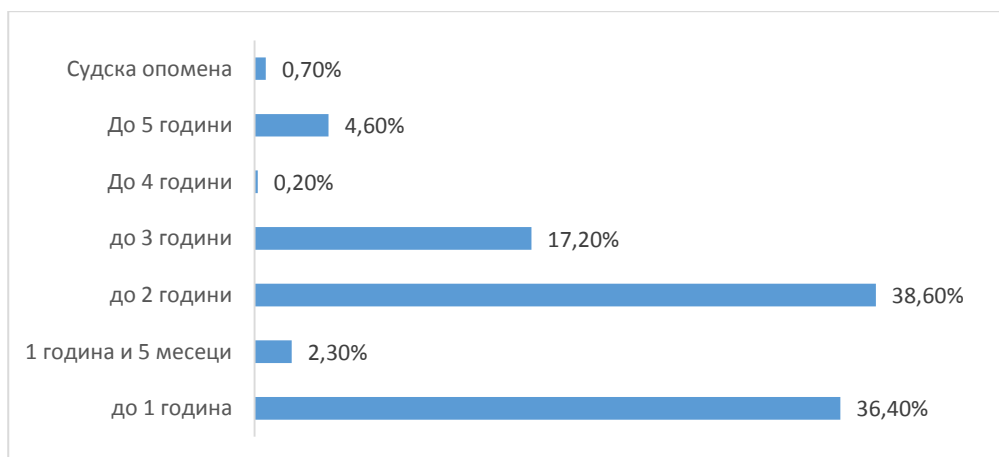
6 месеци	10,0%
1 година	13,4%
3 месеци до 1 година	8,6%
6 месеци до 1 година	6,8%
3 години	1,2%
3 месеци до 3 години	2,2%
6 месеци до 2 години	20,0%
6 месеци до 3 години	2,1%
1 до 3 години	12,0%
5 години	15,1%
3 месеци до 5 години	1,3%
6 месеци до 5 години	1,7%
1 до 5 години	1,6%
3 до 5 години	1,6%
1 до 8 години	1,2%
3 до 8 години	0,2%
5 до 8 години	0,5%
1 до 10 години	0,5%

*Табела бр.3 – Должина на затворските казни изречени од првостепените судови.

Во однос на изречените парични казни од страна на првостепените судови, тие се изречени во вкупно 19% од анализираните предмети. Во однос структурата на изречените парични казни од судовите во прв степен. Иницијалните индикации од податоци упатуваат на опсег од 10.000 до 20.000 денари.⁷²

Во однос на изречените алтернативни мерки од судовите во прв степен во рамки на анализираните пресуди од оваа анализа – вкупно се изречени во 40,7% од случаите.

⁷² Споредено со податоците од Анализата на македонската казнена политика и препораки за иден развој на Лидија Брашер Тајд – исто така најголемиот број на парични казни се во опсег од 10.000 до 20.000 денари.

**Табела бр.4 - Изречени алтернативни мерки*

Од податоците на изречените алтернативни мерки, доминираат алтернативните мерки во времетраење до 2 години со вкупно 38,6%, по нив најчесто биле изрекувани алтернативни мерки во времетраење до 1 година (36,4%). Во 17,2% од изречените алтернативни мерки биле во времетраење до 3 години, а само во 4,6% во времетраење до 5 години. Понатаму се прави споредба меѓу досудените казни во прв и во втор степен во рамка на податоците кои се предмет на оваа анализа.

Досудена казна	Прв степен	Втор степен
Осудителна пресуда – казна затвор	29,0%	8,1%
Осудителна пресуда – парична казна	19,0%	1,4%
Алтернативни мерки	40,7%	5,1%
Ослободителна пресуда	8,7 %	1,4%
Одбивателна пресуда	3,5%	26%

**Табела 5 – Споредба на изречени казни во прв и втор степен*

Во оваа табела е направена споредба меѓу структурата на изречените казни во прв и втор степен во рамки на собраните податоци. Тука може да се забележи дека дискрепанцата е голема помеѓу изречените казни затвор во првостепена постапка и во второстепена постапка. Имено 29% од случаите завршиле со осудителна пресуда – казна затвор во прв сте-

пен, а само 8,1% во втор степен согласно одредбите на Законот за одерување на казните. Понатаму процентот на осудителни пресуди со парична казна (19%) во првостепена постапка е драстично поголем кај прво степените судови отколку кај второстепените со 1,4% - донесени или преиначени осудителни пресуди со парична казна. Во однос на алтернативните мерки исто така покажуваа драстична разлика во изрекувањето, односно 40,7% во првостепените судови со 5,1% од страна на второстепените судови. Во однос на ослободителните пресуди разликата во процентот е незначајна со 8,7% кај правостепените судови и 1,4% кај второстепените судови. Меѓутоа најзначително за нас е процентуалниот износ на одбивателни пресуди што бележи драстична разлика. Кај првостепените судови процентуалниот износ на одбивателни пресуди од добиените податоци изнесува 3,5%, додека пак кај второстепените судови изнесува неверојатни 26%. Тука може да се заклучи од добиените податоци во рамки на оваа анализа дека второстепените судови во најголем дел не се согласуваат и не ги потврдуваат првостепените пресуди на судовите со одредени вид и висина согласно и со примена на Работните листови од Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казните. Во однос на отежнувачките и оленителните околности предвидени од Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната беа наведени во формуларот за оценка на пресудите за со цел да се утврди по кои околности судии се движеле при изрекувањето на казните. Од анализираните податоци – тука ќе се издвојат само најчесто користените олеснителни и отежнувачки околности кои влијаеле врз висината на казната.

Олеснувачки околности според Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казните

% од вкупниот број предмети со олеснувачки околности

Лични прилики на обвинетиот 54,0%

Семејни прилики на обвинетиот 30,3%

Не настапила штета последица 4,2%

Надоместок на штетата 1,4%

Изразено каење и жалење, признание на обвинетиот	5,3%
---	------

Придонес на оштетениот за случување на делото	1,8%
--	------

Не се води постапка за друго кривично дело	3,0%
---	------

**Табела бр.6 – Најчести олеснувачки околности земено во предвид при одредувањето на видот и одмерување на висината на казната.*

Од табелата може да се утврди дека најчести користени околности предвидени во работните листови на Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казните се: 1) Личните прилики на обвинетиот (54%); 2) Семејните прилики на обвинетиот (30,3%); 3) Не настапила штетна последица (4,2%); 4) Надоместок на штетата во (1,4%) од случаите; 5) Изразено каење и жалење и признание на обвинетиот (5,3%); 6) Придонес на оштетениот во сторување на кривичното дело 1,8% и 7) Не се води постапка за други кривични дела 3%.

Во однос на структурата на отежнувачките околности, истата е претставена во табелата бр.9 и тоа:

Отежнувачки околности земено во предвид	% од вкупниот број на предмети со отежнувачки околности
Степен на кривична одговорност на обвинетиот.	49,4%
Зачестеноста на извршувањето на делата	11,5%
Опасност од таков вид на дела.	13,1%
Поранешна осудуваност на обвинетиот.	10,5%
Начин на извршување на делото.	8,1%

**Се водат постапки
за други кривични дела.**

6,0%

Насилен карактер.

1,4%

**Табела бр.7 – Отежнувачки околности земени во предвид при одредувањето на видот и одмерувањето на висината на казната*

Степенот на кривична одговорност на обвинетиот е најчесто повикувана отежнувачка околност во вкупно 49,4% од случаите. 2) Голема упорност при извршување на конкретното кривично дело во 11,5%. Слични индикатори имаме кај зачестеноста во извршувањето на конкретното кривично дело (13,1%) и поранешната осудуваност на обвинетиот 10,5%. Согласно податоците од анализата судиите акцентот го ставаат кај степенот на кривична одговорност на обвинетиот што води до разнолики фактори поврзани со сторувањето на кривичното дело. Заклучокот во овој дел може да упатува на тоа дека судиите ги земаат во предвид олеснувачките и отежнувачките околности – стриктно наведени во Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казните во рамки на опсегот на предвидената казна пропишана со закон. Меѓутоа оваа индиција би била поегзактно верифицирана со продлабочено истражување засновано врз вкрстување на податоците за социјалната и за образовната структура на осудените лица со податоците за примената на казната затвор. Меѓутоа мора да се назначи повторно дека добиените податоци се партиципални и се анализира само за потребите на оваа анализа.

Кон погоре изложените податоци можат да се додадат и други кои ја формираат оцената за неповолните движења во казнената политика. Согласно податоците од државниот завод за статистика за осудени лица доаѓаме до фрапантни сознанија дека опаднал бројот на осудени лица кај делата против животот и телото; слободите и правата на човекот и граѓанинот; службената должност; јавниот ред. Пораст постои само кај делата против бракот, семејството и младината, имотот и безбедноста на јавниот сообраќај. 2016 година постои статистичко опаѓање на пријавените дела против животот и телото (2014 година – 949 пријавени дела; 2015 – 918 пријавени дела; 2016 -872 пријавени дела) како резултат на опаѓачка тенденција. Меѓутоа треба да се постави прашањето дали ваквото движење се совпаѓа со нашите секојдневни сознанија за порастот на насилството? Кај кривичните дела против слободите и правата на човекот и граѓанинот има променлив тренд во однос на пријавените дела (2014 година – 409 пријавени дела; 2015 – 490 пријавени дела; 2016 – 435 пријавени дела) – резултат на променлива тенденција на извршувањето на овие дела.

Методолошка дигресија и препораки

Пред да навлеземе во согледувањата на оваа анализа – потребно е да се направи мала методолошка дигресија во обработката и преентирањето на овие статистички податоци, мора да се укаже на постоечката методолошка дигресија. Сумарната анализа на статистичките податоци зборува за нивната парцијалност како релевантен извор за сознанија значајни за генерални оценки на системот на казнената правда и неговата глобална ориентација. Политиката на казнување, заедно со средствата и инструментите за криминализација и пенализација, откривање и гонење, го претставуваат криминално-политичкото подрачје на репресија на криминалот. Репресијата на криминалот всушност има и директна врска со генералната и специјалната превенција и, оттука, политиката на казнување во една држава има директно влијание врз движењето на криминалот, но нејзината воедначеност е особено важна и од аспект на правната сигурност на граѓаните.

За жал, низа анализи и истражувања на судската пракса покажаа дека судиите имаат различен пристап во одмерувањето на казната што доведува до невоедначеност на казнената политика, воопшто, иако прашањето на воедначеноста на политиката на казнување е доста комплексно за истражување.⁷³ Оттука, прво прашање кое се наметнува е тоа, каква е перцепцијата на самите субјекти во системот на казнена правда кои имаат влијание врз креирањето на казнената политика? Дали тие директно ја креираат и дали таа е адекватна? Сепак, научната и стручната јавност изрази несогласување со ваквиот чекор од причина што одмерувањето на казната е дел од материјалното казнено законодавство, доминантно опфатено со Кривичниот законик. Како и останатите општи институти, одмерувањето на казната треба да е дел единствено од Кривичниот законик и регулирањето на оваа материја со посебен закон е декодифицирачки чекор, сосема спротивен од модерните тенденции за кодификација на казненото законодавство и чекор назад од она што по тоа прашање досега е постигнато во нашата држава.

Причините за ваквиот чекор на законодавецот не се докрај утврдени, но во самото образложение и во правничките кругови се детектираа неколку можни мотиви за неговото донесување. како главна причина за донесување на овој Закон ја сметаат тенденцијата за воедначување на казнената политика, но во исто така голем процент сметаат дека ваквите измени се наменски, имено, дека заострувањето на казнената политика беше потребно со цел да заживеат одредбите од ЗКП за спогодување и признање на вина. Околу петтина од испитаниците сметаат дека целта на Законот е и намалувањето на корупцијата што соодветствува со перцепцијата

⁷³ Д-р Саити, Џ., д-р Тупанчески Н., д-р Деаноска А., м-р Божиновски, А., „Анализа на практичната примена на законот за одредување на видот и одмерување на висината на казните“.

и на самите судии дека дел од нивните колеги покажуваат и пристрасност во работата. Покрај невоедначеното казнување, а во светлина на повеќепати одлаганата примена на новиот Закон за кривичната постапка од 2010 година кој претставува востановување на нов систем на казнена постапка и воведување нови институти (спогодување, признание на вината и сл.), како причини беа наведени и интенциите за заживување на спомнатите решенија.⁷⁴ Со оглед на утврдената невоедначеност на казнената политика, дел од причините се припишуваат и на можноста за влијанија и пристрасност на дел од судиите. За многумина се чинеше дека со донесувањето на овој Закон, ќе се објективизира, но и формализира самиот процес на одмерување на казната. Покрај наведените слабости на ваквиот законодавен потег, Законот недвосмислено ги стесни можностите за слободно судиско уверување и за индивидуализација во санкционирањето, а одмерувањето го направи врз основа на фискално бодување на околностите. Ова го наметнува прашањето дали ваквиот систем ја олеснува работата на судиите. Иако со воведувањето на работните листови, на прв поглед се чини дека работата на судиите ќе биде поедноставна и полесна, согледано од резултатите на прашалинкот повеќето од нив сметаат дека Законот не ја олеснува нивната работа, а дел од нив се на став дека Законот само технички ја олеснува. Слободното судиско уверување (слободна оценка на доказите) претставува доказна теорија прифатена во сите современи казнено – процесни системи. Тоа значи дека судот има право да го оценува постоењето или непостоењето на фактите и таквата оценка не е врзана со законски утврдени правила. Во теоријата се истакнува дека ова начело е пресвртница и прогрес во процесот на докажувањето, затоа што не може однапред да се утврди доказната вредност на одреден доказ или на определен факт.⁷⁵ Сепак, судијата треба да ја образложи својата одлука и таа може да биде предмет на оценка од страна на повисокиот суд.

Со оглед на фактот што овој Закон во голема мера го формализираше оценувањето на околностите под кои е извршено делото, а истите се значајни при одмерувањето на казната, нужно се поставува прашањето како ваквите решенија влијаат на начелото на слободно судиско уверување. Начелото на индивидуализација според правните теоретичари претставува „концентрат на криминално-политичките определби што стојат зад големото свртување кон личноста на делинквентот“⁷⁶. Тоа во суштина значи дека казната и другите санкции треба да ги погодат правата и слободите на конкретниот сторител, а не да претставуваат средства за

⁷⁴ Камбовски., В. „Актуелни проблеми на казнената политика“, Македонска ревија за казнено право и криминологија бр.12 бр.1.

⁷⁵ Матовски, Н. Бужаровска, Г., Калајџиев, Г., Казнено процесно право – Скопје, 2009, стр. 200. Повеќе види: Тупанчески, Н., Деаноска А., „Една година од примената на Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казните“, Македонска ревија за казнено право и криминологија год.24 бр.1 2017 година.

⁷⁶ Камбовски, КП општ дел, Скопје 2004, стр. 276

задоволување на апстрактна справедливост.⁷⁷ Категоризацијата на околностите исто така се покажа како проблематична. Околности релевантни за одмерување на казната најчесто се околностите под кои делото е сторено, иако понекогаш тие и не мора да се поврзани со конкретниот настан и сторител. Сепак, најголемиот дел се најчесто врзани за личноста на сторителот. Тие се делат на олеснувачки и отежнувачки и го водат судот кон казна поблиска до минимумот, односно максимумот на пропишаната санкција.

Со донесувањето на Законот за одмерување на казната, на листата беа забележани недоследности во категоризацијата на околностите, при што, на пример, околности кои беа факултативна основа за (поблаго казнување) ублажување на казната се на листата на олеснувачки околности (на пример, обид, пречекорување на нужна одбрана итн.), како и основа за исклучување на противправност која се најде на листата на олеснувачки околности (крајна нужда).⁷⁸

Оттука, ова начело има за последица воведување на систем на релативно определени казни, а негово рамниште на примена е судското одмерување на казната. Поконкретно, начелото на индивидуализација е основно начело на судското одмерување на казната.⁷⁹ Со измените на КЗ од 2014 година⁸⁰, членот 40 беше ревидиран и според сегашното решение, ублажувањето на казната е можно само во случај на спогодување и признание на вината. Така, во научната и стручната јавност се наметна прашањето дали всушност со ваквите измени се оневозможува ублажувањето на казната надвор од ситуациите на спогодување и признание на вина.

Ублажување на казната по дефиниција претставува изрекување казна под минимумот на казната пропишана за конкретното дело или поблаг вид на казна.⁸¹ Т.н. законско ублажување на казната постои, на пример, во случаите на битно намалена пресметливост, обид, пречекорување на границите на нужната одбрана и крајната нужда и др. Со споменатите измени на членот 40 всушност на некој начин се создаде конфузија околу тоа дали ваквите основи за ублажување повеќе не може да се применат. За судиите ова претставува горлив проблем кога се соочуваат со ситуации во кои тие би го примениле институтот ублажување на казна.⁸²

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Тупанчески, Н., Деаноска А., „Една година од примената на Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казните“, Македонска ревија за казнено право и криминологија год.24 бр.1 2017 година.

⁷⁹ Ibid, стр. 277

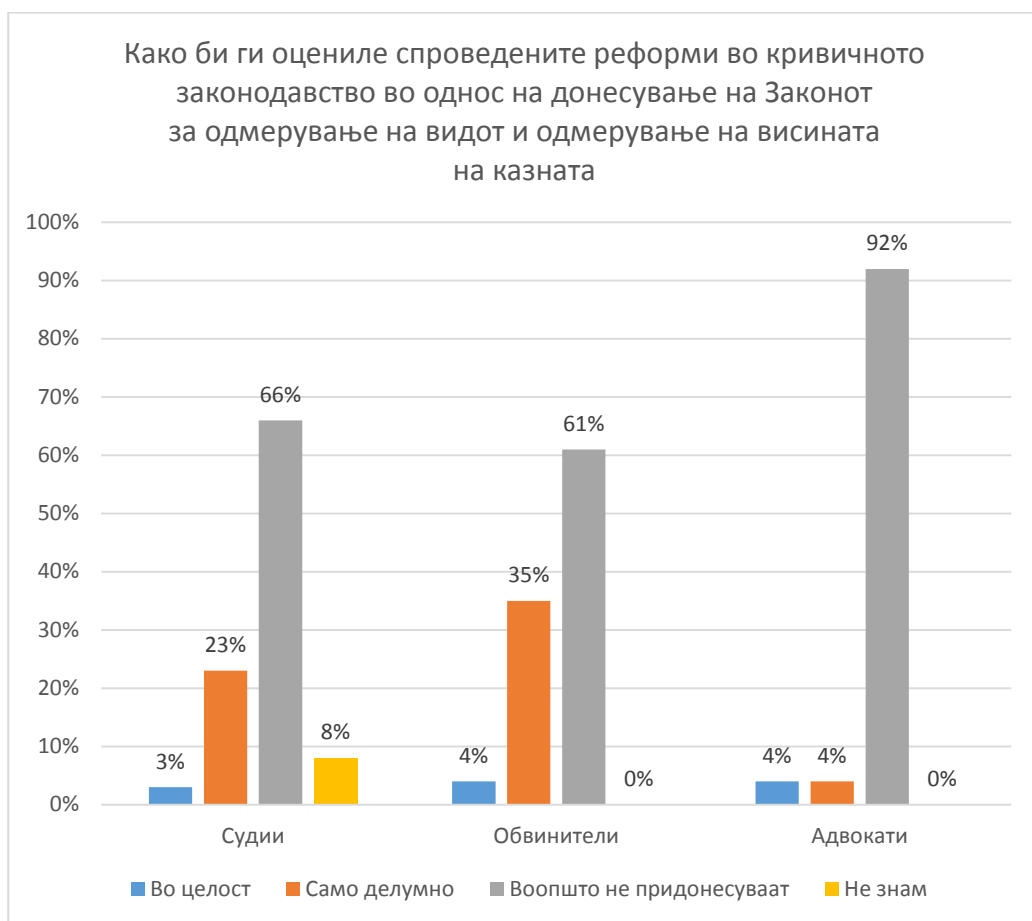
⁸⁰ Закон за изменување на Кривичниот законик, Службен весник, бр. 28/2014

⁸¹ Камбовски, В. Казнено право – општ дел, Скопје, 2004, стр. 923

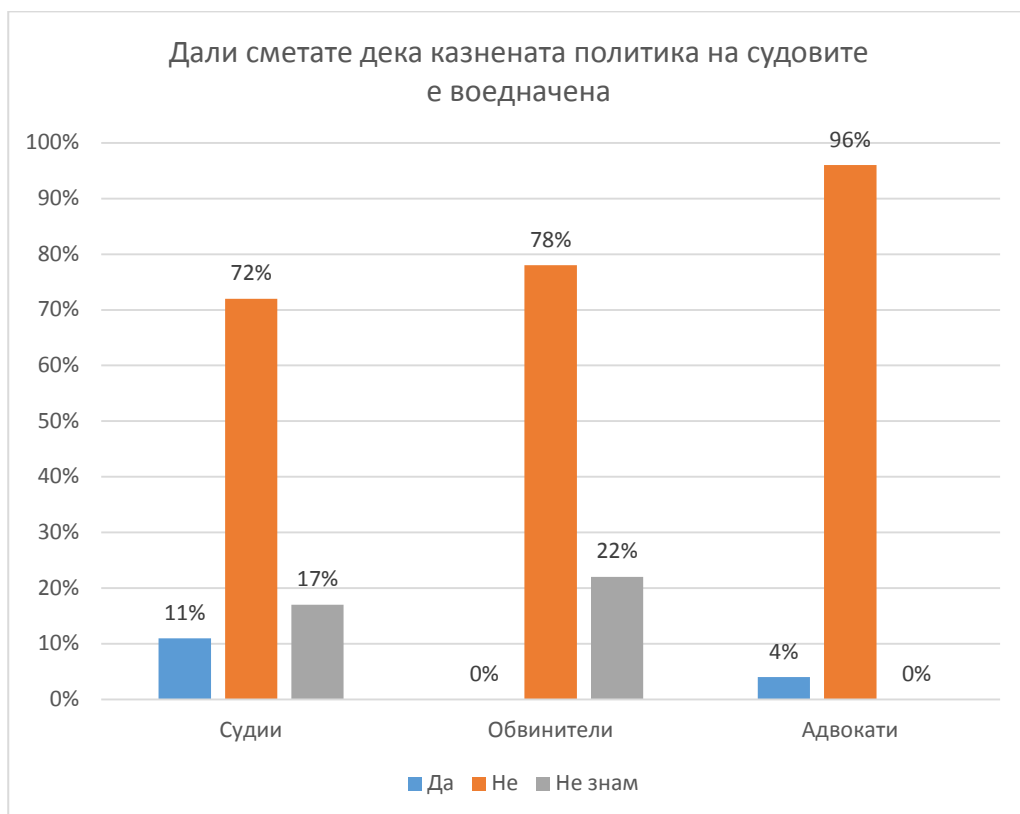
⁸² Тупанчески, Н., Деаноска А., „Една година од примената на Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казните“, Македонска ревија за казнено право и криминологија год.24 бр.1 2017 година.

Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казните низ гледиштата на судиите, јавните обвинители и адвокатите

Законот за одмерување на видот и одмерување на висината на казната донесен во Декември 2014 година а укинат од Уставниот суд во Ноември 2017 година беше еден од најкритикуваните закони во законодавството на РМ. На донесувањето на истиот му претходеше Правилникот за одмерување на казните донесен од Врховниот суд а кој имаше задолжителен карактер. Главните критики кои му се укажуваа на правилникот се однесуваа најпрво на начелото на законитост, кое претставува главно начело во кривичното право. Уредувањето на дел од материјата на кривичното право со правилник наместо со закон беше прогласено за неприфатливо од страна на многу правници. Донесувањето на Законот за одмерување на видот и одмерување на висината на казната го пренесе уредувањето на ова кривично-правна материја на ниво на законско уредување, сепак, тоа не ги спречи критиките кои му се упатија на ова ново законско решение.

Во овие статистички податоци јасно се гледа незадоволството на претставниците на правната фела во врска со овој закон а кои се поврзуваат со потешкотиите и ограничувањата кои истиот овој закон ги наметнуваше во реалноста. Од ова табела се гледа дека најголемото незадоволство од законот се приметува кај адвокатите кај кои 92% од испитаниците одговориле дека законските реформи во однос на овој закон воопшто не придонеле кон воспоставување на ефикасен систем на одредувањето на видот и одмерувањето на висината на казната. Процентот на испитаници кои изразиле незадоволство во врска со резултатите од овој закон е висок и кај судиите (66%) и кај обвинителите (61%). Адвокатите се посебно незадоволни бидејќи за нивните клиенти овој закон е многу ограничувачки и доведува често до целосно неправедни ситуации, додека пак судиите и обвинителите многу често биле во ситуации да бидат должни истиот да го применат наспроти нивното слободно уверување, што всушност оди во спротивност со начелото на слободно судиско уверување кое е уставно начело.

Една од причините наведени во образложението на предлогот за донесување на Законот за одмерување на видот и одмерување на висината на

казната беше токму фактот што казнената политика во македонските судови не е воедначена. Се забележале големи дискрепанции во начинот на одлучување на судовите во различни подрачја на РМ како и разлики во одмерувањето на казните.

Овој проблем беше посочен како главна причина во донесувањето на Правилникот на Врховниот суд за одмерување а потоа и на Законот за одмерување на видот и одмерување на висината на казната. Како што гледаме од ова табела, овој проблем останал нерешен и после донесувањето на овој закон, иако истиот имаше за цел да стави крај токму на невоедначената казнена политика на судовите. Повторно најголеми критичари на законот се адвокатите кои во 96% од испитаниците одговориле дека казнената политика на судовите не е воедначена.

Истото го тврдат и 78% од испитаните јавни обвинители како и 72% од испитаните судии. 11% од судиите сметаат дека сепак казнената политика на судовите е воедначена, додека пак овој процент кај јавните обвинители е 0% а кај адвокатите е 4%. Од овие одговори произлегува дека 3 години после донесувањето на Законот за одмерување на видот и одмерување на висината на казната казнената политика на судовите останува невоедначена, што е уште еден податок кој докажува дека ова законско решение не ја исполнила целта заради која е донесена.

Од ова табела јасно се гледаат очекувањата на фелата во однос на понатамошните резултати од спроведувањето на Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната. Во претходната табела поголемиот број на испитаниците јасно укажале на фактот што казнената политика на судовите останала невоедначена и покрај донесувањето на овој закон. Во ова табела уште повеќе се зацврстува ова перцепција имајќи ги предвид високите проценти на испитаниците кои одговориле дека не очекуваат Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната да постигне воедначување во казнувањето. Најголеми критичари се повторно адвокатите, 96% од кои одговориле негативно на прашањето, во споредба со изедначените 78% од судиите и јавните обвинители кои го сметат истото.

Практичарите на правната професија јасно укажале дека не очекуваат овој закон да ја подобри состојбата во врска со невоедначената судска пракса. Ова е уште еден докз дека донесувањето на овој закон не ги исполнило целите опишани во образложението на предлогот за донесување на истиот, со што се утврдува дека донесувањето на законско решение кое е единствено во современиот свет, не се исплатило.

Имено, не постои друга европска држава која донела сличен закон со кои би се воспоставиле правила за одмерување на казните надвор од Кривичниот законик. Континенталното право е законско право, а кривично-правната материјасе регулира во кривичен законик. Континенталното право е исто така кодифицирано право, кодификацијата овозможува сите закони поврзани со кривичните дела и казните да се уредат во ист законик.

Во РМ со измените на Кривичниот законик како и со предвидувањето на низа кривични дела во други закони надвор од Кривичниот законик се нарушило токму начелото на кодификација што резултира во правна несигурност кај граѓаните кои не можат да бидат сигурни што точно претставува кривично дело а што не, бидејќи не сите кривични дела се опфатени во Кривичниот законик. Наместо да се работи во враќањето на начелото на кодификација, законодавецот во РМ одлучи уште еден важен дел од кривично-правната материја – одмерувањето на казните да го изнесе надвор од Кривичниот законик со што придонесе во натамошната де-кодификација на ова материја. Ова е уште повеќе неприфатливо и во однос на компаративното искуство, која укажува дека во англо-саксонски земји, како на пример САД, кои имаат многу различни начини на уредување на казните закони, сепак правилата за одмерување на казните имаат упатувачки а не задолжителен карактер (ова е вака од 2005, кога со случајот Букер против САД Упатствата за одмерување на казните од задолжителен добиле советодавен (упатувачки) карактер).

Одговорите дадени од практичарите на правната професија во врска со ова прашање се посебно интересни за анализа. Како што беше утврдено, целта на донесувањето на Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната беше токму воедначувањето на казнената политика на судовите, меѓутоа, ова цел, како што беше објаснето во претходното прашање, остана неисполнета и после донесувањето на овој закон, а практичарите сметаат дека истиот нема да придонесе во исполнувањето на таа цел ниту во иднина.

Затоа е важно да се види перцепцијата на фелата во врска со тоа каде истата ги гледа причините за невоедначената казнена политика на судовите. Најголемиот број на испитаниците судии проблемот го гледаат кај нефункционирањето на механизмите за воедначување на казнената политика. Членот 101 на Уставот на РМ го определува Врховниот суд како највисок суд во државата и надлежен да го обезбеди единството во примената на законите од страна на судовите. Уставот не дава детали за механизмите со кои Врховниот суд тоа треба да го направи.

Врховниот суд би требало да изгради такви механизми за обезбедување на воедначена судска пракса. Јасно е дека тие механизми во реалноста не функционираат заради што имаме невоедначена судска пракса и во минатото а и после донесувањето на Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната.

Во овој закон има подобро уредени механизми за воедначувањето на казнената политика на судовите. Со овој закон беше формирана Комисија

за воедначување на казнената политика како независно и советодавно тело кое се грижи за воедначување на казнената политика во изрекувањето на казните преку предлагање критериуми за одредување на видот и одмерување на висината на казната.

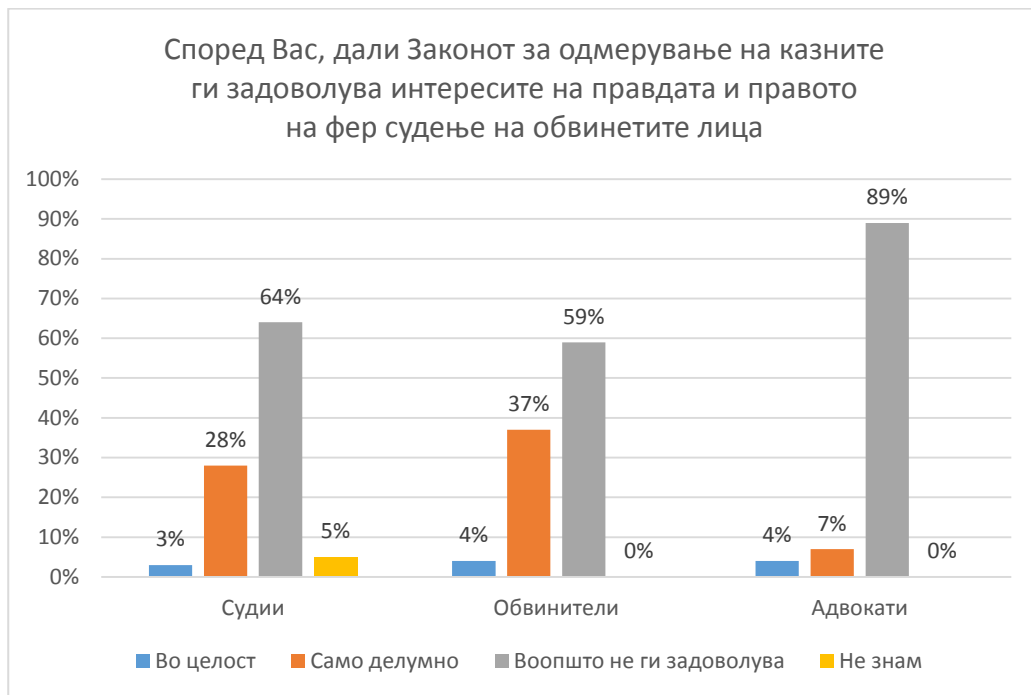
Оваа Комисија беше надлежна да ја ја следи и анализира казнената политика на судовите во Република Македонија, во смисла на целите на казнувањето (т.е., утврдената казна, запретената казна, способноста за вина, превенцијата и рехабилитацијата, како и пресудите донесени врз основа на спогодба меѓу јавниот обвинител и обвинетиот), да предлага мерки за обезбедување на сигурност и правичност во исполнувањето на целите на казнувањето, заради избегнување на неоправдан диспарат меѓу сторителите на кривични дела со слични карактеристики осудени за исти или слични кривични дела (според објективната категоризација на кривични дела согласно овој закон), со почитување на диспозицијата на судот при оцената на отежнувачките и олеснувачките околности како и да доставува предлози до Министерството за правда на Република Македонија за изменување и дополнување на Кривичниот законик и на Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната. Сепак, формирањето на ваква Комисија во Министерството за правда се коси со членот 101 на уставот кој јасно одредува дека единствено Врховниот суд на РМ е надлежен за единствена примена на законите од страна на судовите.

Судиите укажуваат дека механизмите за такво воедначување не функционираат. Оттука би било логично тие механизми да се подобрат, преку можно формирање на таква Комисија во рамки на самиот ВСПМ кој на тој начин би имал посебно тело, со јасно утврден мандат, кое би го следело праксата на судовите и би реагирало при невоедначената примена на законите. Интересен е фактот што најголемиот број на испитаните јавни обвинители (38%) како и 33% од испитаните адвокати проблемот го гледаат исто така кај нефункционирањето на механизмите за воедначување на казнената политика. Најголемиот број на испитаните адвокати (34%) сепак проблемот во врска со ова прашање го гледаат во пристрасноста на одредени судии во работата. Ова мислење го делат и 28% од испитаните обвинители како и 22% од испитаните судии.

Тоа е проблем поврзан со перцепцијата на владеењето на правото и повикува на посебно внимание и бара посебни механизми кои не се единствено поврзани со Врховниот суд на РМ туку со целокупното функционирање на институциите во државата. Друг важен проблем на што укажуваат посебно судиите и јавните обвинители, меѓутоа и добар дел од адвокатите е фактот што во Кривичниот законик во многу случаи има широко определени законски рамки. Тоа е важен проблем во однос на воедначувањето на казнената политика на судовите во врска со кој донесување на посебни упатства за одмерување на казните е од голема важност.

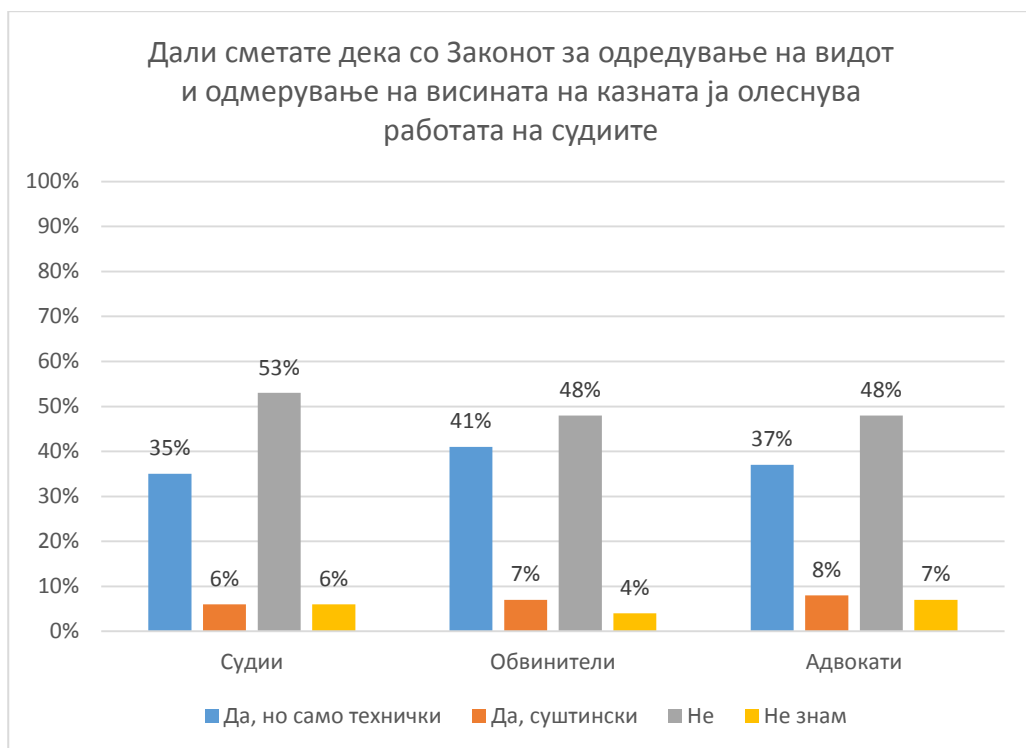
Меѓутоа, тие би требало да бидат токму упатства создадени и спроведени од Врховниот суд на РМ а не посебно законско решение со задолжителен

карактер. Упатствата би биле особено полезни за работата на судиите кои би требало да образложат во нивните пресуди зошто не ги примениле истите. Во земји во кои законските рамки на казните се уште пошироки отколку во РМ (како на пример во САД) сепак упатствата за одмерување на казните не се од задолжителен карактер.

Во врска со ова прашање дилемите се мали: дури 89% од адвокатите јасно укажуваат дека Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната не ги задоволува интересите на правдата и правото на фер судење на обвинетите лица. Истото мислење го делат и 59% од јавните обвинители како и 64% од судиите. 37% од јавните обвинители, 28% од судиите и само 7% од адвокатите сметаат дека овој закон делумно ги задоволува интересите на правдата и правото на фер судење на обвинетите лица.

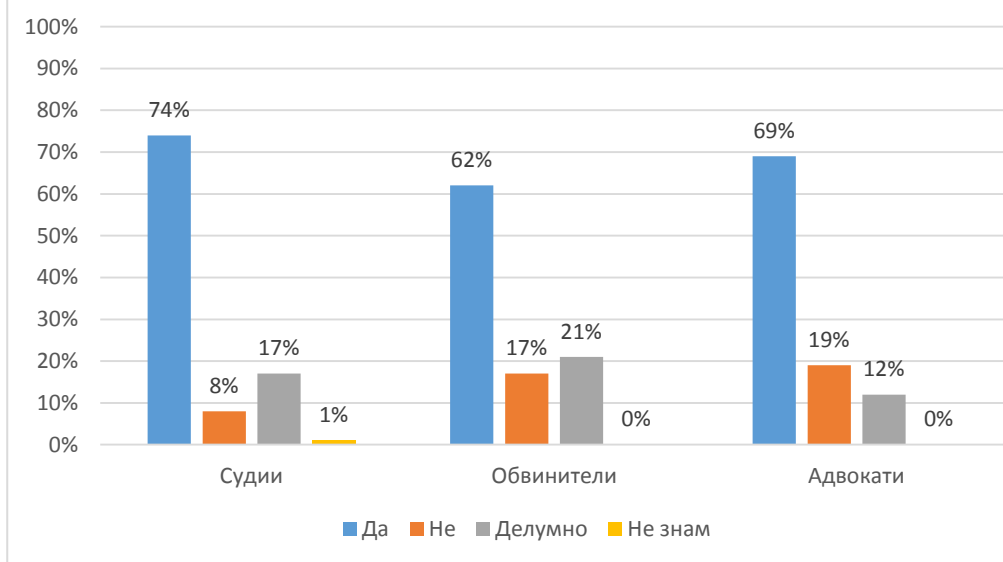
Ова се поразителни податоци од целата фела на практичарите на правната професија кои јасно тврдат дека Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната не успеал во исполнувањето на главната цел на равниот систем а тоа е задоволување на интересите на правото и правото на фер судење на обвинетите лица. Самата фела, врз основа на овие статистички податоци, го прогласила овој закон за неправеден, што укажува уште еднаш на големите проблеми во врска со спроведувањето на истиот.

Врз основа на податоците добиени од испитаниците јасно се гледа дека Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната во суштина не ја олеснува работата на судиите. 53% од испитаниците судии тоа го тврдат, додека пак 35% објасниле дека овој закон само површински ја олеснил работата на судиите. Перцепцијата на 48% од испитаните обвинители како и 48% од испитаните адвокати е исто така дека овој закон воопшто не ја олеснил работата на судиите, додека 41% од јавните обвинители и 37% од адвокатите мислат дека олеснувањето е само техничко а не суштинско.

Правораздавањето не е техничка работа и не може да се сведе на просто собирање на негативни и позитивни поени без никаков сенс за правдата, а како ќе се види и во наредното прашање, и спротивно од начелото на индивидуализација. Во современите демократски држави судиите судат според слободното судиско уверување, наспроти познатата легална теорија на доказите позната во средниот век, според која во време на инквизицијата, судиите само технички го спроведувале правото напишано во законите, без можност да интервенираат според нивното судиско уверување и процена на случајот. Сведувањето на судиите на собирачи на поени претставува сведување на правораздавањето само на техника а не на суштинско барање на правдата.

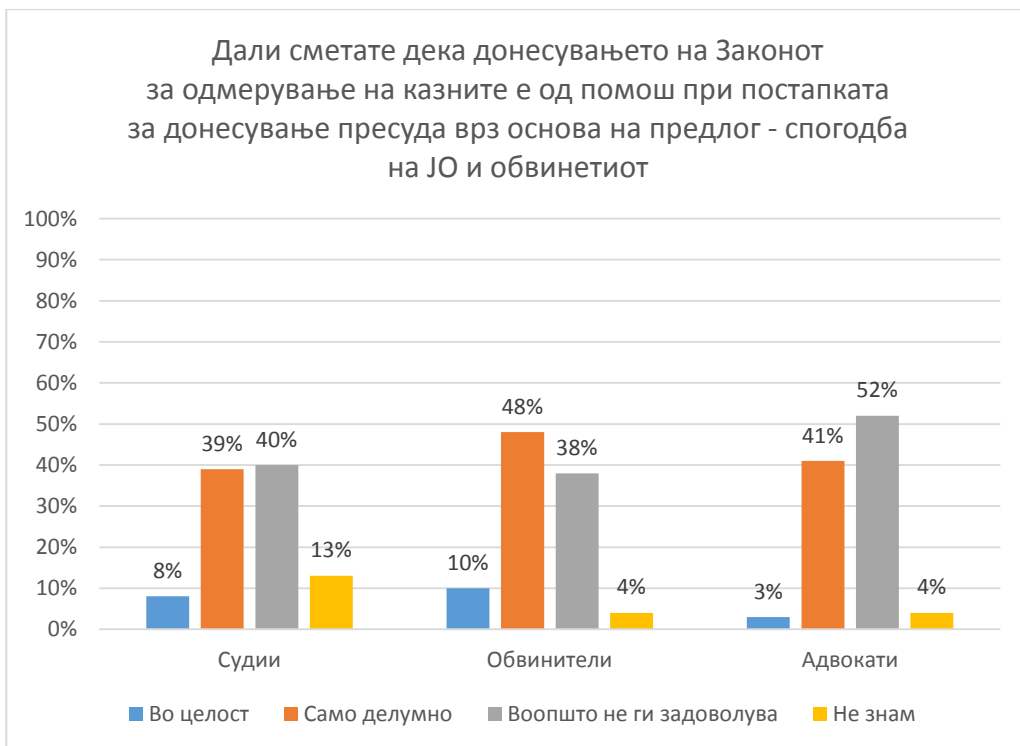
Дали сметате дека со Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната се повредува начелото на индивидуализација во изрекувањето на казната

Одговорите на ова прашање се поврзани со одговорите добиени на претходното прашање. Имено, начелото на индивидуализација во изрекувањето на казната е едно од главните начела на казненото право. Ироничен е фактот што индивидуализацијата на казната се набројува како едно од основните начела на Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната.

Сепак, 74% од испитаните судии, 62% од испитаните јавни обвинители како и 69% од испитаните адвокати јасно укажале дека сметаат дека токму ова начело се повредува со Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната. Имено, сведувањето на судијата на собирач на негативни и позитивни поени за обвинетиот спроведувањето на правдата го прави техничка работа а не суштинска.

Притоа, запазувањето на начелото на индивидуализација е речиси невозможно, бидејќи според табелите претставени во самиот Закон за одредување на видот и одмерување на висината на казната, судијата е должен да изрече одредена казна иако според своето судиско уверување можеби не е уверен дека токму таа е праведната казна. Тоа е важен проблем бидејќи правораздвтањето треба да има за цел воспоставување на правда која ќе ги задоволи правните стандарди а не техничките стандарди на собирање и одземање на поени.

Една од целите на донесувањето прво на Правилникот на ВСРМ за одмерување на казните а потоа и на Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната беше и помагањето при постапката за донесување пресуда врз основа на предлог-спогодба на ЈО и обвинетиот. Спогудувањето за вината претставува нов институт воведен со ЗКП од 2010 година чија примена во пракса во земји кои немаат традиција со истата е дополнително тешка. Заради ова, една од целите на донесувањето на ова законско решение беше токму помагањето на судиите и на јавните обвинители во однос на ваквите постапки. Сепак, резултатите од испитувањето укажуваат дека ниту ова цел на законот во пракса не беше исполнета.

Така, 40% од испитаните судии укажале дека Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната воопшто не им бил од помош во одлучувањето во случаи на споговдување, додека пак 37% од нив одговориле дека овој закон само делумно им помогнал во овој процес. 48% од испитаните јавни обвинители одговориле дека само делумно законот им помогнал во процесот на споговдување со обвинетиот, додека пак 38% од нив тврдат дека воопшто не им помогнал.

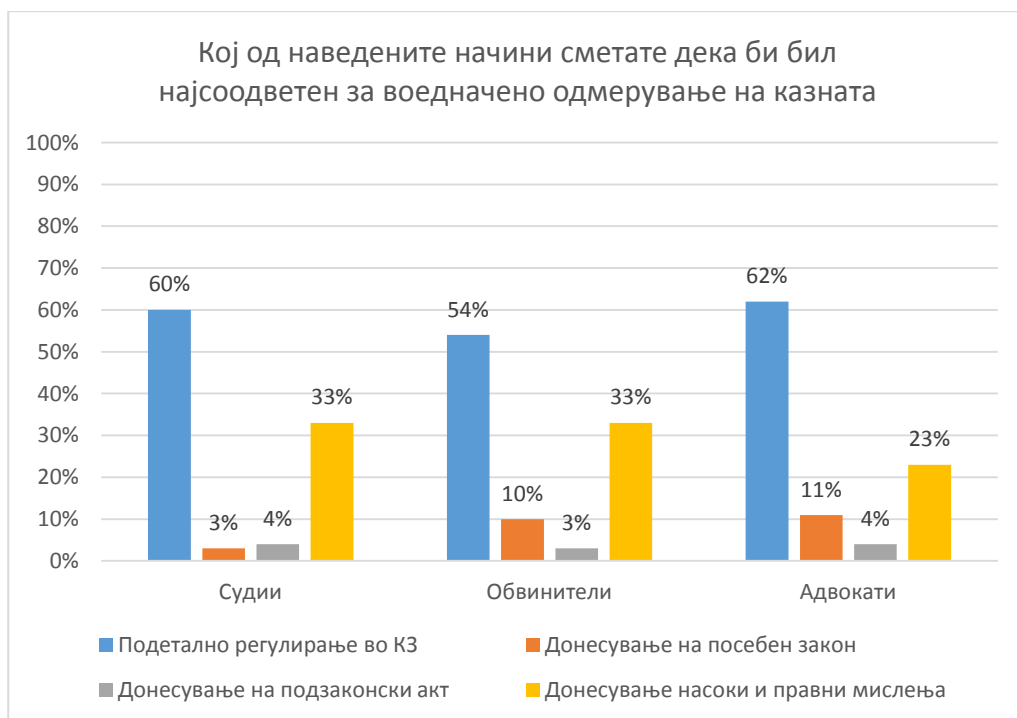
Дури 52% од адвокатите тврдат дека законот воопшто не им помогнал во овој процес додека пак 41% од нив укажале на само делумна помош. Од овие податоци јасно се гледа дека Законот за одредување на видот и од-

мерување на висината на казната не ја исполнил ниту ова цел која беше утврдена како една од причините за донесувањето на истиот.

Начелото на законитост, на индивидуализација на казните и на фер и правично судење воедно претставуваат и важни човекови права утврдени со иза меѓународни стандарди кои се задолжителни за државата врз основа на фактот што поголемиот дел од нив се ратификувани конвенции и како такви, дел од внатрешниот правен систем на државата. Оттука, добиените одговори за ова прашање се повторно поразителни. Дури 36% од испитаните судии, 22% од испитаните јавни обвинители како и цели 50% од адвокатите јасно тврдат дека Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната воопшто не е усогласен со меѓународните норми и стандарди за човековите права.

Поголемиот дел од испитаните обвинители (64%) сметаат дека истиот е само делумно усогласен со овие норми и стандарди. Од аспект на гарантирање на човековите слободи и права неприфатливо е донесувањето и спроведувањето на закон за кој поголемиот дел од правната фела јасно укажува дека е спротивен на меѓународните норми и стандарди за човековите права.

Како што беше објаснето погоре, од 2015 година имало две обиди да се најде соодветен механизам за воедначено одмерување на казните. Првиот опфат беше со донесувањето на Правилникот на ВСПМ за одмерувањето на казните кој беше критикуван заради неговата задолжителност, имајќи предвид сепак дека не се работеше за закон туку за правилник на највисокиот суд на земјата. Правилникот беше критикуван од аспект на начелото на законитост, сепак, истиот во суштина беше оценет дека посодветно го регулираше прашањето на одмерувањето на казната во однос на Законот за одмерување на казните.

Од друга страна, донесувањето на посебен закон за одмерување на казните беше критикуван повторно врз основа на начелото на законитост кое во кривичното право значи дека кривичните закони треба да се кодифицирани со цел на едно место да бидат споени сите одредби и правила кои се однесуваат на кривичните дела, одговорноста, санкциите и одмерувањето на истите. Издвојувањето на ова материја од Кривичниот законик беше оценето како продолжение на трендот на де/кодификација на кривичното законодавство во РМ (имајќи го предвид големиот број на казнени одредби кои се наоѓаат надвор од КЗРМ).

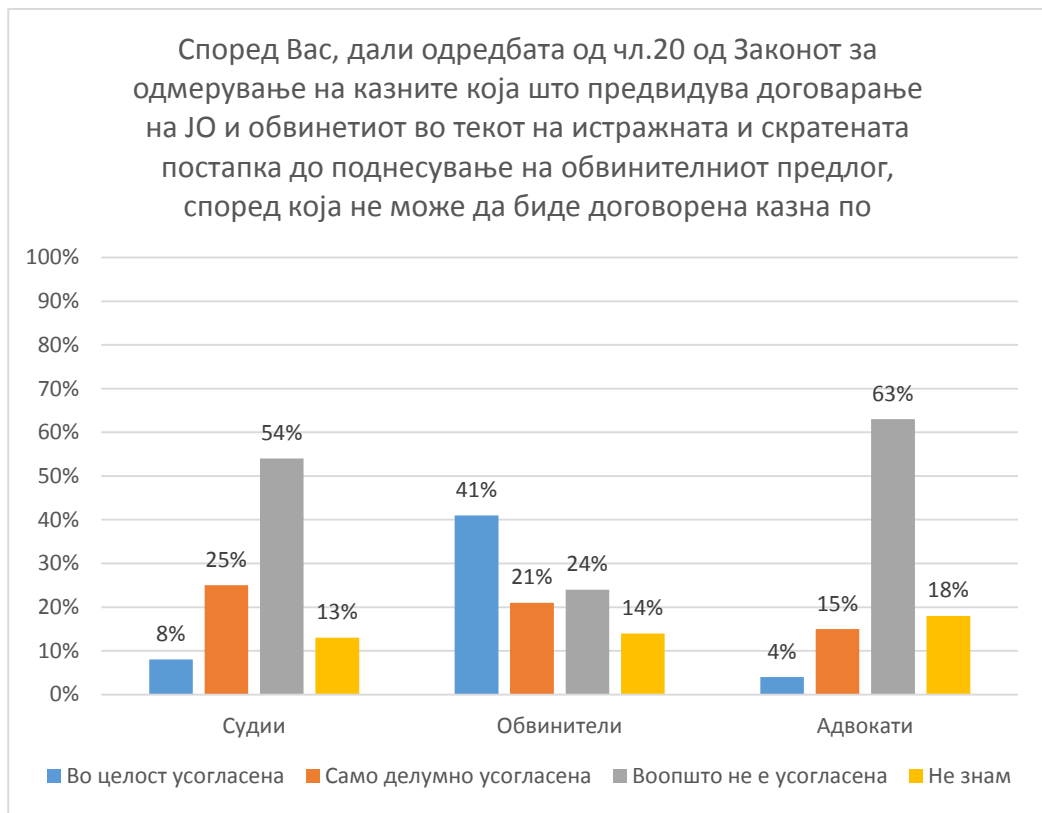
Оттука, разбирливо е што 60% од испитаните судии, 54% од испитаните јавни обвинители како и 62% од испитаните адвокати во ова истражување го делат ставот дека одмерувањето на казните треба да се допрецизира во Кривичниот законик. Кај правната фела се повеќе се истакнува мислата дека на РМ и треба нова и сеопфатна кодификација на кривичното пра-

во, во кој процес би можело да бидат допрецизирани одредбите кои се однесуваат на одмерувањето на казните. Од друга страна, значителен процент од испитаниците (33% од испитните судии и јавни обвинители како и 23% од испитаните адвокати) сметаат дека донесување насоки и правни мислења може да ја подобрат состојбата во врска со воедначувањето на судската пракса. Тука пред се се мисли на донесување на упатства за одмерување на казните кои би биле од голема помош за практичарите а чие спроведување би можело да биде под надзор на ВСПМ, според словото на Уставот на РМ. Јасно е дека донесувањето на посебен закон за одмерување на казните има слаба поддршка особено кај судиите (3%) додека пак уредувањето на ова материја со некој задолжителен подзаконски акт е речиси целосно неприфатливо за сите испитани практичари.

Одговорите на испитаниците во врска со ова прашање се разликуваат во однос на нивната професија. Така, поголемиот дел на судиите (71%) сметаат дека одредбата од чл.20 од Законот за одмерување на казните која што предвидува договарање на ЈО и обвинетиот во текот на истражната постапка и скратена постапка до поднесување на обвинителниот предлог, а според која не може да биде договорена казна помала од 50% од казната што би била изречена во главна расправа, потполно е во спротивност со одредбата во чл. 41 на КЗ за граници на ублажување на казната. Тоа мислење го делат и 67% од испитаните адвокати.

Додека пак кај јавните обвинители ситуацијата е малку поразлична, бидејќи 45% од испитаниците сметаат дека тие две одредби не се воопшто усогласени, додека пак 31% сметаат дека се делумно усогласени. Дури има значителен процент од испитаните јавни обвинители (21%) кој смета дека тие две одредби се целосно усогласени. Овие различни ставови укажуваат на факт кој бил познат и во САД во врска со нивните Упатства за одмерување на казните кои биле многу популарни кај јавните обвинители отколу кај судиите или кај адвокатите. Сличен случај е и овој во РМ каде што јавните обвинители имаат подобро мислење за законот бидејќи истиот им овозможува полесен пристап кај спогодбата за вина со обвинетиот.

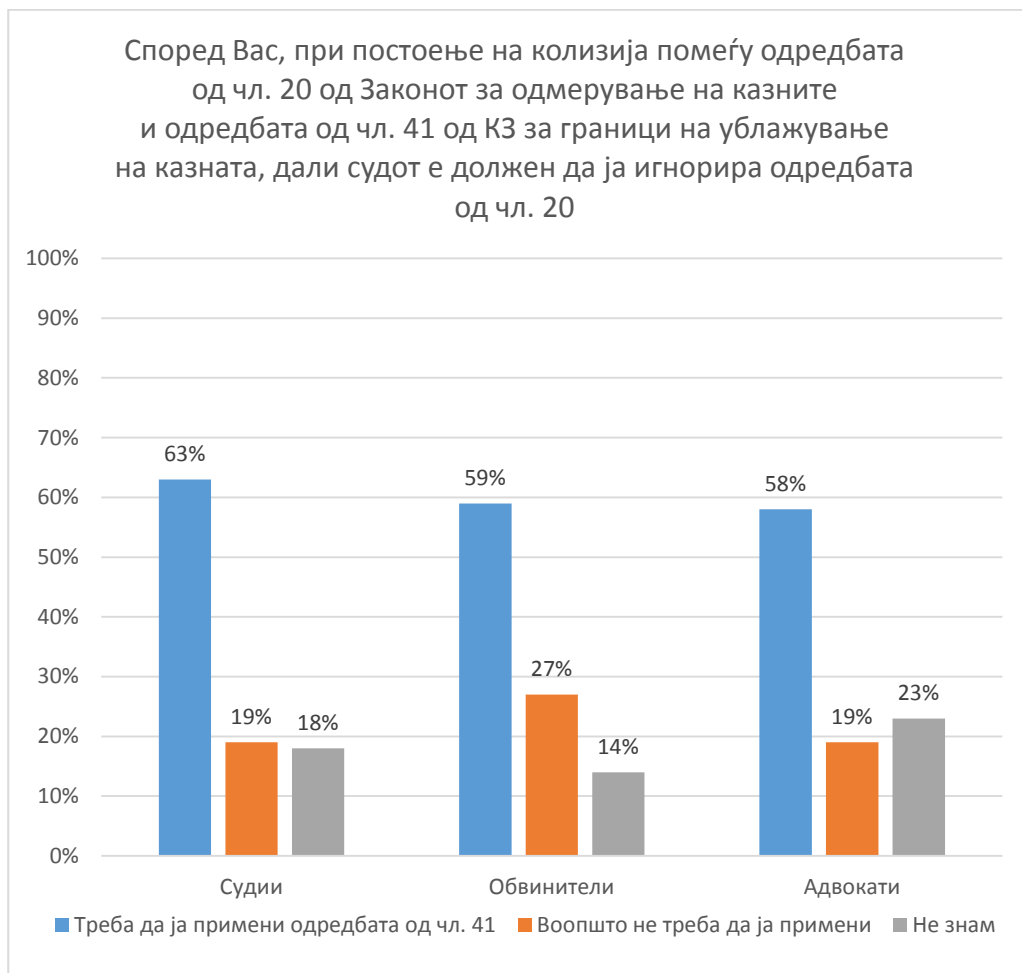

Во однос на усогласувањето на членот 20 на Законот за одмерување на казните и на членот 483 ставот 1 на ЗКП, повторно мислењата на испитаниците се разликуваат врз основа на нивната професија. Така, 54% од испитаните судии и 63% од испитаните адвокати сметат дека овие две одредби не се воопшто усогласени, додека пак ова мислење го делат само 24% од испитаните обвинители.

Така, дури 41% од испитаните обвинители сметаат дека овие две одредби се целосно усогласени наспроти 8% од испитаните судии и 4% од ис-

питаните адвокати кои го делат тоа мислење. Значителен процент на испитаниците од целата фела сепак мислат дека двете одредби се делумно усогласени.

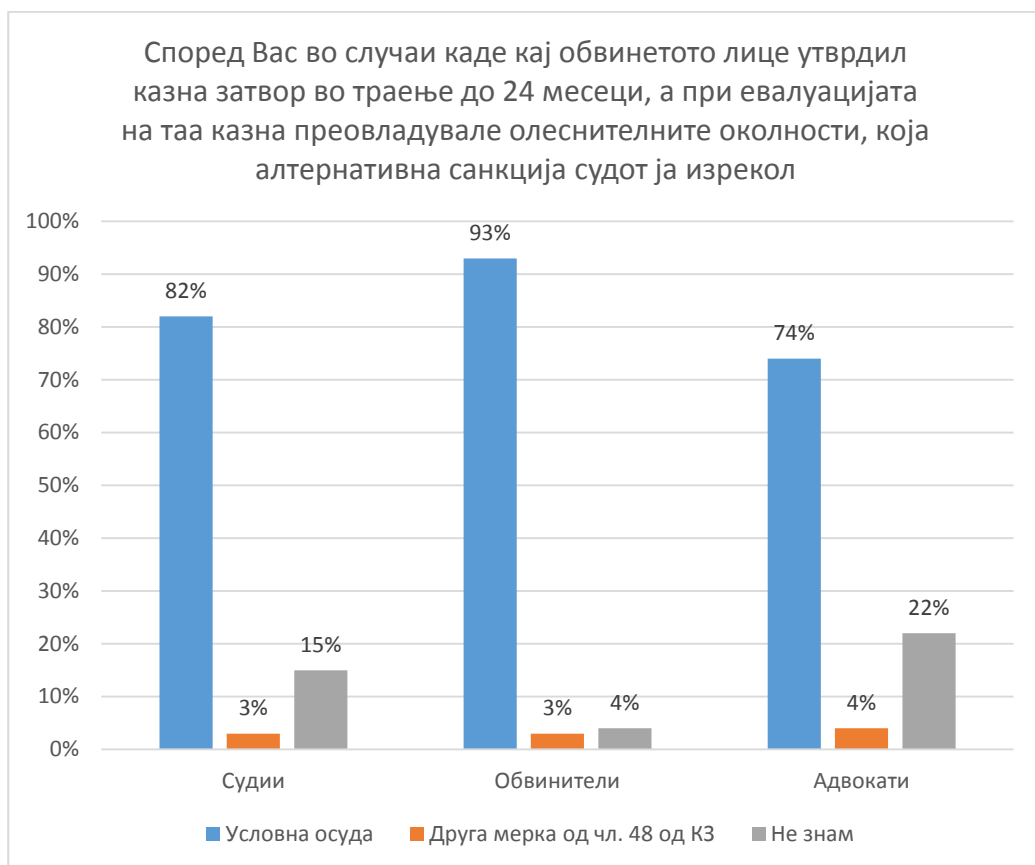
Овие податоци уште еднаш потврдуваат дека односот кон Законот за одмерување на казните се разликува врз основа на правната професија, и врз основа на добиените одговори, може да се заклучи дека Законот за одмерување на казните се перципира како поповолен за обвинителите во споредба со судиите или адвокатите.

Според одговорите на ова прашање може да се заклучи дека судиите, јавните обвинители и адвокатите испитани во ова истражување се релативно сложни во однос на предноста на КЗРМ пред Законот за одмерување на казните со речиси 60% од испитаниците од трите правни професии кои во случај на колизија предност даваат на членот 41 на КЗРМ наместо на членот 20 на ЗОК. Дури 19% од испитаните судии, 27% од испитаните јавни обвинители и 19% од адвокатите сметаат дека во случај на коли-

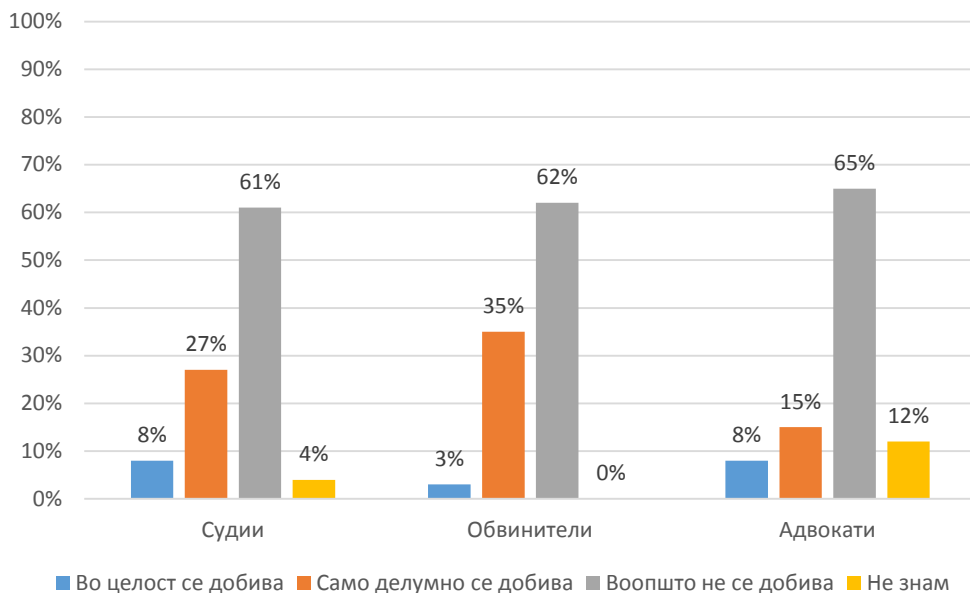
зија членот 20 од ЗОК не треба воопшто да се примени додека пак значителен процент на испитаниците (18% од судиите, 14% од јавните обвинители и 23% од адвокатите) изразуваат несигурност во врска со одредбата која треба да се примени во такви случаи.

Овие одговори јасно укажуваат дека самите практичари многу често не ги применуваат одредбите на ЗОК особено кога истите се во колизија со КЗРМ.

И во однос на одговорите на ова прашање судиите, јавните обвинители и адвокатите се сложни дека во ваков случај условната осуда е алтернативната санкција која вообичаено се дава за казни дела каде судот утврдил казна од 24 месеци, а преовладувале олеснителните околности. Врз основа на ЗОК, доколку обвинетиот во таков случај бил претходно осуден, дури било тоа и за краткотрајни казни затвор, во случај на ново казно дело се дава предност на ефективната казна затвор. Меѓутоа, досегашната пракса покажува дека за кратки затворски казни за дела сторени под олеснителни околности, условната осуда се дава најчесто како алтернативна мерка.

Според Вас, дали при одредувањето на видот и висината на казната со користење на бодовите кои се вреднуваат олеснителните и отежнувачките околности, на крајот се добива резултат што би бил ист со оној резултат кој би се добил без примена на одредбите од З

И во однос на ова прашање повеќето испитани судии, јавни обвинители и адвокати се на исто мислење дека при одредувањето на видот и висината на казната со користење на бодовите кои се вреднуваат олеснителните и отежнувачките околности, на крајот воопшто не се добива резултат што би бил ист со оној резултат кој би се добил без примена на одредбите од ЗОК.

Ова мислење го делат дури 61% од испитаните судии, 62% од испитаните обвинители и 65% од испитаните адвокати. Меѓутоа разликата е во вториот понуден одговор, и тука ставовите во врска со законот повторно се разликуваат врз основа на видот на правната професија. Така дури 35% од испитаните јавни обвинители сметаат дека се добива делумно ист резултат, додека пак ова мислење го делат 27% од испитаните судии и само 15% од испитаните адвокати. Повторно се забележува делумно попозитивен став во однос на законот кај обвинителите во споредба со адвокатите или судиите.

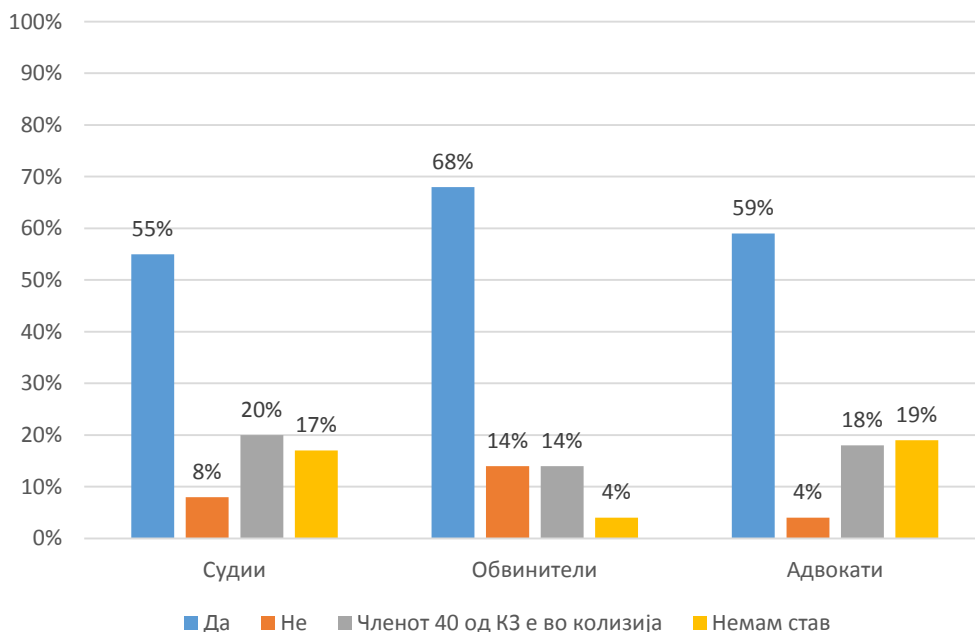
Дали сметате дека во Законот за одредување на казните, олеснителните и отежнувачките околности се правилно бодувани

Интересно е дека испитаните јавни обвинители кои во однос на некои прашања имаат попозитивен став кон ЗОК во споредба со испитаните адвокати или судии, во однос на ова прашање се прилично многу критички настроени. Така дури 70% од испитаните јавни обвинители сметаат дека Законот за одредување на казните не ги бодувал правилно олеснителните и отежнувачките околности. Ова мислење го делат и 69% од испитаните адвокати, додека пак кај испитаните судии процентот е помал (57%). Значителен број на испитаните судии (21%) сметаат дека отежнувачките околности се високо бодувани.

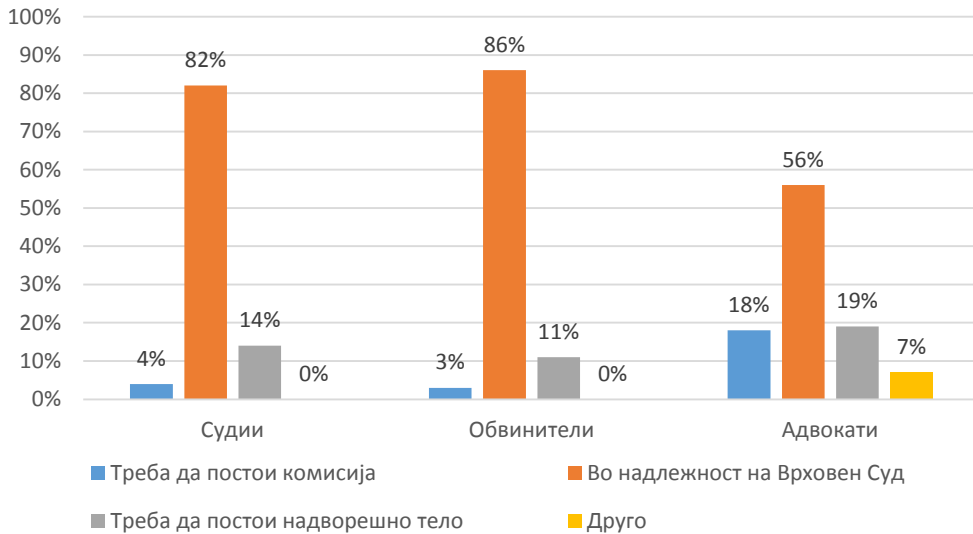
Истото мислење го делат и 16% од испитаните адвокати како и 12% од испитаните обвинители. 12% од испитаните адвокати сметаат дека олеснителните околности се ниско бодувани. Фактот што релевантен број на испитаните судии смета дека отежнувачките околности се високо бодувани укажува на критиката дека овој закон е поповолен за обвинителството додека пак не е поволен за обвинетите. Врз основа на начелото на еднаквост на оружјето ЗОК се критикува токму во ова насока, дека неправедно ги оценува околностите и дава предност на отежнувачките околности преку нивно повисоко бодување.

Дали сметате дека со измените во чл. 40 од КЗ со кој се предвидува ублажување на казната само во случај на признание на вината и спогодба се дерогираат другите основи за ублажување предвидени во општиот дел на КЗ

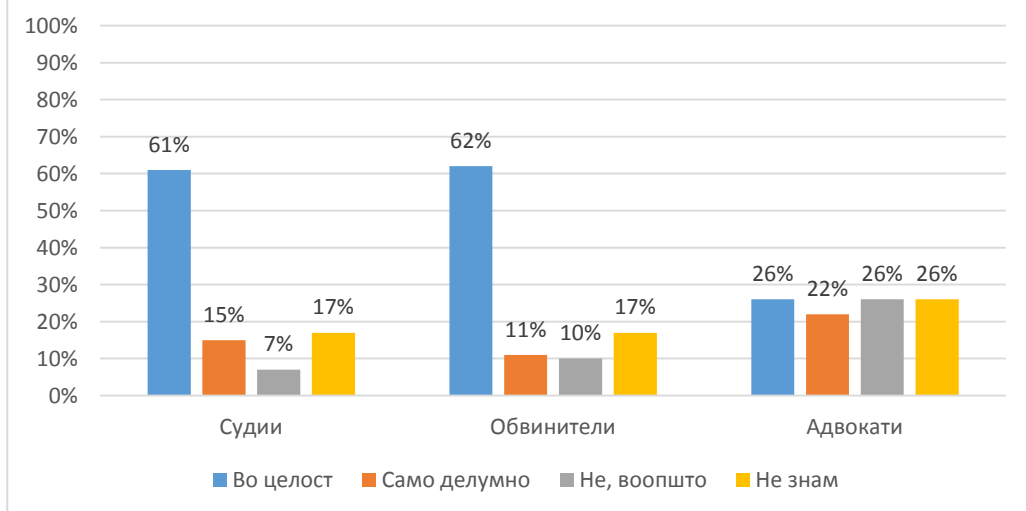
Дури 68% од испитаните јавни обвинители сметаат дека со измените во чл. 40 од КЗ со кој се предвидува ублажување на казната само во случај на признание на вината и спогодба се дерогираат другите основи за ублажување предвидени во општиот дел на КЗ. Истото мислење го делат и 55% од испитаните судии како и 59% од испитаните адвокати. Значителен број на испитаните судии (20%) адвокати (18%) и обвинители (14%) сметаат дека изменетиот член 40 е во колизија со другите членови на КЗРМ за ублажување на казната и како таков треба да биде изменет. Многу е важно да се посочи дека ублажувањето на казната како институт во КЗРМ не се поврзува единствено со признавањето на вината туку се појавува и во низа други ситуации. Така, неприфатливо е да постојат одредби на КЗРМ кои се дерогираат меѓу себе и со тоа создаваат чувство на правна несигурност кај граѓаните.

Дали сметате дека треба да постои надворешно тело (Комисија за воедначување на казнената политика) која ќе работи на прашањата за воедначување на казнената политика или сметате дека таа улога треба да ја има
Врховниот Суд

Повеќето испитани судии (82%) и јавни обвинители (86%) сметаат дека улогата на воедначување на казнената политика на судовите треба да ја има Врховниот суд. Потсетуваме дека ова е уставна одредба која е утврдена во членот 101 на Уставот на РМ. Во однос на постоењето на посебна Комисија за ова прашање најголемата поддршка ја даваат испитаните адвокати, со тоа што дури 18% од нив сметаат дека треба да постои посебна Комисија, додека пак 56% од нив сметаат дека Врховниот суд треба да биде надлежен за воедначувањето на казнената политика. Можеби е тоа израз на незадоволството или на недовербата на адвокатите во највисоката судска инстанца во земјата.

Според Вас, дали сметате дека со етаблирањето на Комисијата за воедначување на казнената политика, се нарушуваат начелата на судска самостојност и слободно судско уверување

Одговорите на испитаниците во врска со ова прашање, во поткрепа на тие добиени во претходното прашање, повторно укажуваат на поддршката што меѓу адвокатите ја имаат формирањето на посебната Комисија за воедначување на казнената политика. Така 61% од испитаните судии и 62% од испитаните јавни обвинители сметаат дека со етаблирањето на Комисијата за воедначување на казнената политика, се нарушуваат начелата на судска самостојност и слободно судско уверување, додека пак само 26% од испитаните адвокати го делат истото мислење.

Ист е бројот на испитаните адвокати (26%) кои сметаат дека етаблирањето на таа комисија воопшто не значи нарушување на начелата на судска самостојност и слободно судско уверување, додека пак 22% од испитаните адвокати сметаат дека овие начела само делумно се нарушуваат со етаблирањето на таа Комисија. Дури 26% од испитаните адвокати немаат став во однос на ова прашање, наспроти 17% на испитаните судии или јавни обвинители. Јасно е дека поддршката за идејата на постоење посебна Комисија за воедначување на казнената политика е најголема кај испитаните адвокати.

Сепак, треба да се има предвид дека постоењето на таква Комисија надвор од Врховниот суд на РМ оди во спротивност со членот 101 на Уставот на РМ, а фактот што истата функционираше во рамки на Министерството за правда често беше критикувано како јасен ризик на влијание на извршната врз судската власт. Особено е зачудувачка поддршката меѓу адвокатите во однос на улогата на Комисијата, имајќи предвид дека спо-

ред ЗОК адвокатите беа претставени на истата со само еден член во споредба со судиите и јавните обвинители.

Посебен проблем во однос на ова Комисија се приметуваше и во фактот дека кај истата немаше претставник по функција од Врховниот суд на РМ имајќи предвид дека токму овој суд според Уставот е надлежен за воедначување на казнената политика на судовите. Постоенето на посебна комисија за таа цел е секако добра идеја, меѓутоа постоењето на истата би требало да се предвиди во рамките на Врховниот суд, со цел истата да биде хармонизирана со одредбите на Уставот на РМ.

Заклучни согледувања

Процесот на воедначување на казнената политика на судовите е неопходен заради обезбедување правна сигурност на граѓаните, како и заради остварување на правдата и правичноста во правораздавањето, но истовремено е оправдан само доколку е прилагоден на правната култура и традиција (на европско – континентално право), како и на вкупните социјални, економски, политички и други општествени состојби и специфики.

Здружението на судиите на Република Македонија во соработка со Амбасадата на САД во РМ во рамки на проектот „Зајакнување на улогата и независноста на судиите во Република Македонија – организира низа регионални дискусии за судии, на кои македонски и американски судии ги дискутираа правците на развитокот на казнената политика на судовите во Република Македонија и воочија слабости при дневната примена на Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната. Меѓутоа исто така го потенцираа фактот дека некои од инструментите предвидени во законот кои се во насока на воедначување на казнената политика треба да се искористат и пренаменат и дислоцираат во уставно предвидените рамки. Од донесените заклучоци и препораки за идниот развој беа донесени следните:

- Во насока на зајакнување на независноста на судиите потребно е да се градат мерки за личен интегритет на судијата. Судијата треба да биде надвор од политичките збиднувања согласно позитивниот пример и во САД.
- Забелешките на дискусијата за казнената политика на судовите на Република Македонија упатуваат дека укинувањето на Законот за видот и одмерувањето на казните било позитивен чекор во однос на враќањето на интегритетот на судијата при одлучувањето.

- Таквиот начин на одмерување на казните не требаше да биде подигнат на ниво на закон, туку можеше да има консултативна улога која ќе им помогнеше на судиите.
- Во насока на воедначување на казнената политика на судовите во Република Македонија, потребно е ревидирање и функционирање на механизмите на Врховниот суд на РМ и апелациските судови. Секакви ад-хок административни тела за воедначување на казнената политика треба само административно да помагаат во воедначувањето на политиката без да имаат судски надлежности.
- Потребно е утврдување на натамошна стратегија за воендчаување на казнената политика на судовите, по укинување на Законот за одмерување на казните.
- Анализата на казнената политика на судовите на Република Македонија треба да понуди одредени толкувања за дилемите на експертската јавност (судиите, обвинителите и адвокатите) при примената на Законот за одмерување на казната имајќи ги предвид предлозите и препораките од анкетираниите целни групи, разговорите со релевантните претставници како и разгледаните пресуди од судовите.
- Со донесувањето на Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната е направен обид на законодавецот можеби на несоодветен начин да се адресира проблемот на воедначување на политиката на казнување која ја креираат судовите во државата. Причината за ваквото согледување произлегува од тоа што оваа материја оригинерно се третира и припаѓа на казненото материјално право, како и од начинот на регулирање со посебен закон чии легислативни решенија во значајна мера отстапуваат или се во колизија со определени одредби од Кривичниот законик.
- Воедначувањето на казнената политика на судовите е процес кој треба да остане во надлежност на апелационите судови и Врховниот суд, без да се востановуваат хибридни тела за воедначување на казнената политика, односно такви тела би требало да имаат единствено помошно-техничка улога за повисоките судови во анализите на политиката на казнување на основните судови.
- Најсоодветен начин за законско одредување на видот и одмерување на висината на казните, како и регулирање на ублажувањето на казните е регулирање на овие институти исклучиво со одредбите

од Кривичниот законик, како и донесување на нов Кривичен законик.

- Посебен документ во вид на упатство или насоки кои би се користеле од страна на судиите за одмерување на казните, како и во постапката за спогодување за кривичната санкција меѓу обвинетиот и јавниот обвинител, би можело да претставува акт само од советодавно-упатувачки, а не од задолжителен карактер.
- Во однос на институциите надлежни за воедначувањето на казнената политика на судовите во нашата држава, посебно е важно да се внимава да не се наруши крвката рамнотежа меѓу трите власти.
- Перцепцијата на судиите, јавните обвинители и адвокатите дека со примената на Законот за одмерување на казната не се остварува правичност во казнувањето е еден од најзначајните показатели дека ова прашање треба дополнително сериозно да се разгледа.
- Воедначувањето на казнената политика треба да се прави согласно одредбите од Законот за судовите и ставовите и мислењата на Врховниот суд на РМ.
- При донесувањето на нов КЗ – потребно е да се преиспита распонот на казните, односно минимумот и максимумот за казните за секое кривично дело и притоа треба да се внимава тој да не биде преопширен.
- Потребно е да се разгледа можноста за постоење на правилник за одмерување на казните со дискрециона употреба од страна на судијата, не задолжителна.
- Законот за одмерување на казните беше изобразно решение за воедначување на казнената политика.

II
АНАЛИЗА НА ПРИМЕНАТА
НА АЛТЕРНАТИВНИТЕ МЕРКИ СО АКЦЕНТ
НА ПРОБАЦИЈАТА ВО РЕПУБЛИКА
МАКЕДОНИЈА

II. АНАЛИЗА НА ПРИМЕНАТА НА АЛТЕРНАТИВНИТЕ МЕРКИ СО АКЦЕНТ НА ПРОБАЦИЈАТА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Вовед

Системот на казни санкции изразен преку правната рамка и судската казна политика се во постојан еволутивен процес, кој најчесто е воден (раководен – насочена) од динамиката на криминалната активност и неговата тежина, а во рамките на променливите општествени прилики (состојби) кои резултираат со видлива диференцијација на полесниот вид на кривични дела од една страна и постојана хуманизација на санкциите од друга, на патот кон остварувањето на целите на казнувањето преку ресоцијализацијата и превенцијата, наспроти ретрибуцијата, како придобивки на современата цивилизација, пропратени и со странични (секундарен) економски ефекти (бенифити), односно намалувањето на трошоците за извршување на санкциите.

Новите облици на криминал во XXI – век, наметнаа нови предизвици за казненоправната теорија и правните системи во целина, особено ако се има предвид зголемениот криминален потенцијал, на што укажуваат истражувањата за движењето на криминалот и неговите појавни форми, наспроти идентификуваните цели, предмет на казненоправната заштита, сето ова, во контекст на социолошките и културолошки сфаќања на граѓаните. Каков избор на санкции е најповолен за ефективни резултати е најчесто поставуваното прашање.

Затворот како неизбежен облик на казнување во себе содржи низа негативни последици кои се однесуваат на постпеналната, односно социјалната интеграција, како и високиот степен на рецидивизам, а со оглед на фактот дека осуденото лице подолго време е отстрането од својата социјална средина и не може активно да учествува во заедницата. Додека, пак, на индивидуален план доаѓа до дехуманизација, социјална деградација, криминална инфекција и други појави што негативно влијаат врз рехабилитацијата. Негативните последици се воочуваат особено кај

краткотрајните⁸³ казни затвор. Таквите затворски казни ги оневозможуваат пенолошките постапки и програми и индивидуализацијата на третманот, а од друга страна предизвикуваат големи финансиски трошоци, наспроти малите ефекти.

Во тој контекст, казнените политики на развиените земји се насочени кон алтернативните санкции, преку промоција на пробацијата и другите форми на едукација и надзор, притоа воведувајќи ја информатичката технологија како средство за надгледување.

Но, сепак, трансформацијата на казнената политика низ историјата не е предизвикана само од новите облици на криминално однесување. Во оваа насока, не помало влијание имаат и демократскиот развој на државите, степенот и определбата за заштита на основните човекови права и слободи, како и институционалните капацитети и модалитети на пенитенцијарните системи. Во овој контекст, професионалната и научна јавност во Република Македонија е во постојана дебата за потребата од примена на алтернативните мерки односно пробацијата, притоа, повеќе научни трудови и спроведени истражувања укажуваат на соодветната правна регулатива и спремноста на процесните чинители во кривичната постапка да ги аплицираат алтернативните мерки, со забелешки во однос на непостоењето на соодветни технички и други апликативни капацитети, кои засега остануваат само до доменот на планирањата и очекувањата за имплементација.

Во овој контекст ЗСРМ, со поддршка од амбасадата на САД во РМ, во рамките на проектот Зајакнување на улогата на независноста на судиите во Република Македонија, пристапи кон сеопфатно истражување и анализа на примената на Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната и Пробацијата, како алтернатива на казната затвор.

Предмет и цели

Анализата треба да даде увид во нормативната поставеност на системот на казнени санкции и нивната апликативна динамика, со посебен осврт кон пробацијата. Нејзината нормативна и организациска поставеност, постапката за примена, нивото на нивната примена и очекуваните ефекти. Потребата од една таква анализа, произлезе од долгогодишните

⁸³ Д-р Александар Маршавелски, Работилница во Маврово, Декември 2018 година, во рамките на Проектот. За изрекувањето на краткотрајните казни во Хрватска и законската обврска од посебно образлагање на нивното изрекување.

најави за примена на алтернативните санкции и бенифициите кои треба да ги обезбеди овој правен институт, во насока на натамошна хуманизација на казните како и остварувањето на целите на казнените санкции, притоа применувајќи поинаков методолошки и институционален пристап, кој ќе овозможи поголеми пенолошки ефекти при спроведување на санкциите т.е ресоцијализација и превенција со помош на зедницата.

Методолошка поставеност

Во текот на истражувањето се користеше различен методолошки пристап:

- Спроведување на анонимна анкета за испитување на ставовите и искуствата на правните практичари т.е судиите, јавните обвинители и адвокатите, за правната поставеност на пробацискиот систем и институционалните капацитети за нивна практична примена, пристапот на судските органи во примената на алтернативните мерки односно пробацијата, промоција на мерките во заедница и подигнување на свеста за потребата од примена на овие мерки. Анкетата беше спроведена во периодот 1-ви април – 30 јуни 2017 година
- Тематски работилници на кои учествуваа домашни и странски правни експерти од оваа област (професори), правни практичари т.е судии, јавни обвинители и адвокати, на кои беа донесени соодветни заклучоци⁸⁴ кои се вградени во оваа анализа.
- Анализа на статистички податоци од официјалните органи за примена на алтернативните мерки од Државниот завод за статистика, Управата за извршување на санкциите и Министерството за правда на Република Македонија.
- Анализа на правни акти и документи: Национална стратегија за развој на пенитенциарниот систем 2015 – 2019 (декември 2014 година), со прилог на акциски план донесена од Владата на Република Македонија; Стратегија за развој на пробациската служба во РМ (2013 - 2016), донесена од Министерството за правда, односно Управата за извршување на санкциите (март 2013 година), дефинирана како среднорочен развоен документ, за чија

⁸⁴Регионална работилница Маврово, <http://www.libertas.mk/nauchna-i-struchna-rasprava-za-pristapot-do-pravdata-i-reformite-vo-sudstvoto-vo-organizatsija-na-zdruzenieto-na-sudii/>; <https://a1on.mk/archives/827182>; <https://sitet.com.mk/vo-mavrovo-regionalna-rabotilnica-za-reformi-vo-pravosudstvoto>

реализација се обезбедени финансиски фондови од ИПА⁸⁵ проектот – 2010, во делот за воспоставување на пробацискиот систем во Република Македонија.

Анонимната анкета беше спроведена со доставување на Прашалник до вкупно 200 правни практичари (100 судии кои работат на кривична материја, 50 јавни обвинители и 50 адвокати), од четирите апелациони подрачја. На испитаниците, по пошта им беше доставен анонимен Прашалник, заедно со адресиран празен плик со кој требаше повратно да се испрати одговорот на испитаникот. Прашалникот содржеше генерални и специфични прашања поврзани со Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната, Законот за извршување на санкциите и Законот за пробација.

Генералните прашања се однесуваа на реформите во казненото право, казнената политика на судовите, улогата на Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната, а во однос на воедначувањето на казнената политика, правичноста на казнувањето, практичната примена на законите од казнената област и особено новите правни институти како што е спогодувањето, евентуалните контрадикторности помеѓу Законот за казни и Кривичниот Законик, како и поставеноста и улогата на Комисијата за воедначување на казнената политика.

Вториот дел на прашалникот содржеше специфични прашања кои се однесуваа на нормативната поставеност на алтернативните санкции и нивната примена, пред и по донесувањето на Законот за пробација, неговото влијание во евентуалната поголема примена на алтернативните мерки и видовите на определени мерки, улогата на алтернативните мерки, како и постоењето на институционални претпоставки односно Пробациската служба.

Определувањето на судиите, јавните обвинители и адвокати како целни групи на истражувањето беше направено од страна на Здружението на судиите на Република Македонија, потпомогнато од Здружението на јавни обвинители и Адвокатската комора на Република Македонија.

Од вкупно 200 испратени прашалници ЗСРМ повратно доби 140 прашалници, односно вкупно: 83 судии, 26 јавни обвинители и 31 адвокат.

Првичните резултати од истражувањето беа презентирани на финалната работилница одржана во Маврово а во рамките на проектот Зајакнување

⁸⁵ Инструмент за пред – пристапна помош. Понатамошна поддршка за независно, одговорно, стручно и ефикасно судство и промоција на условната казна и алтернативните мерки, Компонента 2. Поддршка на пробациската служба и ефикасно извршување на алтернативните мерки.

на улогата и независноста на судиите во Република Македонија кои беа коментирани од страна на научната и стручна јавност, по што беа донесени соодветни заклучоци.

Правна рамка

Во Република Македонија, алтернативните мерки своите корени ги наоѓаат во условната казна воспоставена во Кривичниот Закон на СФРЈ од 1951 година и подоцнежните новели. КЗ на СФРЈ од 1962 година, пропишува три вида на парапенални санкции и тоа: ослободување од казна, условна осуда и судска опомена. Системот на санкции во КЗ на РМ од 1996 година, покрај останатите санкции го сочинуваа и условната казна, судската опомена, ослободувањето од казна и условниот отпуст. КЗ на РМ од 2004 година, продолжува еден чекор понатаму и ги воспоставува основите на пробацискиот систем, нормирајќи го надзорот при изрекувањето на условната казна. Алтернативните мерки се пропишуваат и во Закон за малолетничка правда⁸⁶.

Ваквите определби произлегоа по согледувањето на ефектите на казната затвор, при што бројките за изречени затворски казни (76% изречени казни затвор во 2003 година) и самата казна затвор, не ги оправдаа прокламирани цели на казнениот систем на Република Македонија. Ова уште повеќе, доколку се додава и високата стапка на рецидивизам (51% за периодот 1995-2003 година).

Бројките за изречена казна затвор, ја промовираа евидентната криза на казната затвор, при што се наметна потребата од примена на алтернативните мерки, особено за полесните видови на кривични дела, согледувајќи ги притоа бенефициите кои ги носат алтернативните мерки, како што се намалувањето на пренатрупаноста на затворите, криминалната инфекција и стигматизација, намалување на повратот и други бенефиции од социјален и економски карактер. Потребата од примената на алтернативните мерки и намалувањето на бројот на затворениците се промовира и во повеќе меѓународни пенитенцијарни конгреси⁸⁷.

Во оваа насока, особено се значајни активностите на Советот на Европа, кој на разни средби, специјализирани комитети,⁸⁸ конвенции, резолуции и препораки, укажува на предностите што ги имаат алтернативите на затворот и се залага за нивно што пошироко промовирање и прифаќање во на-

⁸⁶ Службен весник на РМ бр.87/2007 година.

⁸⁷ International Penitentiary Congress, London 1972 и Roma 1985; IV Конгрес во Каракас (1980); VII Конгрес во Милано.

⁸⁸ Види, Заклучоци на Европскиот комитет за проблеми со криминалот – European Committee on crime problems – CDPC, Conference of Directors of Probation Services – Strasbourg 2008, www.coe.int/probation.

ционалните законодавства и нивната практика,⁸⁹ притоа нагласувајќи дека основна цел на условната осуда е постигнување рехабилитација преку работа со сторителите на кривични дела, што ќе им помогне и ќе ги охрабри да живеат во рамките на законот.

Токму меѓународни заложби и националните анализи за кризата на казната лишување од слобода доведоа до нормативна консолидација на алтернативните мерки во КЗ на РМ (2004), притоа имајќи ги предвид и Заклучоците од Препораката на Советот на Европа P (99) 22, при што Судијата за извршување санкции, Управата за извршување на санкциите и Центрите за социјални работи, добиваат надлежност за извршување и надгледување на извршувањето на алтернативните мерки.

Во напорите за имплементација на овие определби, а притоа имајќи ги предвид бенифициите од алтернативните мерки од една страна и се поголемата затворска популација од друга, Владата на РМ донесе две значајни Стратегии⁹⁰ и тоа:

- Национална стратегија за развој на пенитенцијарниот систем 2015 – 2019, од декември 2014 година, со акциски план. Како долгорочни цели на оваа стратегија се дефинирани: унапредување на ефективноста и ефикасноста на пенитенцијарниот систем; подобрување на начинот на постапување со целосно почитување на човековите права и достоинството на лицата лишени од слобода во Казнено поправните установи (КПУ) и Воспитно поправните установи (ВПУ)⁹¹; ресоцијализација на осудените и малолетните лица и нивна успешна реинтеграција во општеството; подобрување на условите и намалување на преполнетоста на КПУ и ВПУ. Во ова Стратегија се искажува подготвеноста за воспоставување на посебна пробациска служба, притоа како слабост на досегашниот

⁸⁹Гордана Лажетиќ-Бужаровска, Алтернативи на затворот, 2003, стр.42.

⁹⁰ Национална стратегија за рехабилитација и ресоцијализација на затворите (2010) не ги задоволува докрај забелешките од Извештајот на ЕУ за 2009 година. Но, и покрај тоа, Р. Македонија манифестира значителен прогрес во насока на нормативна хармонизација на казненото законодавство, унификација на методолошкиот пристап во однос на пенитенцијарниот третман и вистинското подобрување на условите во затворите, согласно со меѓународните стандарди определени во Европската конвенција за човекови права и разните меѓународни документи, кои се однесуваат на кривичните санкции и човечкото постапување со осудениците. Ова определба се изразува и во Националната програма за усвојување на правото на ЕУ на Владата на Република Македонија, преку промоција на идејата за донесување Закон за условна казна.

⁹¹Види член 2 и 3 од Конвенцијата за човекови права.

систем се истакнува пренатрупаноста на затворите⁹², неефикасниот процес на ресоцијализација, нестандартниот начин на водење на евиденција и недоволно развиениот информатички систем, како и недоволно развиената соработка со надворешните институции, како што се судовите и министерството за образование. Стратегијата констатира, дека алтернативните мерки не се имплементираат во пракса и меѓу поставените тринаесет стратешки цели, како како 12 - та стратешка цел, се поставува воспоставувањето на пробациската служба⁹³.

- Стратегија за развој на пробациската служба во РМ (2013 - 2016), донесена од Министерството за правда, односно Управата за извршување на санкциите, во март 2013 година. Оваа Стратегија е дефинирана како среднорочен развоен документ за чија реализација се обезбедени финансиски фондови од ИПА проектот – 2010, во делот за воспоставување на пробацискиот систем во Република Македонија.

Кога зборуваме за примената на алтернативните мерки, особено треба да се имаат предвид следните клучни претпоставки:

- Нормирањето на алтернативните мерки,
- Пропишувањето на условите и постапката за нивно определување: Кривичен Законик, Закон за одредување на видот и одмерување на висината на казната (член 16), Законот за кривична постапка⁹⁴,
- Пропишување на постапката за извршување на алтернативните мерки – Закон за извршување на санкциите, Закон за пробација. Подзаконските акти, пробациска служба, вклучувањето на невладиниот сектор т.е соработка во извршување на пробациските работи (член 37 Закон за пробација).

⁹²Види, Julija Kozma & Francesco Klementuci, Зајакнување на заштитата на правата на осудените лица – Извештај со процена во однос на несоодветното постапување и корупција во домашниот затворски систем, European Union & Council of Europe, јули/август 2016 година, страна 3. Во времето на посетата на Затворот Идризово, се констатира пренатрупаност од 182%; Годишен извештај на Управата за извршување на санкциите за работењето и состојбата во Казнено-поправните и Воспитно-поправните установи во РМ за 2015 година. Во 2015 година, 2126 лица, биле на издржување на казната затвор во казнено – правните установи, страна 27.

⁹³ Закон за пробација, декември 2015 година, со примена од 1 ноември 2016 година.

⁹⁴ Одредбите за изрекувањето (определувањето) на алтернативните мерки.

Казненоправниот систем на Република Македонија ги познава:

- Алтернативните мерки што се применуваат во преткривичната постапка, познати како мерки од областа на ресторативната правда, т.е. диверзиониот модел на кривична постапка (ЗКП),
- Мерките што се применуваат во текот на кривичната постапка пропишани со материјалниот закон (КЗ), и
- Мерките што се применуваат во текот на извршувањето на санкцијата, познати како мерки на модификација на изречената казна затвор (КЗ, ЗИС, Закон за пробација)

Алтернативни мерки што се применуваат во преткривична постапка - мерки од областа на ресторативната правда

Начело на опортунитет, се вовеле со ЗКП од 1997 година.⁹⁵ Одредбите од член 145 и 146 од ЗКП⁹⁶ овозможуваат проширување на традиционалните основи за не-гонење поради целесообразност, за дела од мало значење односно заради заштита на интересите на малолетник, познато како начело на опортунитет, наспроти начелото на легалитет која во денешна форма и динамика на кривичното постапување е нереална односно неодржлива. Законот за кривична постапка, начелото на опортунитет го пропишува како условно одлагање на кривичното гонење и како преземање на кривично гонење односно откажување од кривичното гонење. Новитот ЗКП⁹⁷, можноста за условно одлагање на кривичното гонење ја предвидува во член 43 од Законот, за кривични дела за кои е пропишана казна затвор до три години. При примената на овој институт покрај јавниот обвинител активна улога имаат оштетениот и осумничениот кој треба да исполни одредени обврски кои се даден во овие законски одредби. Додека, Преземањето на кривично гонење се уредува во член 44 од ЗКП. Овој правен институт е во исклучива надлежност на Јавниот обвинител и се применува во трите ситуации предвидени во Законот. Во групата на мерки кои се применуваат во оваа фаза, се и мерките кои ја промовираат ресторативната правда, т.е. спогодувањето и медијацијата.

Ресторативната правда, овозможува дел од казнените конфликти да се решаваат преку посредување и со учество на сторителот и оштетениот, како алтернатива на традиционалното кривично право, притоа секогаш внимавајќи на јавниот интерес, кој е загарантиран со самиот факт дека

⁹⁵ Службен весник на РМ бр.15/03.04.1997 член 145-146.

⁹⁶ Законот за измени и дополнувања на ЗКП, Службен весник на РМ бр.74/2004 - нова терминологија.

⁹⁷ Службен весник на РМ бр.150/2010.

ова посредување е во рамките на законските претпоставки и во соодветна процедура, наспроти залагањата за можноста за реализирање на посредување помеѓу жртвата и сторителот и пред делото да се пријави⁹⁸ кај надлежните органи. Мерките од ваков карактер го обврзуваат сторителот да ја надомести штетата или да ги отстрани штетните последици, како услова за замена на казната со алтернативна мерка.

Со новиот ЗКП постапка⁹⁹ се вовеле спогодувањето помеѓу обвинителот и одбраната како процесен институт. Врз основа на определбите на новиот тип на кривична постапка, во член 39 од ЗКП¹⁰⁰ кој ги уредува правата и обврските на јавниот обвинител, се предвидува можноста односно правото тој да преговара и да се спогодува со обвинетиот за признавање на вината, на начин и под услови определени со овој закон (чл 39 ст.2 ал. 8), со што се афирмира начелото на диспозиција на волјата¹⁰¹ на странките во однос на иницирањето и учеството во постапката за спогодување. ЗКП, спогодувањето го уредува во глава XXIX - Донесување на пресуда врз основа на спогодба на јавниот обвинител и осомничениот.¹⁰²

Медијацијата¹⁰³ како метод на посредување и помирување на жртвата и сторителот на кривичното дело, претставува модел за алтернативно решавање на криминалните ситуации, со што се овозможува одбегнување на изрекувањето на краткотрајни казни затвор. Медијацијата има за цел, напуштање на ретрибутивниот пристап во казнувањето и афирмирање на интересите на оштетениот и пошироката заедница. Медијацијата во Република Македонија за прв пат почна да се применува со донесувањето на Законот за медијација¹⁰⁴ во граѓанските предмети. Со решенијата на ЗКП (2010), медијацијата се воведува и во кривичната постапка за делата кои се гонат по приватна тужба¹⁰⁵ (член 491 - 496 ЗКП).

⁹⁸ Проф.Д-р Оливер Бачановиќ, Новините во положбата на оштетениот во кривичната постапка, МРКПК Бр.2 2007 година,стр.219.

⁹⁹ Службен весник на РМ Бр.150/2010.

¹⁰⁰ ЗКП Службен весник на РМ бр.150/2010.

¹⁰¹ Проф. Д-р Гордан Калаџиев & Проф. Д-р Гордана Лажетиќ – Бужаровска, Стручен осврт врз системот на казнената постапка воведен со ЗКП од 2010 година, Скопје, Април 2011 година. стр. 67. Во прилог на прифаќањето на спогодувањето освен определбите во Препораката бр.Р (87) 18 на Комитетот на Министри на Советот на Европа, е и фактот дека се доаѓа до поедноставување на постапката, се овозможува поизвесен краен исход за осомничениот и брзината односно рокот на остварување на кривичната правда.

¹⁰² ЗКП, член 483 – 490.

¹⁰³ Види, Д-р Гордана Бужаровска & М-р Бобан Мисоски, МРКПК Бр.2 2009,стр.242.

¹⁰⁴ Сл.весник на РМ бр.60/2006; 22/2007; 114/2009 од 14.09.2009 година.

¹⁰⁵ Во главно се однесува за кривичните дела против честа и угледот, за кои и досега во позиција на медијатор се поставуваше судечкиот судија; делата против имотот и делата против слободите и правата на човекот и граѓанинот за кои е предвидена парична казна или казна затвор до 3 години, Види, Сотирски&Ѓуркова 2011 стр.92.

Во постапката за медиација во кривичните предмети се применуваат основните начела на медиацијата дефинирани во Законот за медиација¹⁰⁶. И покрај правните претпоставки медиацијата во кривичните предмети во Р. Македонија, останува на маргините на другите кривичноправни институти, алтернативи на казната затвор воведени последната деценија со новелите на КЗ и ЗКП.

Мерки што се применуваат во текот на кривичната постапка пропишани со Кривичниот законик.

Кривичен законик 2004 година

Измените на КЗ на РМ од 2004¹⁰⁷ ги отсликуваат универзалните определби на современото казнено право изразени во повеќе меѓународни документи¹⁰⁸ и акти, вклучувајќи ја и релевантна правна мисла. Со Кривичниот Законик, се воспоставува следниов систем на алтернативни санкции:

- условна осуда,
- условна осуда со заштитен надзор,
- условно прекинување на кривичната постапката,
- општокорисна работа,
- судска опомена и
- куќен затвор.

Овие алтернативи добиваат широка формална применлива рамка, кај кривичните дела за кои е пропишана парична казна или казна затвор до три години¹⁰⁹.

Член 48 од КЗ (2004) ги дефинира целите на алтернативните мерки, притоа истиот ја предвидува можноста да не се примени казната затвор над кривично одговорните сторители на полесни кривични дела, кога тоа не е нужно заради кривичноправна заштита, кога може да се очекува дека целите на казнувањето може да се остварат со предупредување со казна за казна (условна осуда), само предупредување (судска опомена) или со мерка на помош и надзор на однесувањето на сторителот на слобода. Ваквата дефиниција поставува релативно јасен концепт за замена на казната затвор со алтернативни мерки, притоа ставајќи ги на исто ниво

¹⁰⁶ Сл.весник на РМ бр.138/2009 - пречистен текст.

¹⁰⁷ Службен весник на РМ бр.19/2004 година.

¹⁰⁸ Резолуции, „Минималните правила и стандарди за незаторски казни (Правилата на Токио)“, усвоени на VIII Конгрес во Хавана 1990 година. Овие правила содржат норми со кои се стимулира примената на незаторските казни и воспоставувањето на рамнотежа помеѓу сторителот, жртвата и јавниот интерес, Види, Камбовски 2007, стр. 527.

¹⁰⁹ Види, д-р Џемали саити, Алтернативните мерки наспроти новите облици на криминалитет, Скопје 2013 страна 131-132.

казноправната заштита од една страна и реалните очекувања за постигнување на целите на казнувањето преку ваквите санкции, од друга, изразени во вид на закана, предупредување или надзор и помош, притоа секогаш имајќи го во прв план фактот дека се работи за полесни кривични дела.

Ваквата начелна определба добива квалитетна нормативна операционализација, која се однесува на начинот и постапките за натамошно раслојување на ваквата определба од страна на надлежните институции, т.е. судот при постапувањето во конкретните случаи, притоа разгледувајќи ги сите околности предвидени во постапката за судско одмерување на санкцијата,¹¹⁰ а во функција на остварување на начелото на индивидуализација.

Видови на алтернативни мерки во текот на кривичната постапка

Условната осуда, или познато и како условно одлагање на казна. Со условна осуда, на сторителот на кривичното дело судот му ја утврдува казната и истовремено определува дека таа нема да се изврши, во времето кое ќе го определи судот, кое не може да биде пократко од 1 ниту подолго од 5 години, не стори ново кривично дело. Ваквата санкција може да се услови дополнително и со обврската за враќање на имотната корист прибавена со кривичното дело, надоместување на штетата или исполнување на друга обврска предвидена во кривично-правните одредби. Условите за изрекување и отповикување на условната осуда КЗ детално ги уредува во одредбите од член 50-54.

Условната осуда со заштитен надзор, претставува континентален облик на пробација, првично прокламирана во белгиско-францускиот систем но набрзо преземен од други земји. Кај оваа санкција, освен времето и несторувањето на кривично дело, како предмет на проверка се поставува и исполнувањето на определени обврски¹¹¹ или воздржување од превземање на одредени дејствија, притоа сето ова под надзор на соодветен орган во постапка и услови предвидени во закон¹¹². Времетраењето на заштитниот надзор судот го одредува во рамките на времето за проверување, специфициран и дизајниран спрема секој конкретен сторител, согласно неговите особености и потреби за помош, грижа, надзор или пак заштитата¹¹³. И покрај нормативната поставеност, оваа мерка не е приме-

¹¹⁰ Види, Владо Камбовски, *E drejta penale*, второ издание, Скопје 200, стр. 501-507.

¹¹¹ Член 56 од КЗ.

¹¹² Правна рамка, КЗ на РМ, Службен весник на РМ. бр.19/2004; Закон за извршување на санкциите, Службен весник на РМ бр.19/2004 бр.2/2006.

¹¹³ Член 57, Органи за спроведување на заштитниот надзор.

нувана од страна на надлежните судови. Причините за ваквата состојба се гледат во непостоењето на соодветна институционална подршка, во делот на имплементацијата односно извршувањето на истата.

Условно прекинување на кривичната постапка. Е пропишана во КЗ на РМ.¹¹⁴ Оваа мерка претставува судска алтернатива на кривичната постапка со која се одбегнува изрекувањето на пресуда. Истата се поистоветува со условната осуда, во делот кој се однесува на времето за проверка поради што е прекината постапката т.е сторителот да не стори кривично дело. Оваа мерка ја унапредува улогата на оштетениот во кривичната постапка, при што доаѓаат до израз елементите на ресторативната правда. Оваа постапка се надоврзува со широка примена на начело на опортунитет на јавниот обвинител во кривичната постапка.¹¹⁵

Во ситуација кога се исполнети условите за условно прекинување на кривичната постапка (член 58-а), судот на предлог на овластениот тужител донесува решение за прекинување на постапката, во кое ќе го определи рокот на прекинувањето, обврската на сторителот во тој рок да не стори ново кривично дело и да ги исполни другите предвидени обврски.¹¹⁶

Овој кривичноправен институт се предвидува за полесните видови на кривични дела, кои се препознаваат по видот и висината на пропишаната казна.¹¹⁷ На одлуката за примена на оваа мерка и претходи распит на обвинетиот, сослушување и согласноста на оштетениот за прекинување на постапката. Прекилот на постапката може да трае најмногу до една година. При одлучувањето за примена на оваа мерка покрај останатите услови, судот секогаш ќе го има во предвид изразеното каење и извинувањето на сторителот, отстранувањето на последиците од кривичното дело и надоместувањето на предизвиканата штета. Постапката за изрекување на оваа мерка се уредена во ЗКП¹¹⁸.

Општокорисната работа се предвидува во член 48-а односно член 58-б на КЗ на РМ (2004), во кои се пропишуваат условите и постапката за изрекување и извршување на оваа алтернативна мерка. Оваа мерка се предвидува и во Законот за кривична постапка (2010)¹¹⁹ како една од обврските кои се определуваат при одлучувањето за условно одлагање

¹¹⁴ КЗ на РМ член 58-а, Службен весник на РМ. бр.19/2004.

¹¹⁵ Види, Владо Камбовски, Е drejta penale, второ издание, Скопје 2007 ст.541; Бужаровска МРКПК бр.2 2007, стр.171 и натаму; Види Сличности и разлики на условното прекинување на кривичната постапка и начелото на опортунитет, д-р Џемали Саити, Алтернативните мерки наспроти новите облици на криминалитет, Скопје, 2013, страна.158 -159.

¹¹⁶ Види, член 468 и 469 од КЗ на РМ пречистен текст, Сл.весник на РМ бр.15/2005; член 507 од ЗКП, Сл.весник на РМ бр.150/2010.

¹¹⁷ Парична казна или казна затвор до една година, член 58-а од КЗ на РМ.

¹¹⁸ Член 507, Службен весник на РМ бр.150/2010.

¹¹⁹ Види, ЗКП Службен весник на РМ бр.150/2010, член 43 ст.1.т.8.

на кривичното гонење, во постапка предвидена во член 58-б од КЗ на РМ. Општокорисната работа, се појавува како:

- 1) Општокорисна работа како санкција, и се определува над сторителите на кривичните дела, за кои е пропишана парична казна или казна затвор до три години, ако делото е сторено под олеснителни околности а сторителот е неосудуван и дава изричната согласност за примената на оваа мерка.¹²⁰
- 2) Општокорисна работа како замена за казната затвор и парична казна (член 58-б ст.3). Оваа мерка се изрекува на барање на осудениот, да судот истовремено при изрекувањето на казната одлучи и за замена на истата со општокорисна работа. При одлучувањето за замената, судот секогаш ќе внимава за тежината на делото, степенот на кривичната одговорност и односот на осудениот кон изречената мерка општокорисна работа.

Мерките општокорисна работа, условно прекинување на кривичната постапка и куќен затвор, по предлог на јавниот обвинител, судот ги изрекува без одржување главен претрес.¹²¹ Пред одлучувањето судијата ќе ги повика странките и доколку обвинетиот се противи на предлогот за донесување пресуда без главен претрес, истиот ќе го отвори, по што постапката ќе продолжи според одредбите што се однесуваат на главниот претрес. Доколку обвинетиот се согласи со предлогот (член 468 ст.4), судот ќе донесе пресуда со која ќе ја изрече алтернативната мерка. При донесување на ваквата пресуда, се смета дека странките се откажале од правото на жалба.

Општокорисна работа може да се изрекува како примарна казна. Во пресудата со која се изрекува општокорисна работа¹²² како примарна, односно оригинална кривична санкција, судот ќе определи за кое кривично дело сторителот се огласува за виновен со нагласување на фактите и околностите што претставуваат обележје на кривичното дело, како и на оние факти од кои зависи примената на определената одредба од Кривичниот законик или друг закон (Закон за одредување на видот и одмерување на висината на казната; ЗКП).

Во пресудата се наведува законскиот назив на кривичното дело и законските одредби кои се применети; вкупниот број часови општокорисна работа; вкупниот број часови што мора да се извршат во текот на една недела; местото на извршување на општокорисната работа; последиците

¹²⁰ Види, член 58-б ст.1 од КЗ на РМ.

¹²¹ Член 468 од ЗКП 2005 година односно член 506 од ЗКП 2010 година.

¹²² Член 506 ст.5 од ЗКП, Сл. весник на РМ бр.150/2010 година.

во случај на непридржување на сторителот кон мерката и начинот на замена на општокорисната работа со казна затвор. Доколку судот со пресуда изрекол парична казна до 90-дневни глоби или казна затвор до 3 месеци, а обвинетиот упатил барање¹²³ за замена со општокорисна работа од член 58-а став 3 на КЗ, судот донесува решение за начинот на замена на паричната казна, односно казната затвор со општокорисна работа. За извршувањето на општокорисната работа¹²⁴ Управата за извршување на санкции склучува договори за општокорисна работа со органите наведени во член 58-б ст.2 од КЗ на РМ (2004) и за истото го известува Одделението за извршување на алтернативни мерки (член 226 ст.2 од ЗИС) и судот што ја изрекол мерката. За извршување на мерката, Одделението определува лице кое ќе врши непосреден надзор над извршувањето на мерката општокорисна работа. Со донесувањето на Законот за пробација оваа обврска преминува во рамките на пробациската служба и пробацискиот службеник¹²⁵.

Судска опомена, примената на овој институт е врзана со пропишаната казна. При одлучувањето и изрекувањето на судската опомена, судот секогаш ќе ја има во предвид целта на судската опомена, а особено личноста на сторителот, неговиот поранешен живот, неговото однесување по извршеното кривично дело, степенот на кривичната одговорност и други околности под кои е сторено делото. Постапката за изрекување на судска опомена се уредува во ЗКП¹²⁶

Кукен затвор, Кукниот затвор за првпат во Република Македонија се воведува со Законот за изменување и дополнувања на Кривичниот законик 2004 година.¹²⁷ Условите за изрекување на кукниот затвор се пропишани во член 59-а од КЗ на РМ и се поставени на две базични основи:

а) Кога се работи за сторители на кривични дела за кои е пропишана парична казна или казна затвор до една година, и

б) Кога како сторители се појавуваат стари и изнемоштени лица, тешко болни или бременни жени.

При изрекувањето кукен затвор како главна казна, овие услови се задолжителни и кумулативни кои се надополнуваат со третиот процесуален услов т.е постоењето на изричната согласност од страна на осудениот. Законот предвидува можност и за замена на казната затвор со кукен затвор,

¹²³ Член 506 ст.6 од ЗКП 2010.

¹²⁴ Види,член 234 -236 ЗИС, Службен весник на РМ Бр.2/2006; Правилник за видот и условите за извршување на општокорисната работа со Прилог Бр.1 - Договор за општокорисна работа,Сл.весник на РМ бр.118/2008.

¹²⁵ Види Закон за пробација.

¹²⁶ Член 501 – 505 Службен весник на РМ 150/2010 година.

¹²⁷ Службен весник на РМ бр.19/2004.

доколку постојат услови со современи електронски или телекомуникациски средства да се контролира извршувањето на куќниот затвор, што во суштина се состои во воведување и почитување на забраната за напуштање на стан од страна на осудениот. Постапката за изрекување на општокорисна работа и куќен затвор ја уредува Законот за кривична постапка (член 506 - 2010).

Согласно Закон за извршување на санкциите (2006), куќниот затвор го извршува Одделението за извршување на алтернативните мерки (член 226 ст.2 од ЗИС), според живеалиштето односно престојувалиштето на осудениот. Во спроведувањето на куќниот затвор, Одделението може да побара помош од полицијата и определи лице кој ќе изврши надзор над извршувањето на куќниот затвор. Ова лице му дава помош и заштита на осудениот, согласно индивидуалниот план за спроведување на мерката.¹²⁸ Со донесувањето на Законот за пробација, оваа санкција се извршува од страна на пробацискиот службеник во вршењето на пробациските работи¹²⁹.

Мерки што се применуваат во текот на извршувањето на санкцијата - мерки на модификација на изречената казна затвор.

Условен отпуст. Во некои држави е познат како погодност која се добива во текот на издржувањето на казната (Италија)¹³⁰ или како можност за супституција на веќе изречената казна затвор со незатворска казна. Во некои земји е познат и како модификација на затворот. Во РМ, условниот отпуст како материјален кривичноправен институт се пропишува во КЗ на РМ,¹³¹ во кој се предвидуваат условите за примена и отповикување. Додека постапката за примена на условен отпуст, се уредува со Законот за извршување на санкциите.¹³²

Член 36 од КЗ на РМ¹³³ ги предвидува условите за определување на условен отпуст. При одлучувањето, судот ќе го има предвид поведението на осудениот за време на издржувањето на казната, извршувањето на ра-

¹²⁸ Види, член 237-239 од Законот за извршување на санкциите (2006); Правилник за извршување на стручно инструкторски надзор во извршувањето на алтернативните мерки, Службен весник на РМ бр.118/2008 како и член 59-а став 3 од КЗ, 2004.

¹²⁹ Види член 3 - За поимот пробациски работи и член 25-32 - Извршување на куќниот затвор, од Законот за пробација

¹³⁰ Се среќава во повеќе форми односно видови и тоа како: условен отпуст под надзор на социјален орган; условен отпуст кај посебните случаи на зависници од дрога или алкохол; одобрување на алтернативни мерки на осуденици зависници од сида и тешки недостатоци на имунитетот и други форми на замена на веќе утврдената правосилна казна односно санкција. Види, член 47, Закон за извршување на санкциите бр.231/99.

¹³¹ Види, КЗ на РМ член 36, Службен весник на РМ бр.37/96 и бр.19/2004.

¹³² Службен весник на РМ бр.3/97 од 24.01.1997 член 198 - 203 и бр.2/2006 член 200-205.

¹³³ Службен весник на РМ бр.37/96 и бр.19/2004.

ботните обврски согласно неговата работна способност и други околности од кои се гледа дека се постигнати целите на казнувањето.¹³⁴ Со одлуката за условен отпуст, судот може да определи мерка на засилен надзор.¹³⁵ Закон за извршување на санкциите, ја уредува постапката и начинот на извршување на санкциите, меѓу кои и извршувањето на алтернативните мерки.¹³⁶ Во Глава XVIII се пропишани органите и постапката за извршување на алтернативните мерки (член 225 – 239).

Закон за пробација, предвидува посебни одредби, во посебна глава под наслов извршување на условниот отпуст, дефинирајќи ја во потполност улогата на пробацускиот службеник, во однос на процената на ризиките и условите за прифаќање на осуденото лице во заедницата и други обврски предвидени во член 33 од овој Закон. Во овој закон детално е уреден и надзорот над условно отпуштените лица, детално предвидувајќи ги правата и обврските на осудениците кои се на условен отпуст и надлежностите на пробацускиот службеници и останатите органи кои се вклучени во оваа постапка¹³⁷.

Органи за извршување на алтернативните мерки

И покрај фактот што Законот за извршување на санкциите ги пропишува органите за извршување на алтернативните мерки, Република Македонија до усвојување на Законот за пробација, нема етаблирано пробациска служба, а како органи надлежни за спроведување на алтернативните мерки беа центрите за социјална работа, односно Одделението за извршување на алтернативните мерки во надлежниот центар за социјални работи според живеалиштето, односно престојувалиштето на осуденото лице. Покрај законските претпоставки што се однесуваат на извршувањето на алтернативните мерки, донесени се дел од подзаконските акти, потребни за создавање на институционалните претпоставки за извршување на алтернативните мерки како што се: Правилникот за условите, постапката и начинот за издавање и одземање дозвола за извршување на алтернативните мерки, донесен од страна на директорот на Управата за извршување санкции, согласно со член 226 став 4 од Законот; Правилникот за извршување на стручно-инструкторски надзор во извршувањето на алтернативните мерки, донесен од страна на министерот за правда, согласно со член 229 став 6 од Законот; Правилникот за видот и условите за извршување на општокорисната работа, донесен од страна на директо-

¹³⁴ Член 36 ст. 1 од КЗ на РМ.

¹³⁵ КЗ на РМ член 36.ст.6.

¹³⁶ Службен весник на РМ бр.2/2006.

¹³⁷ Закон за пробација, член 34-36.

рот на Управата за извршување санкции согласно со член 234 став 3 од Законот¹³⁸.

Во овој контекст, Во Извештајот на Управата за извршување санкции за 2010 година, се наведува дека таа ги има преземено сите потребни мерки и активности за примена на алтернативните санкции во практика, меѓу кои се и склучените меморандуми за соработка со јавните претпријатија на ниво на Град Скопје, во кои ќе се изврши мерката општокорисна работа, како и фактот дека таа на 28 стручни работници им издала дозвола за извршување алтернативни мерки (страница 28 од Извештајот). Во Извештајот се констатира дека вака поставениот систем за извршување на алтернативните санкции е многу комплициран, т.е. дека во извршувањето на мерките се инволвирани повеќе органи, со многу сложена процедура на извршување, поради што изрекувањето на алтернативните мерки не заживеало во практика. Управата проценува дека по воведувањето на посебната пробациска служба, се очекува дека само во првата година затворската популација ќе се намали за 10 до 20%.

Со Закон за изменување и дополнување на Законот за извршување на санкциите¹³⁹, се воведува јавно-приватно партнерство во извршувањето на санкциите. Така, Во законот за извршување на санкциите (Службен весник на РМ број 2/2006 и 57/2010), по членот 8 се додава нов член 8-а, кој гласи “ Работите поврзани со извршувањето на санкциите може да се вршат како јавни услуги од страна на приватен партнер, согласно Законот за јавни концесии и јавно-приватно партнерство и одредбите на овој закон”, подетално уредувајќи го начинот на воспоставување на оваа партнерство, како и обврските на приватниот партнер и Управата, која постапува во име на Владата.

Закон за пробација

Законот за пробација ги обезбедува нормативните и институционални претпоставки¹⁴⁰, потребни за реализација на алтернативните мерки пропишани во Кривичниот законик и обезбедените процесни гаранции за нивно определување во Законот за кривична постапка. Законот за пробација ја определува дефиницијата на пробациските работи и пробацискиот службеник, пробациските работи и организационата поставеност на Управата во вршењето на пробациските работи.

Раководен од меѓународните искуства, законодавецот, пробациските работи ги групира во две основни категории на работи и тоа:

1) Извршување на посебни обврски определени во текот на судската постапка, што се состои во процена на ризик на обвинети-

¹³⁸ Донесени во септември 2008 година, Службен весник на РМ бр.118/2008.

¹³⁹ Службен весник на РМ бр.170/2013 година.

¹⁴⁰ Види, Закон за пробација, член 1, Службен весник на РМ бр. 226 од 25.12.2015 год.

от, како сервис на судот во текот на судската постапка, како помагало при одлучувањето на судот за видот на кривичната санкција во форма на предлог доставен со извештајот за процена на ризик¹⁴¹.

2) Извршување на алтернативни мерки определени врз основа на судска одлука. Во оваа категорија на работи влегуваат заштитниот надзор изречен со условна осуда, извршувањето на општокорисната работа, извршувањето на куќниот затвор и извршувањето на условниот отпуст¹⁴².

Во законот за пробација се предвидува и соработката со здруженијата на граѓани и хуманитарни организации кои учествуваат во извршување на пробациските работи¹⁴³. Во однос на неговата практична примена, особен интерес побудуваат одредбите од член 38, 39 и 40. Член 38 се осврнува на обврската за донесување на подзаконски акти, кои треба да се донесат во рок од шест месеци од влегувањето во сила на овој закон. Додека член 39, зборува за примената на законот, притоа се нотира дека со денот на започнување на примената на овој закон, ќе престане да се применува Глава XVIII - Извршување на алтернативните мерки од Законот за извршување на санкциите¹⁴⁴. Член 40, определува дека овој закон ќе се применува од 1 ноември 2016 година.

Доколку се има предвид фактот дека Глава XVIII од Законот за извршување на санкциите ја уредува целокупната постапка за извршување на алтернативните мерки и особено органот за извршување на мерките¹⁴⁵, на самиот почеток, невоспоставената пробациска служба ја “оневозможува”, примена на институтот условен отпуст од страна на надлежните судови, од причина што при одлучувањето во оваа постапка, на судовите им недостасува потребниот писмен извештај за однесувањето на осуденото лице во текот на издржувањето на казната кој го издава пробациската служба¹⁴⁶.

Овој институционален вакум, го оневозможува остварувањето на загарантираните законски права на осудените, во однос на користењето на предвидените бенифиции. Во овој контекст е изразената загриженост на надлежните судови за начинот на нивното постапување по поднесените ба-

¹⁴¹ Види, Закон за пробација, член 12.

¹⁴² Види, Закон за пробација, член 13-36.

¹⁴³ Види, Закон за пробација, член 37.

¹⁴⁴ Службен весник на РМ број 02/2006; 57/10; 170/13; 43/14; 166/14 и 33/15.

¹⁴⁵ Види, ЗИЦ, член 226, Службен весник на РМ бр. 2/2006.

¹⁴⁶ Види, Закон за пробација, член 11, член 33 став 2 и 3.

рања за условен отпуст, по периодот од примената на Законот за пробација¹⁴⁷.

И покрај ваквите навидум почетни институционални слабости, Законот за пробација дава солидна основа за воспоставување на потребните институционални претпоставки за примена на алтернативните мерки, но од друга страна, Кривичниот законик и Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната, не влеваат некој посебен оптимизам за поголема примена на алтернативните санкции. Пропишаните санкции во актуелниот Кривичен законик ја оневозможуваат пошороката примена на алтернативните санкции и тоа особено кај полесните кривични дела, за кои традиционално се пропишани пониски казни, од друга страна Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната¹⁴⁸ предвидува рестриктивни услови за примена на алтернативните мерки¹⁴⁹.

Покрај горните претпоставки, за имплементација на оваа реформа особено е битна политичката волја, односно подготвеноста да се реализираат зацртаните чекори во стратегиите и акцискиот план. Потребно е обезбедување на финансиски средства за функционирање на пробациската служба и останати ресурси, постоење на комуникациска стратегија и набавка на потребни технички средства. За придобивките на алтернативните мерки зборуваат светските искуства¹⁵⁰. Денес овие мерки се повеќе се применуваат, а со оглед на поставената цивилизациска цел за хуманизација на казната, нивната цена на чинење, пренатрупаноста на затворите, одбегнувањето на непотребната стигматизација и социјална дискредитација на осудените и други ефекти¹⁵¹.

Законот за пробација обезбедува соодветни нормативни претпоставки за примена на алтернативните мерки, но практичната имплементација зависи од воспоставувањето на соодветни институционални и технички предуслови, предвидени во Законот. Од особена важност е, и вклучувањето на граѓанскиот сектор и градењето на мерки на доверба, со цел вклучување на заедницата во реализацијата на мерките, односно ресоцијализацијата.

¹⁴⁷ Усогласување на четирите апелациони судови во Маврово, 15-16 декември 2016 година. Како да се примени Законот за пробација при одлучување за условен отпуст, во состојба на непостоење на пробациска служба, која треба да изготви извештај за однесувањето на лицето на издржување на казната затвор.

¹⁴⁸ Службен весник на РМ бр. 199/2014.

¹⁴⁹ Види, Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната член 16.

¹⁵⁰ Примената на алтернативните мерки во Велс, Хрватска, Албанија и други земји.

¹⁵¹ Види, Проф Д-р Владо Камбовски, Казнено – правната реформа пред предизвиците на XXI, век, страна 17, 18. Овие мерки се погодни за определување на рационални границите на казненотправната репресија, кои и како такви иако се извршуваат во заедницата сепак претставуваат ограничувања.

Но, за успешна примена на алтернативните мерки потребно е воспоставување на меѓуресорска соработка и координирање на активностите за имплементација на Законот за пробација. Едукација на судиите и јавните обвинители за придобивките на алтернативните мерки. Во овој контекст е потребна и постојана анализа на материјалните закони и нивно адаптирање во контекст на поголема примена на алтернативните мерки за полесните видови на кривични дела и посебна категорија на сторители, како и воспоставување на мерливи критериуми за успешност на имплементацијата и постигнатите ефекти.

Податоци за примена на алтернативните мерки:

Примена на условната осуда во период 1990 – 2005 година.

Година	Вкупно осудени	Условни осуди	Условни осуди %
1990	7704	2928	38%
1991	7095	2975	42%
1992	6660	2499	37.5%
1993	6538	2578	39%
1994	6724	2654	39%
1995	7711	3216	42%
1996	6341	2580	41%
1997	4732	2101	44%
1998	6128	2494	40.70%
1999	6783	2848	41.99%
2000	6496	2614	40%
2001	5952	2421	40.68%
2002	6383	2638	41.33%
2003	7661	3166	41.33%
2004	8097	3612	44.61%
2005	8845	4221	47.72%
2006	9280	4684	50.47%
2007	9639	4721	48.98%
2008	9503	4877	51.32%
2009	9801	4698	47.93%
2010	9169	4138	45.13%

**Табела1 – Примена на условна осуда/ Извор - Статистички годишници на ДЗС на РМ*

Примената на условната осуда бележи постојан раст во периодот 1999 - 2010 година. Така, почнувајќи од 38% во 1999 година, 47.72% во 2005 година, се до максимални 51.32% во 2008 година¹⁵².

▪ Изречени алтернативни мерки во периодот 2005 – 2010 година.

Год.	алт-мер вкупно:	затв. услов.	пар. Услов	усл. зашт над.	усло. прек. Пост.	опш. кор. Раб.	суд. Опом.	куќ. Затвор
2005	4456	4307	-	-	-	-	149	-
2006	4849	4369	315	-	-	-		-
2007	4936	4298	423	-	-	1	214	-
2008	5059	4266	611	-	-	-	182	-
2009	4878	4238	460	-	-	-	180	-
2010	4283	3753	385	-	-	-	145	-

*Табела 2 - Изречени алтернативни мерки во периодот 2005 – 2010 година.

Од горните податоци произлегува дека од пропишаните алтернативни мерки највеќе е применета условната осуда. Во 2007 година, изречена е една мерка општокорисна работа, и тоа за кривично дело „Одземање на моторно возило“¹⁵³.

▪ Изречени алтернативни мерки во период 2010 - 2014 година.

Во 2010 година, од вкупно **9169** осудени лица, изречени се 4882 казни од кои 2596 затворски казни, 2109 парични казни, **4283** алтернативни мерки од кои, 3753 затворски условни осуди, 385 парични условни осуди. Изречени се и 145 судски опомени и 4 се прогласени за виновно а ослободени од казна¹⁵⁴.

Во 2011 година, од вкупно **9810** осудени полнолетни лица, изречени се 5412 казни од кои, 3020 затворски казни, 2223 парични казни, и **4394** алтернативни мерки од кои, 4052 затворски алтернатив и мерки и 189 парич-

¹⁵² Види, Д-р Џемали Саити, Алтернативните мерки наспроти новите облици на криминалитет, Скопје, 2013 година, страна 192.

¹⁵³ Исто, страна 191.

¹⁵⁴ ДЗС, Сторители на кривични дела во 2010 год., Статистички преглед, 2.4.11.15 (698), стр. 52.

ни алтернативни мерки. Изречени се и 153 судски опомени, додека 4 лица се прогласени за виновни а ослободени од казна¹⁵⁵.

Во 2012 година, од вкупно **9042** осудени полнолетни лица, изречени се 2807 казни затвор, 2423 парични казни и **3565** алтернативни мерки, од кои условни осуди (зтавор) 3319, условни осуди (парични) 114 како и 130 судски опомени. Изречени се 2 алтернативни мерки општокорисна работа¹⁵⁶.

Во 2013 година, од вкупно **9539** осудени полнолетни лица, изречени се 3064 казни затвор, 2400 парични казни и **3914** алтернативни мерки, од кои условни осуди (зтавор) 3667, условни осуди (парични) 137 како и 110 судски опомени. Не е изречена ниту една алтернативна мерка општокорисна работа¹⁵⁷.

Во 2014 година, од вкупно **11683** осудени полнолетни лица, изречени се 3507 казни затвор, 2532 парични казни, **5417** алтернативни мерки, од кои условни осуди (зтавор) 5029, условни осуди (парични) 314 како и 74 судски опомени. Не е изречена ниту една алтернативна мерка општокорисна работа¹⁵⁸.

Год.	Вкупно Осудени	Зат. Казни	Пар. Казни	Алт. мерки	усл. осу. зат.	Усл. Осу. Пар.	суд. Опом.	Вин. Осл .	Општ. работа
2010	9169	2596	2109	4283	3753	385	145	4	-
2011	9810	3020	2223	4394	4052	189	153	4	-
2012	9042	2807	2423	3565	3319	114	130	-	2
2013	9539	3064	2400	3914	3667	197	110	-	-
2014	11683	3507	2532	5417	5029	314	74	-	-

*Табела 3 - Изречени алтернативни мерки во период 2010 - 2014 година.

▪ Изречени алтернативни мерки во период 2015 - 2017 година, по влегувањето во сила на Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната.

¹⁵⁵ ДЗС, Сторители на кривични дела во 2011 година, Статистички преглед 2.4.12.09 (724), ст. 48

¹⁵⁶ ДЗС Статистички годишник на РМ, 2013 година, 0.5 Правосудство ст. 172.

¹⁵⁷ ДЗС Статистички годишник на РМ, 2014 година, 0.5 Правосудство ст. 192.

¹⁵⁸ ДЗС Статистички годишник на РМ, 2015 година, 0.5 Правосудство сгрна 196.

Во 2015 година, од вкупно **10312** осудени полнолетни лица, изречени се 3524 казни затвор, 2089 парични казни, **4464** алтернативни мерки, од кои условни осуди (зтавор) 4358, условни осуди (парични) 43 како и 63 судски опомени. Не е изречена ниту една алтернативна мерка општокорисна работа¹⁵⁹.

Во 2016 година, од вкупно **8172** осудени лиц, изречени се 3834 казни, од кои 1922 казни затвор, 1750 парични казни, **4332** алтернативни мерки, од кои затворски условни осуди 4179 и 92 (парични) услов и осуди. Изречени се и 61 судска опомена и 6 лица се прогласени за виновни а се ослободени од казна. Условен отпуст¹⁶⁰.

Год.	Вк. Осудени	Зат. Казни	Пар. Казни	Алт. мерки	усл. осу. зат.	Усл. Осу. Пар.	суд. Опом.	Вин. Осл.	Општ. работа
2015	10312	3524	2089	4464	4358	43	63	-	-
2016	8172	1922	1750	4332	4179	92	61	6	-

*Табела 4- Вкупно изречени казни

▪ **Примена на Условниот отпуст во период 2012 – 2015 година.**

Во 2012 година, условен отпуст добиле 289 осудени, 2013 година 287, 2014 година 255, додека во 2015 година 352 осудени лица, ја добиле оваа поволност¹⁶¹.

▪ **Примена на условниот отпуст во периодот 2015 – 2017 година - податоците од Управата за извршување на санкции во 2018 година:**

¹⁵⁹ ДЗС Статистички годишник на Р.М, 2016 година, 0.5 Правосидство страна 188.

¹⁶⁰ ДЗС, Сторителои на кривични дела во 2016 година – Статистички преглед, Скопје, Јули 2017 година, 2.4.17.09, (878).

¹⁶¹ Види, Годишни извештаи на Управата за извршување на санкциите за работењето и состојбата во Казнено- оправните и Воспитно-поправните установи во РМ , 2012 – 2015 година.

БРОЈ НА ОСУДЕНИ ЛИЦА СПОРЕД ДОЛЖИНАТА НА ДОЗВОЛЕНИОТ УСЛОВЕН ОТПУСТ 2015 ГОДИНА

**Табела 5 – Број на осудени лица според должината на дозволениот условен отпуст 2015 година*

Казнено-поправна установа	ДОЛЖИНА НА УСЛОВНИОТ ОТПУСТ							ВКУПНО
	ДО 3 МЕСЕЦИ	ОД 4 ДО 6 МЕСЕЦИ	ОД 7 ДО 9 МЕСЕЦИ	ОД 10 ДО 12 МЕСЕЦИ	ОД 1 ДО 2 ГОДИНИ	ОД 2 ДО 3 ГОДИНИ	НАД 3 ГОДИНИ	
КПД ИДРИЗОВО	18	17	5	0	1	0	0	41
КПД ШТИП	5	9	1	1	4	0	0	20
КПД од отворен вид СТРУГА	7	1	0	0	0	0	0	8
Затвор ТЕТОВО	22	2	2	0	3	0	0	29
Затвор КУМАНОВО	27	4	0	1	0	0	0	32
Отворено одделение КРИВА ПАЛАНКА	11	12	1	0	0	0	0	24
Затвор СКОПЈЕ	47	28	0	0	0	0	0	75
Затвор ПРИЛЕП	22	1	1	0	0	0	0	24
Затвор БИТОЛА	12	7	1	0	0	0	0	20
Затвор СТРУМИЦА	37	4	1	0	0	0	0	42
Затвор ГЕВГЕЛИЈА	23	5	0	1	1	0	0	30
Затвор ОХРИД	0	0	1	0	0	0	0	1
ВКУПНО	231	90	13	3	9	0	0	346

БРОЈ НА ОСУДЕНИ ЛИЦА СПОРЕД ДОЛЖИНАТА НА ДОЗВОЛЕНИОТ УСЛОВЕН ОТПУСТ 2016 ГОДИНА

**Табела 6 – Број на осудени лица според должината на дозволениот условен отпуст 2016 година*

Казнено-поправна установа	ДОЛЖИНА НА УСЛОВЕН ОТПУСТ							
	ДО 3 М.	ОД 4 ДО 6 МЕСЕЦИ	ОД 7 ДО 9 М.	ОД 10 ДО 12 М.	ОД 1 ДО 2 ГОД.	ОД 2 ДО 3 ГОД.	НАД 3 ГОД.	ВК.
КПД ИДРИЗОВО	32	20	0	0	1	0	0	53
КПД ШТИП	2	5	1	0	1	0	0	9
КПД од отворен вид СТРУГА	6	0	0	1	0	0	0	7
Затвор ТЕТОВО	13	10	5	3	0	0	0	31
Затвор КУМАНОВО	22	3	0	1	0	0	0	26
Отворено одделение КРИВА ПАЛАНКА	6	1	0	0	0	0	0	7
Затвор СКОПЈЕ	26	4	0	0	0	0	0	30
Затвор ПРИЛЕП	32	2	0	0	0	0	0	34
Затвор БИТОЛА	7	8	0	0	0	0	0	15
Затвор СТРУМИЦА	28	8	2	1	0	1	0	40
Затвор ГЕВГЕЛИЈА	17	6	0	0	1	0	0	24
Затвор ОХРИД	1	0	0	0	0	0	0	1
ВКУПНО	192	67	8	6	3	1	0	277

БРОЈ НА ОСУДЕНИ ЛИЦА СПОРЕД ДОЛЖИНАТА НА ДОЗВОЛЕНИОТ УСЛОВЕН ОТПУСТ 2017 ГОДИНА

*Табела 7 – Број на осудени лица споре должината на дозволениот условен отпуст 2017 година

Казнено-поправна установа	ДОЛЖИНА НА ДОЗВОЛЕН УСЛОВЕН ОТПУСТ							
	ДО 3 М.	ОД 4 ДО 6 М.	ОД 7 ДО 9 М.	ОД 10 ДО 12 М.	ОД 1 ДО 2 ГОДИНИ	ОД 2 ДО 3 ГОДИНИ	НАД 3 ГОДИНИ	ВКУПНО
КПД ИДРИЗОВО	18	17	5	0	1	0	0	41
КПД ШТИП	1	3	3	0	0	0	0	7
КПД од отворен вид СТРУГА	2	2	1	1	0	0	0	6
Затвор ТЕТОВО	14	9	5	2	1	0	0	31
Затвор КУМАНОВО	18	2	1	1	0	0	0	22
Отворено одделение КРИВА ПАЛАНКА	7	1	0	1	0	0	0	9
Затвор СКОПЈЕ	5	4	0	0	0	0	0	9
Затвор ПРИЛЕП	18	5	0	0	0	0	0	23
Затвор БИТОЛА	11	10	0	0	0	0	0	21
Затвор СТРУМИЦА	27	7	1	0	2	0	0	37
Затвор ГЕВГЕЛИЈА	7	3	1	1	1	0	0	13
Затвор ОХРИД	1	1	0	0	0	0	0	2
ВКУПНО	129	64	17	6	5	0	0	221

- Извор Министерство за правда на Република Македонија – Управа за извршување на санкции

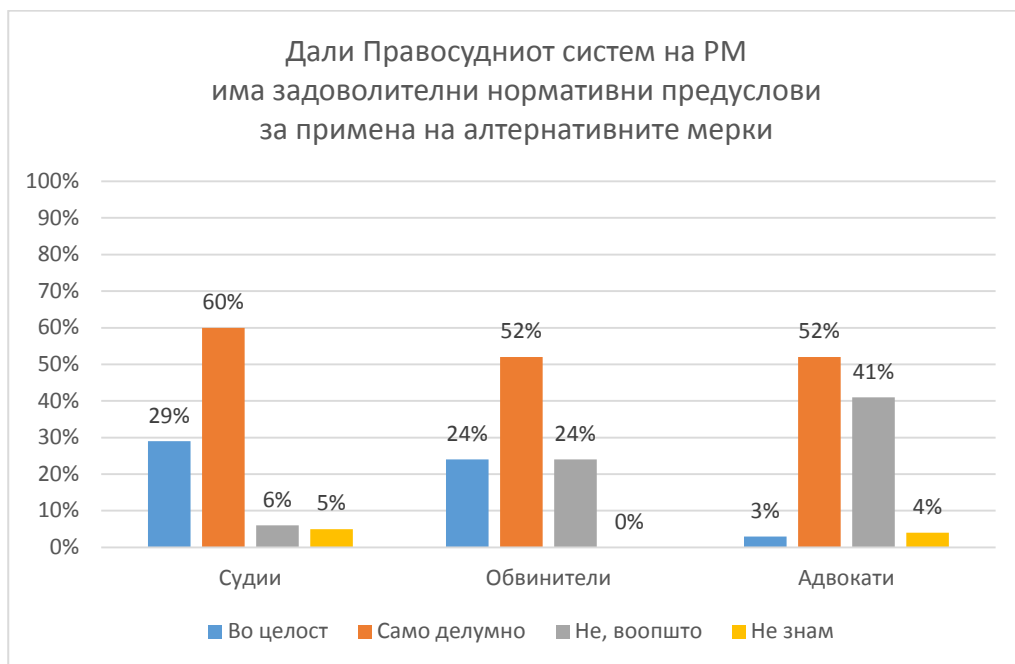
Во 2015 година, вкупно оваа поволност ја добиле 346 осудени лица на издржување на казната затвор, при што доминираат бројките на одобрен условен отпуст до три месеци, со вкупно 231 осудеби лица, потоа од 4-6 месеци (90). Најмала е бројката на одобрен условен отпуст од 1-2 (години вкупно 9).

Во 2016 година оваа бројка е намалена, и се одобрени вкупно 277 барања односно предлози за условен отпуст, од кои до три месеци, вкупно 192, од 4-6 месеци се одобрени 67 мерки условен отпуст, од 1- 2 години, 3 осудени лица добиле условен отпуст, додека 1 условен отпуст е во групата од 2-3 година.

Во 2017 година, бројките бележат понатамошен пад. Така, оваа година вкупно се одобрени 221 мерки условен отпуст, од кои:129 мерки, до три месеци, 64 мерки од 4-6 месеци и 5 мерки условен отпуст од 1-2 години.

Постоење на нормативни и институционални претпоставки за примена на алтернативните мерки низ гледиштата на судиите, јавните обвинители и адвокатите.

Во однос на постоењето на потребните правни претпоставки, како основа за примена на алтернативните мерки наоѓањата се следни: 60% од судиите сметат дека во РМ постојат само делумни нормативни претпоставки за примена на алтернативните мерки, наспроти 52% обвинители и адвокати.

Од друга страна само 29% од судиите сметаат дека во целост се исполнети нормативните предуслови за примена на алтернативните мерки, наспроти 24% јавни обвинители и само 3% адвокати. Дека во РМ, воопшто не се исполнети нормативните претпоставки за примена на алтернативните мерки сметаат дури 41% од адвокатите како странка во постапката која секогаш тежнее кон поблаги санкции, наспроти 24% од обвинители и 6% судии. Од ова произнесување може да се заклучи дека судиите и јавните обвинители имаат резерва во фактот дали постојат или не законски пречки во примената на алтернативните мерки.

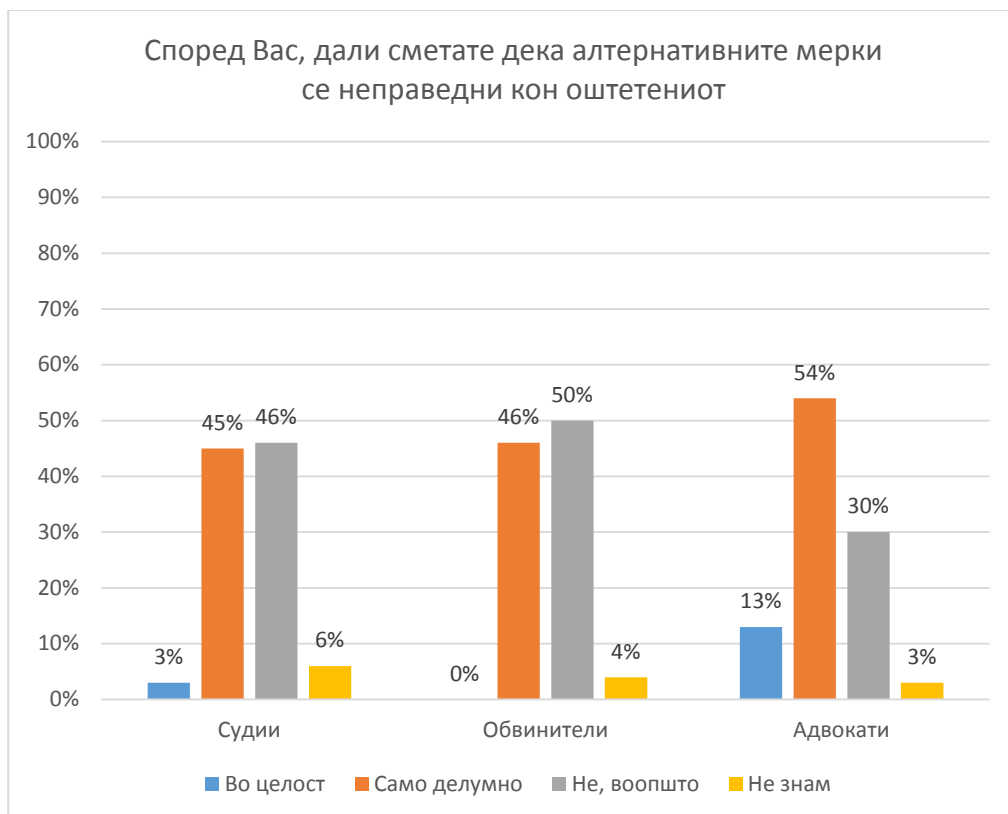
Во однос на примената на нормираните видови на алтернативни мерки, на верификационо прашање: “Според вас, дали пред донесувањето на Законот за пробација, алтернативните мерки, со исклучок на условната осуда беа занемарени и неприменливи”?

Само, 56 % од судиите во целост се согласуваат со вака поставеното прашање, наспроти 62% од јавните обвинители и 48% адвокати. Делумно се согласуваат 17% од судиите, наспроти 21% обвинители и само 11% од адвокатите. Интересни се бројките кои се однесуваат на одговорот не знам, кај адвокатите, дури 30%, наспроти 18%-те на судиите. Симптома-

тичноста на овие бројки е уште поголема имајќи го предвид активното учество на овие две категории на испитаници, во кривичната постапка.

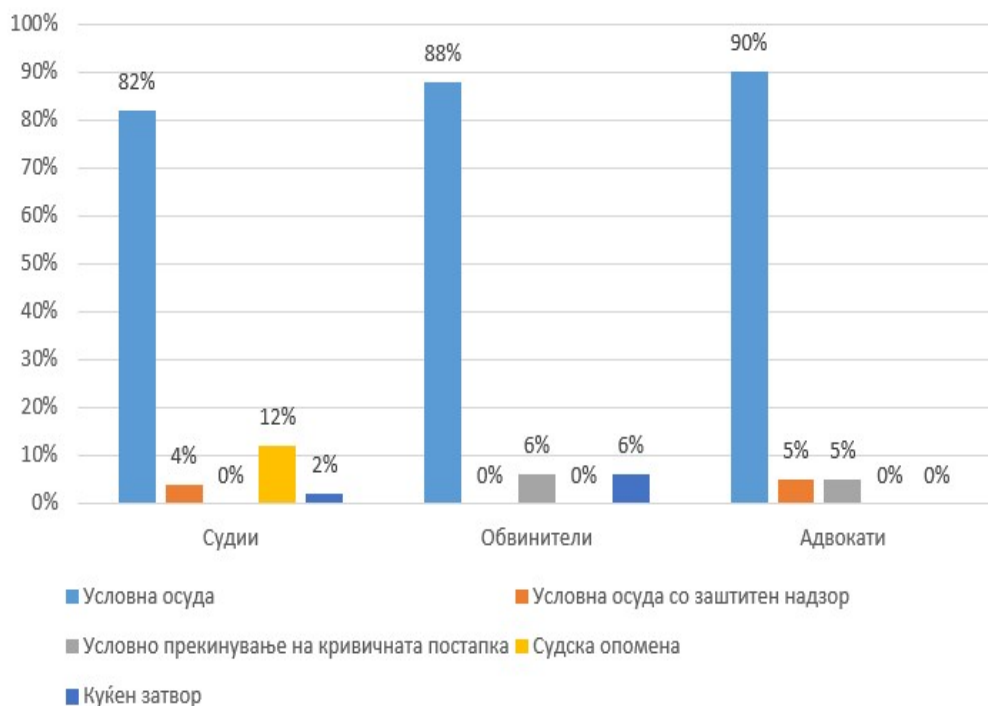

Во однос на ова прашање, само 14% од судиите и 11% од јавните обвинители сметаат дека со донесувањето на законот за пробација е зголемена примената на алтернативните мерки, наспроти адвокатите кои сметаат дека воопшто нема зголемување на примена на алтернативните мерки и по донесувањето на Законот за пробација. Делумно одговориле 34% од судиите, 32% од јавните обвинители и 29% адвокати. Во однос на оваа прашање одговорите на трите категории на испитаници имаат приближно исти вредности. Од друга страна 39% од обвинителите и 41% од адвокатите (приближни вредности) сметаат дека воопшто не е подобрена состојбата со примената на алтернативните мерки и по донесувањето на Законот за пробација, наспроти 20% судии. И во оваа табела највпечатлив е одговорот не знам, и то дури 32% кај судиите, 30% кај адвокатите и 18% кај обвинителите (во досегашната анализа по конзистентни одговори дале обвинителите).

Во однос на прашањето за ефектот на алтернативните мерки односно целите кои треба да се постигнат наспроти позицијата на оштетениот во постапката. Само 3% од испитаниците судии сметат дека алтернативните мерки се неправедни кон оштетениот, наспроти 13 % адвокати. Делумно се неправедни одговориле 46% од испитаниците судии, 46 обвинители и 54 адвокати. Додека 46% од испитаниците судии, 50 обвинители и 30% адвокати, сметаат дека алтернативните мерки воопшто не се неправедни кон оштетениот.

Во Вашата практика, која алтернативна мерка најчесто ја изрекувате

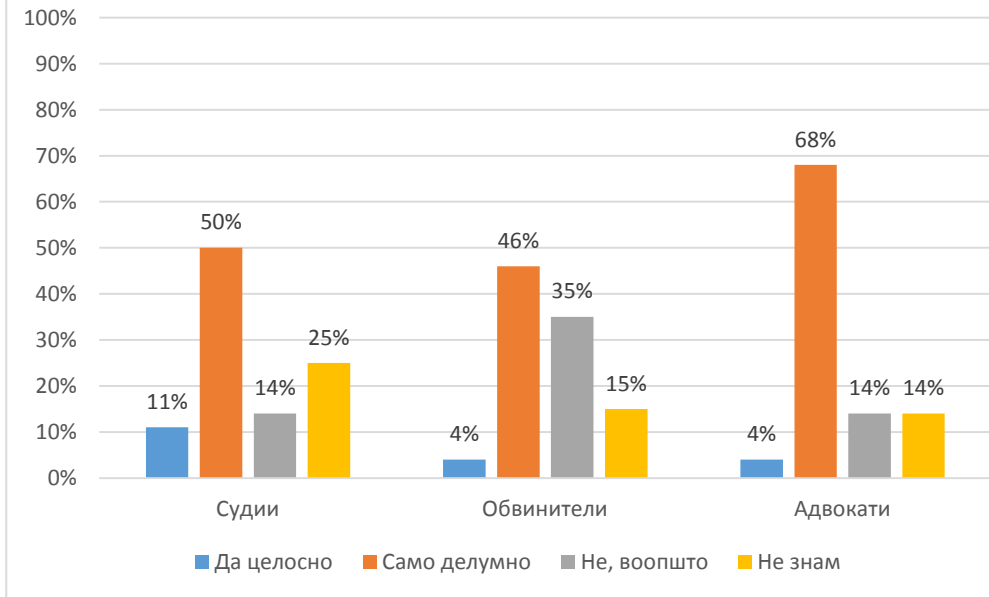

На прашањето: Која од алтернативните мерки во вашата практика, најчесто ја изрекувате? За условната осуда се произнеле 82% од анкетираниите судии, 88% од анкетираниите обвинители и 90% од испитаниците адвокати. Што значи дека постои релативен консензус за видот на алтернативната мерка која највеќе се применува во практиката. Ваквото произнесување содејствува и со официјалните статистики. За алтернативната мерка условна осуда со заштитен надзор се произнеле 4% од судиите и 5% од адвокатите, додека обвинителите се произнеле дека воопшто не ја применуваат оваа мерка. 6% од обвинителите се произнеле за примената на мерката условно прекинување на кривичната постапка, наспроти 5% од адвокатите, што значи дека во однос на овој вид на алтернативна мерка постои безмалку идентичен став од процесните чинители кои ја применуваат оваа мерка.

Во однос на видот на кривичните дела за кои се изрекува алтернативна мерка, со оглед на бројот на кривичните дела кои се дадени како избор, резултатите се поделени. Така, 36% од судиите, најчесто изрекуваат алтернативни мерки за кривичните дела против имотот, наспроти обвинителите и адвокатите кои се за поголема примена на алтернативните мерки, кај овој вид на кривични дела т.е 44% односно 45%. За алтернативни мерки за кривичните дела против безбедноста на јавниот сообраќај се произнеле 31% од судиите, 30% обвинители и 28% адвокати, што значи приближно ист став, на трите групи на испитаници. Релативни бројки се појавуваат и во однос на кривичните дела против животната средина. Во однос на ова кривично дело, за примената на алтернативните мерки се признеле 24% од адвокатите, 13% од обвинителите и 17% од судиите. За примената на алтернативните мерки кај кривичните дела од организиран криминал се произнеле 1% од судиите, наспроти 0% кај обвинителите и адвокатите.

Според Вас, дали во практичната примена на Законот за пробација, постојат предуслови за спроведување новата надлежност на Пробациската служба - "Процени на ризик"

Во однос на ова прашање, која се однесува на практичната примена на Законот за пробација во делот на Пробациската служба, особено надлежноста која се однесува на Процена на ризикот, кај обвинетиот, како посебни обврски на пробацискиот службеник во текот на судската постапка, при предлогот за видот на санкцијата¹⁶², испитаниците манифестираат различен пристап. Така, 11% од судиите сметаат дека постојат предуслови, пробациската служба да ја спроведе новата надлежност која се однесува на процена на ризикот, наспроти 4% од испитаниците обвинители, и адвокати. 50% од анкетираните судии сметаат дека постојат делумни предуслови за спроведување на оваа надлежност од страна на пробациската служба, наспроти 46% обвинители и 68% адвокати. Дека воопшто нема предуслови да се реализира оваа надлежност сметаат 14% од судиите, 35% од обвинителите и 14% од адвокатите. 25% од судиите не знаат дали има такви поредуслови, наспроти обвинителите кои имаат приближно ист одговор 15% односно 14% од овие две групи на испитаници.

¹⁶² Види член 12 од Законот за пробација

Осврт за примена на алтернативните мерки.

Подготвеноста за практична примена на алтернативните мерки е условена од одговорот на прашањето за нормирањето на алтернативните мерки, пропишувањето на условите и постапката за нивно определување и пропишувањето на постапката за извршување на алтернативните мерки, сето ова доведено со практичната подготвеност на судиите за зрекување на алтернативните мерки, како и материјално - техничките предуслови и соодветните човечки ресурси.

Во однос на нормативните аспекти, досегашните анализи покажуваат дека покрај стратегиите со кои се покажува генералната определба за воведување на алтернативните мерки и новелирањето на Законот за извршување на санкциите, се забележани некои спорадични напори за примена на овие мерки.

Во состојба кога општите нормативни определби за воведување на алтернативните мерки, изразени во КЗ од 2004 година не добија соодветна институционална апликативна подршка, освен условната осуда и условниот отпуст, другите пропишани алтернативни мерки не забележаа релевантна примена, и покрај фактот што во 2008 година, се преземени определени подготвителни активности за имплементација на алтернативните мерки. Во овој контекст, Управата за извршување на санкциите донесе подзаконски акти – правилници¹⁶³ и презема други подготвителни активности.

Анализата на статистиките од досегашната примена на алтернативните мерки, покажуваат дека од пропишаните алтернативни мерки, најголема примена наоѓаат условната осуда и судската опомена. Прегледот на ове бројки доведуваат до унифициран став на научната и стручна јавност¹⁶⁴ дека како причина, за така малата примена на алтернативните мерки се: непостоење на соодветна законска и подзаконска регулатива; непостоење на институционални капацитети за извршување на одделни видови на санкции; неподготвеност на судиите за нивно изрекување, и недоволна јавна промоција на мерките¹⁶⁵. Наспроти ова, малку поголема примена на алтернативните мерки се забележува во прекршочната постапка. Така од

¹⁶³ Правилник за видот и условите за извршување на општокорисната работа со Прилог бр.1, Договор за општокорисна работа и Правилник за извршување на стручно – инструкторски надзор во извршувањето на алтернативните мерки. Покрај ова, издедени се 28 дозволи за вршење на пробациски работи на лица од Центарот за социјални работи и се склучени меморандуми со јавни претпријатија на Град Скопје, за прифаќање на лицата на кои ќе им биде изречена општокорисна работа.

¹⁶⁴ Види, Стратегијата за развој на пробациската служба.

¹⁶⁵ Д-р Џемали Саити, Алтернативните мерки наспроти новите облици на криминалитет, Скопје, 2013 страна 179.

податоците на Министерството за внатрешни работи на РМ, во рамките на активностите за спроведување на Законот за јавна чистота се издадени повеќе Записници за Општокорисна работа¹⁶⁶.

Влијанието на нормативни претпоставки врз примената на алтернативните мерки.

- 1) **Закон за одредување на видот и одмерување на висината на казната**, содржи посебни одредби кои се однесуваат на примената на алтернативните мерки.

Во ситуација кога судот ќе утврди казна затвор во траење од 24 месеци, а при евалуацијата во значителен дел преовладуваат олеснувачките околности, при што разликата е најмалку 5 поени во корист на олеснувачките околности, може вака утврдената казна затвор да ја услови или да примени некоја од другите алтернативни мерки предвидени во КЗ, ако оцени дека и со ваква мерка можат да се постигнат целите на казнувањето¹⁶⁷.

Споредувајќи ги дредбите од член 16 од Закон за одредување на видот и одмерување на висината на казната¹⁶⁸, со Општите одредби за одмерување на казната и одредбите со кои се уредуваат алтернативните мерки на КЗ, а во контекст, и на измените на КЗ 2014¹⁶⁹, се забележува нормативна рестрикција на основите за определување на алтернативни мерки¹⁷⁰. Ова од причина што, со ваквата нормативна комбинаторика, казнената политика на судовите се движи кон постојано заострување, и ги намалува можностите за определување на алтернативни мерки.

¹⁶⁶ Исто, страна 145. Во периодот 22.09.2008 - 09.01.2009 година се издадени 30.153 платни налози и 8.544 записници за општокорисна работа. Додека во периодот 1.1.2009 година до 9.1.2009 година, од страна на полициските службеници се издадени вкупно 519 платни налози, при што на 172 граѓани по нивно барање им биле изготвени Записници за општокорисна работа. Според податоците од истиот извор, во рамките на активностите за спроведување на Законот за јавна чистота преземени во период 22.09.2008 година – 03.07.2009 година, издадени се вкупно 30.019 платни налози, при што на вкупно 13.342 граѓани по нивно барање им се издадени Записници за

¹⁶⁷ Закон за одмерување на видот и висината на казната, член 16.

¹⁶⁸ Службен весник на РМ бр.199/2014.

¹⁶⁹ Закон за изменување и дополнување на Кривичниот законик, Службен весник на РМ Службен весник на РМ бр.28/2014.

¹⁷⁰ Види, КЗ - Измени на член 39, Службен весник на РМ бр.28/2014 за Правилникот, и Измени на член 39 став 3, при упатувањето на Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната.

Во овој контекст се и одредбите од овој Закон, кој се однесуваат на одредбите за постапување на судиите во случаи на договарање на видот и висината на казната меѓу јавниот обвинител и обвинетиот во рамките на спогодувањето. Член 22 предвидува две различни ситуации како казната може да биде ублажена. Во првата, Законот предвидува дека во текот на истражната постапка и скратената постапка до поднесување на обвинителен предлог, странките не можат да договората казна што е помала од 50% од казната што би била изречена со примена на одредбите од овој Закон во редовна судска постапка. Додека, втората ситуација се однесува на договарањето за видот и висината на казната помеѓу јавниот обвинител и обвинетиот во фаза на оцена на обвинителниот акт, каде што законот предвидува да договорената казна не може да биде помала од 60% од казната што би била изречена во одредена судска постапка.

Следната можност за ублажување на казната се предвидува во член 21 од Законот. Овие одредби се однесуваат за одмерување на казната на сторител на кривично дело, во случај на признание на вина во текот на главната расправа. Така, доколку обвинетиот на главна расправа, по воведните говори, ја признае вината, тогаш судот не може на обвинетиот да му изрече казна помала од 70% од казната што би била изречена со примена на одредбите на овој закон, во редовна судска постапка. На овие можности треба да се додадат и одредбите од член 483 од ЗКП.

2) КЗ – одраз на измените на член 40 и постојаните измени во однос на висината на пропишаните казни, во примената на алтернативните мерки.

Измените на член 40 од КЗ, ги суспендираат досегашните одредби кои на судот му даваат широка можност за ублажување на казната под границата пропишана со закон или да примени по благ вид на казна. Притоа ваквата можност генерално беше поставена на две полуѓи.

Со измените на КЗ, сега оваа можност постои, само кога се одлучува по поднесен предлог на спогодба за признавање на вина и кога обвинетиот ја признае вината на главна расправа. Дополнително, во оваа измена се предвидува можноста судот да изрече казна во границите на ублажување на казната од член 41 од КЗ и кога согласно со законски пропишаната постапка за спогодување меѓу јавниот обвинител и осумничениот е постигната спогодба за применување на поблага санкција од санкцијата пропишана за кривичното дело со закон.

Дополнително, доколку се имаат предвид честите измени на КЗ во последната декада, кои во дел се однесуваат на воведувањето на нови кри-

вични дела, со пропишани високи казни затвор, а во дел на поострување на казната затвор, на веќе предвидените кривични дела, ова гледано и во контекст и на Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната, се поставува прашањето, како да се дојде до квантумот на утврдена казна затвор од страна на судот, која ќе овозможи определување на алтернативна мерка, надвор од ситуациите предвидени во член 20 и 21 од Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната.

Доколку се земе предвид дека една од причините за донесување на Правилникот односно Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната, покрај потребата од воедначување на казнената политика и ефикасното функционирање на новиот модел на ЗКП¹⁷¹, е и досегашното одмерување на казните, која највеќе се движи кон долната граница на пропишаните казни¹⁷² (со цел тие да се пооструваат), со право можеме да заклучиме, дека ваквата определба, која има за цел подигнување на прагот на изречените казни кон повисоко пропишаната граница, се коси со Стратегијата за пробација, која има за цел, поголема примена на алтернативните мерки, со самиот факт што построувањето на судската казнена политика кон повисокиот праг, односно повисокото ниво од пропишана казна, нема да овозможи повеќе ситуации, кога судијата може да определи алтернативна мерка.

Заклучоци:

И покрај ваквите навидум почетни институционални слабости, Законот за пробација дава солидна основа за воспоставување на потребните институционални претпоставки за примена на алтернативните мерки. Но од друга страна, Кривичниот законик и Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната, не влеваат некој посебен оптимизам за поголема примена на алтернативните санкции, од причина што пропишаните санкции во актуелниот Кривичен законик, не созаваат ситуации да при одмерувањето наказната, судијата биде во можност да определи алтернативна мерка, и тоа особено кај полесните кривични дела, за кои традиционално се пропишани пониски казни, од друга страна

¹⁷¹ Види, д-р Џемали Саити & проф д-р Никола Тупанчески & проф д-р Александра Деаноска & м-р Андреј Божиновски, Правна анализа - Практична примена на Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната, ОБСЕ, Скопје, 2017 страна 6.

¹⁷² Види, Лидија Брашер Тајд, Анализа на македонската казнена политика и препораки за нејзинот иден развој, ОБСЕ, Скопје 2012 година.

Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната¹⁷³ предвидува рестриктивни услови за примена на алтернативните мерки¹⁷⁴. Покрај горните претпоставки, за имплементација на оваа реформа особено е битен институционалниот пристап односно подготвеноста да се реализираат зацртаните чекори во стратегиите и акцискиот план. Потребно е обезбедување на финансиски средства за функционирање на пробациската служба и останати ресурси, постоење на комуникациска стратегија и набавка на потребни технички средства.

Од особена важност е, и вклучувањето на граѓанскиот сектор и градењето на мерки на доверба, со цел вклучување на заедницата во реализацијата на мерките, односно ресоцијализацијата. Но, за успешна примена на алтернативните мерки потребно е воспоставување на меѓуресурска соработка и координирање на активностите за имплементација на Законот за пробација.

Потребна е континуирана едукација на судиите и јавните обвинители за придобивките на алтернативните мерки. Во овој контекст е потребна и постојана анализа на материјалните закони и нивно адаптирање во контекст на создавање на услови за поголема примена на алтернативните мерки, за полесните видови на кривични дела и посебна категорија на сторители, како и воспоставување на мерливи критериуми за успешност на имплементацијата и постигнатите ефекти.

Анализата за примената на алтернативните мерки покажува, помали варијации на бројките за примена на алтернативните мерки. Но, општ е заклучокот дека ваквите варијации не бележат некое видливо отскокнување во однос на нивниот апликативен раст. Додека кај меката условен отпуст, се забележува пад во бројките, веројатно предизвикан од невоставувањето во функција на пробациската служба која треба да даде мислење односно проценка за апликантот.

Ставовите кои произлегуваат од спроведената анкета, укажуваат на сериозниот пристап на судиите, јавните обвинители и адвокатите опфатени со оваа анкета. Тие, даваат целосна подршка на примената на алтернативните мерки, но прецизно укажуваат и на слабостите, при што фокусот е ставен на потребата од целосното функционирање на пробациската служба.

Анкетираните забележуваат и на недоволната нормативна рамка за примена на алтернативните мерки. Така дури 60% од судиите, 52% јавни обвинители и адвокати сметаат дека Република Македонија, има делумно

¹⁷³ Службен весник на РМ бр.199/2014.

¹⁷⁴ Види, Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната член 16.

задоволителна правна рамка, за примена на алтернативните мерки. Во контекст на оваа констатација е фактот што само 14% од судиите и 11 % од јавните обвинители сметаат дека со донесувањето на Законот за пробација е зголемена примената на алтернативните мерки, наспроти адвокатите кои сметаат дека воопшто нема зголемување на примена на алтернативните мерки и по донесувањето на Законот за пробација. Завршните заклучоци од Мавровската конференција¹⁷⁵ беа клучни во кревањето на гласот на судиите во однос на овие бажни прашања – не сасмо од област на казнената политика и одмерувањето на казните, пробациската служба и законските измени – туку и независноста и слободата на слободното судско уверување.

- Овој форум се залага за примена на пробацијата имајќи ги во предвид и европските пробациски правила и пробацијата од аспект на Советот на Европа.
- Законот за пробација има за цел да ја воведи и унапреди ресоцијализацијата во Република Македонија. Потребно е надминување на воочените слабости во практичната примена на законот и градење на институционални и реформски мерки за успешна имплементација.
- Потребно е понатамшно јакнење на капацитетите на пробациската служба, секторот за пробација и отворањето на пробациските канцеларии.
- Клучно во сите понатамошни измени е осовременување на законодавството особено во поглед на барањата на Европската Унија и Соединетите Американски Држави.

¹⁷⁵ Здружение на судии на РМ, Амбасада на САД во РМ – Конференција Маврово, <http://www.libertas.mk/nauchna-i-struchna-rasprava-za-pristapot-do-pravdata-i-reformite-vo-sudstvoto-vo-organizatsija-na-zdruzenieto-na-sudii/>

Прилог 1:

Анонимен прашалник доставен до судии,
јавни обвинители и адвокати.

ЗДРУЖЕНИЕ НА СУДИИТЕ НА
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Почитувани колеги,

Здружението на судии на Република Македонија со поддршка и во соработка со Амбасадата на САД во Република Македонија, во рамки на проектот „Зајакнување на улогата и независноста на судиите во Република Македонија“ спроведува истражување за практичната примена на Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната и Законот за пробација.

Целта на проектот е да се увидат предностите и евентуалните предизвици при практичната примена на Законот во насока на воедначување на казнената политика. Проектниот тим е составен од домашни експерти кои преку неколку методолошки пристапи (разгледување на пресуди, прашалници, фокус дискусии) ќе подготват анализи кои дополнително ќе бидат публикувани и дистрибуирани.

За таа цел би Ве замолиле да го пополните овој Прашалник, составен од генерални и специјализирани прашања. **АНКЕТАТА Е АНОНИМНА!**

Откога ќе го пополните Прашалникот, Ве молиме ставете го во адресираниот плик кој го имате во прилог (**Поштарината е веќе платена**) и испратете го по пошта најдоцна до **30 јуни 2017 година**

П Р А Ш А Л Н И К

Која е Вашата професија? (Заокружи!)	1. СУДИЈА 2. ЈАВЕН ОБВИНИТЕЛ 3. АДВОКАТ
Наведете го градот каде работите:	_____

1. **Како би ги оцениле спроведените реформи во кривичното законодавство во однос на донесување на Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната?**
 - а) **Во целост** придонесуваат кон воспоставување на ефикасен систем на одредувањето на видот и одмерувањето на висината на казната.
 - б) **Само делумно** придонесуваат кон воспоставување на ефикасен систем на одредувањето на видот и одмерувањето на висината на казната.
 - в) **Воопшто не придонесуваат** кон воспоставување на ефикасен систем на одредувањето на видот и одмерувањето на висината на казната.
 - г) **Не знам/Не можам** да проценам.

2. **Дали сметате дека казнената политика на судовите е воедначена?**
 - а) Да
 - б) Не
 - в) Не знам

3. **Дали сметате дека со Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната ќе се постигне воедначување во казнувањето?**
 - а) Да
 - б) Не
 - в) Не знам

4. Ако сметате дека казнената политика не е воедначена, според Вас кои се причините за тоа? (може да заокружите повеќе одговори)

а) широко определените законски рамки (минимум и максимум на казната затвор).

б) пристрасност на одредени судии во работата.

в) нефункционирање на механизмите за воедначување на казнената политика (повисоки судови).

г) друго (наведете) _____

5. Сметате ли дека Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната обезбедува правичност во казнувањето?

а) Да, целосно

б) Само делумно

в) Не, воопшто

г) Не знам/не можам да одговорам

6. Според Вас, дали Законот за одмерување на казните ги задоволува интересите на правдата и правото на фер судење на обвинетите лица?

а) Законот во целост ги задоволува интересите на правдата и правото на фер судење на обвинетите лица.

б) Законот делумно ги задоволува интересите на правдата и правото на фер судење на обвинетите лица.

в) Законот воопшто не ги задоволува интересите на правдата и правото на фер судење на обвинетите лица.

г) Не знам/ не можам да одговорам.

7. Дали сметате дека Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната ја олеснува работата на судиите?

а) Да, но само технички.

б) Да, суштински

в) Не.

г) Не знам.

8. Дали сметате дека со Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната се повредува начелото на индивидуализација во изрекувањето на казната?
- а) Да б) Не в) Делумно г) Не знам
9. Дали сметате дека донесувањето на Законот за одмерување на казните е од помош при постапката за донесување на пресуда врз основа на предлог – спогодба на ЈО и обвинетиот?
- а) Да, целосно. б) Само делумно.
в) Не воопшто. г) Не знам/ Не можам да одговорам.
10. Сметате ли дека донесувањето на новиот Закон за одмерување на казните е во согласност со меѓународните норми и стандарди за човекови права?
- а) Постојниот закон е во целост усогласен со меѓународните норми и стандарди за човекови права.
б) Постојниот закон е делумно усогласен со меѓународните норми и стандарди за човекови права.
в) Постојниот закон воопшто не е усогласен со меѓународните норми и стандарди за човекови права.
г) Не знам/Не можам да одговорам.
11. Кој од наведените начини сметате дека би бил најсоодветен за воедначено одмерување на казната?
- а) Подетално регулирање на оваа материја во Кривичниот законик.
б) Донесување Посебен закон за оваа материја.
в) Донесување подзаконски акт.
г) Донесување насоки и правни мислења кои би ја олесниле работатата на судиите при одмерувањето на казната.
12. Според Вас дали одредбата од чл. 20 од Законот за одмерување на казните која што предвидува договарање на ЈО и обвинетиот во текот на истражната и скратената постапка до поднесување на обвинителниот предлог, а според која не може да биде

договорена казна помала од 50% од казната што би била изречена во главна расправа, е во спротивност со одредбата во чл. 41 на КЗ за граници на ублажување на казната?/ According to you does the provisions from article 20 of the Law on Sentencing is against the provisions from article 41 from the Criminal Code regulating the area of mitigation of the sentence?

- а) Одредбата од чл. 20 на ЗОК е во целост усогласена со одредба во чл. 41 од КЗ.
- б) Одредбата од чл. 20 на ЗОК е делумно усогласена со одредбата во чл. 41 на КЗ.
- в) Одредбата од чл. 20 на ЗОК воопшто не е усогласена со одредбата во чл. 41 од КЗ.
- г) Не знам/ Не можам да проценам.

13. Според Вас дали одредбата од чл. 20 од Законот за одмерување на казните која што предвидува договарање на ЈО и обвинетиот во текот на истражната и скратената постапка до поднесување на обвинителниот предлог, според која не може да биде договорена казна помала од 50% од казната што би била изречена во главна расправа, е во спротивност со одредбите за спогодување за санкцијата од ЗКП (чл. 483 ст.1)?

- а) Одредбата од чл. 20 на ЗОК е во целост усогласена со одредба во чл. 483 од ЗКП.
- б) Одредбата од чл. 20 на ЗОК е делумно усогласена со одредбата во чл. 483 од ЗКП.
- в) Одредбата од чл. 20 на ЗОК воопшто не е усогласена со одредбата во чл. 483 од ЗКП.
- г) Не знам/ Не можам да проценам.

14. Според Вас, при постоење на колизија помеѓу одредбата од чл. 20 од Законот за одмерување на санкциите и одредбата од чл. 41 од КЗ за граници за ублажување на казната, дали судот е должен да ја игнорира одредбата од чл. 20 на Законот за одмерување на казните и да ја примени одредбата од чл. 41 на КЗ?

- а) Судот при одмерувањето на казната во целост треба да ја примени одредбата од чл.41 на КЗ, а да ја игнорира одредбата од чл. 20 на ЗОК.

- б) Судот при одмерувањето на казната, воопшто не треба да ја примени одредбата од чл. 41 на КЗ.
- в) Не знам/ Не можам да одговорам.

15. Според Вас, во случаи каде кај обвинетото лице утврдил казна затвор во траење до 24 месеци, а при евалуацијата на таа казна преовладувале олеснителните околности, која алтернативна санкција судот ја изрекол?

- а) Условна осуда.
- б) Друга мерка од чл.48-а од КЗ.
(Наведете _____)
- в) Не знам/ Не можам да проценам.

16. Според Вас, дали при одредувањето на видот и одмерувањето на казната со користење на бодовите со кои се вреднуваат олеснителни и отежнувачки околности, на крајот се добива резултат што би бил ист со оној резултат кој би се добил без примена на одредбите од Законот за одмерување на казните?

- а) Во целост се добива резултат што би бил ист со оној резултат кој би се добил без примена на одредбите од Законот за одмерување на казните.
- б) Делумно се добива резултат што би бил ист со оној резултат кој би се добил без примена на одредбите од Законот за одмерување на казните.
- в) Воопшто не се добива резултат што би бил ист со оној резултат кој би се добил без примена на одредбите од Законот за одмерување на казните.
- г) Не знам/ Не можам да одговорам.

17. Дали сметате дека во Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната олеснувачките и отежнувачките околности се правилно бодувани? (Може да заокружите повеќе одговори).

- а) Да, правилно се бодувани и не е потребна ревизија.
- б) Не, потребна е генерална ревизија на бодувањето.
- в) Олеснувачките околности се високо бодувани, потребно е намалување на бројот на бодовите.

- г) Олеснувачките околности се ниско бодувани, потребно е зголемување на бројот на бодовите.
- д) Отежнувачките околности се високо бодувани, потребно е намалување на бројот на бодовите.
- ѓ) Отежнувачките околности се ниско бодувани, потребно е зголемување на бројот на бодовите.

18. Дали сметате дека со измените во членот 40 од Кривичниот законик со кој се предвидува ублажување на казната само во случај на признание на вината и спогодба се дерогираат другите основи за ублажување предвидени во општиот дел на Кривичниот законик?

- а) Да, со измените се оневозможува ублажувањето на казната надвор од признание на вина и спогодба
- б) Не, таа одредба не може да дерогира друга одредба од КЗ, па судиите треба директно да ги применуваат ваквите основи за ублажување
- в) Членот 40 од КЗ е во колизија со другите основи за ублажување и истиот треба да се измени
- г) Немам став.

19. Дали сметате дека треба да постои надворешно тело (Комисија за воедначување на казнената политика) која ќе работи на прашањата за воедначување на казнената политика или сметате дека таа улога треба да ја има Врховниот суд?

- а) Сметам дека треба да постои Комисија за воедначување на казнената политика како надворешно тело.
- б) Воедначувањето на казнената политика треба да е во надлежност на Врховниот суд.
- в) Сметам дека треба да постои и надворешно тело (Комисија за воедначување на казнената политика) кое ќе претставува техничка поддршка во работата на Врховниот суд во делот на воедначување на казнената политика.
- г) Друго, (наведете) _____

20. Според Вас, дали сметате дека со етаблирањето на Комисијата за воедначување на казнената политика, се нарушуваат начелата на судска самостојност и слободно судско уверување?

а) Да, целосно.

в) Не, воопшто.
да проценам.

б) Само делумно.

г) Не знам/ Не можам

21. Дали Правосудниот систем на РМ има задоволителни нормативни предуслови за примена на алтернативните мерки?

а) Да целосно.

в) Не, воопшто.

б) Само делумно.

г) Не знам/ Не можам да одговорам.

22. Според Вас, дали пред донесувањето на Законот за пробација, алтернативните мерки, со исклучок на условната осуда, беа занемарени и неприменливи?

а) Да, другите алтернативни мерки беа целосно занемарени.

б) Само делумно.

в) Не воопшто не беа занемарени.

г) Не знам/ Не можам да одговорам.

23. Според Вас, дали со донесувањето на новиот Закон за пробација се зголеми примената на алтернативните мерки?

а) Да, целосно.

в) Не, воопшто.

б) Само делумно.

г) Не знам/ Не можам да одговорам.

24. Според Вас, дали сметате дека алтернативните мерки се неправедни кон оштетениот?

а) Да, целосно.

в) Не, воопшто.

б) Само делумно.

г) Не знам/ Не можам да одговорам.

25. Во Вашата практика, која алтернативна мерка најчесто ја изрекувате? (Само за судии)

а) Условна осуда.

б) Условна осуда со заштитен надзор.

в) Условно прекинување на кривичната постапка.

- г) Судска опомена.
- д) Куќен затвор.

**26. За кои кривични дела најчесто изрекувате алтернативни мерки?
(Набројте три од петте предложени групи на кривични дела)**

- а) КД. против имотот.
- б) КД. против безбедноста на јавниот сообраќај.
- в) КД. против животната средина.
- г) КД. Против правниот сообраќај
- д) КД. Од областа на организираниот криминал.

27. Според Вас, дали во практичната примена на Законот за пробација, постојат предуслови за спроведување новата надлежност на Пробациската служба– „Прочени на ризик“?

- а) Да, целосно.
- б) Само делумно.
- в) Не воопшто.
- г) Не знам/ Не можам да одговорам.

Прилог 2:

Формулар за анализа на правосилни пресуди

ФОРМУЛАР ЗА ПРАВОСИЛНА ПРЕСУДА

К.бр/ КЖ бр.

1. Анкетен лист бр. _____ (НЕ ПОПОЛНУВАЈ!)

2. **Апелационо подрачје**
 1. Скопје
 2. Битола
 3. Гостивар
 4. Штип

3. **Основен суд** _____

4. **Вид на кривично дело**
 1. Убиство
 2. Телесна повреда
 3. Тешка телесна повреда
 4. Учество во тепачка
 5. Загрозување на сигурноста
 6. Силување
 7. Полов напад врз дете кое не наполнило 14 години
 8. Неплаќање издршка
 10. Овозможување на употреба на наркотични дроги
 11. Кражба
 12. Кражба на електрична, топлинска енергија и природен гас
 13. Тешка кражба
 14. Разбојништво
 15. Разбојничка кражба
 16. Затајување
 17. Измама
 18. Даночно затајување
 19. Тешки дела против Безбедноста на луѓето и имотот во сообраќајот
 20. Злоупотреба на службената положба и овластување
 21. Недозволено изработување, држење и тргување со оружје или распрскувачки татерии
 22. Насилство
 23. Загрозување на безбедноста во сообраќајот
 24. Криумчарење мигранти

5. Предвидена казна според закон(се заокружува еден понуден одговор. Ако предвидената казна не е во понудените одговори тогаш се запишува детално под 36 „Друго,,)

1. Парична казна
2. Парична казна или затвор до 3 месеци,
3. Парична казна или затвор до 6 месеци
4. Затвор до 6 месеци
5. Парична казна или затвор до 1 година
6. Затвор до 1 година и парична казна
7. Парична казна или затвор од 3 месеци до 1 година
8. Затвор од 3 месеци до 1 година
9. Парична казна или затвор од 6 месеци до 1 година
10. Затвор од 6 месеци до 1 година
11. Парична казна или затвор до 3 години
12. Затвор до 3 години и парична казна
13. Парична казна или затвор од 3 месеци до 3 години
14. Затвор од 3 месеци до 3 години
15. Затвор од 6 месеци до 2 години и парична казна
16. Парична казна или затвор од 6 месеци до 3 години
17. Затвор од 6 месеци до 3 години,
18. Затвор од 6 месеци до 3 години и парична казна
19. Парична казна или затвор од 1 до 3 години
20. Затвор од 1 до 3 години
21. Парична казна или затвор до 4 години,
22. Парична казна или затвор до 5 години,
23. Затвор до 5 години или парична казна
24. Затвор од 3 месеци до 5 години
25. Парична казна или затвор од 6 месеци до 5 години
26. Затвор од 6 месеци до 5 години
27. Затвор од 6 месеци до 5 години и парична казна
28. Парична казна или затвор од 1 до 5 години
29. Затвор од 1 до 5 години,
30. Затвор од 1 до 5 години и парична казна
31. Затвор од 3 до 5 години
32. Затвор од 3 месеци до 6 години или парична казна

33. Затвор од 1 до 8 години,
34. Затвор од 1 до 8 години и парична казна,
35. Затвор од 3 до 8 години,
36. Затвор од 5 до 8 години,
37. Парична казна или затвор од 1 до 10 години,
38. Затвор од 1 до 10 години,
39. Затвор од 1 до 10 години и парична казна,
40. Затвор од 3 до 10 години,
41. Затвор од 4 до 10 години,
42. Затвор од 5 до 10 години,
43. Најмалку 1 година затвор,
44. Најмалку 2 години затвор,
45. Парична казна или затвор од најмалку 3 години,
46. Најмалку 3 години затвор,
47. Најмалку 4 години затвор,
48. Најмалку 4 години затвор и парична казна,
49. Најмалку 5 години затвор,
50. Најмалку 8 години затвор,
51. Најмалку 10 години затвор,
52. Најмалку 12 години затвор,
53. Најмалку 5 години затвор или доживотен затвор,
54. Најмалку 10 години затвор или доживотен затвор,
55. Најмалку 15 години затвор или доживотен затвор.
56. Друго _____

6. **Досудена казна (ПРВ СТЕПЕН)** (Се заокружува и се допишуваат детали од пресудата)

6. Осудителна пресуда казна затвор _____
7. Осудителна пресуда парична казна _____
8. Алтернативна мерка _____
9. Ублажување на казната _____
10. Ослободителна пресуда _____
11. Одбивателна пресуда _____
12. Извадоци од образложението во врска со досудената казна _____

Досудена казна (ВТОР СТЕПЕН) (Се заокружува и се допишуваат детали од пресудата)

- 13. Осудителна пресуда казна затвор _____
- 14. Осудителна пресуда парична казна _____
- 15. Алтернативна мерка _____
- 16. Ублажување на казната _____
- 17. Ослободителна пресуда _____
- 18. Одбивателна пресуда _____
- 19. Извадоци од образложението во врска со досудената казна _____
- _____
- _____
- _____
- _____

7. **Олеснувачки околности** (може да се заокружат повеќе понудени одговори)

- 20. Лични прилики на обвинетиот (возраст, метеријална положба, невработен, итн)
- 21. Семејни прилики на обвинетиот (семеен човек, сопруг, родител, должен да се грижи за семејството и да го издржува, единствен хранител, итн)
- 22. Ментална или телесна попреченост.
- 23. Пречекорување на нужна одбрана.
- 24. Крајна нужда.
- 25. Битно намалена пресметливост.
- 26. Небрежност доколку не е елемент на кривичното дело.
- 27. Обид доколку не е предвидено посебно казнување за обид.

8 **Отежнувачки околности** (може да се заокружат повеќе понудени одговори)

- 40. Планирање на кривичното дело
- 41. Голема упорност при извршување на конкретното кривично дело.
- 42. Национална/верска/расна омраза
- 43. Друг вид на омраза: пол/возраст/сексуална определба/лица со хендикеп и сл.
- 44. Кривичното дело е извршено без повод или причина.
- 45. Безобзирно однесување (доколку не е квалификаторна околност на делото)
- 46. Подмолност (доколку не е квалификаторна околност на делото)
- 47. Користољубие (доколку не е квалификаторна околност на делото)
- 48. Љубомора
- 49. Завист

50. Дрскост/свирепост/изживување и сл. доколку не е елемент на кривичното дело.
51. Зачестеноста во извршувањето на конкретното кривично дело.
52. Искористување на немоќта на жртвата
53. Доколку износот на противправно имотната корист или нанесената штета трикратно го надминува детерминирачкиот износ предвиден во КЗ за соодветното кривично дело.
54. Делото е сторено на јавно место во присуство на деца/во состав на група доколку не претставува посебно кривично дело/при сторувањето на делото се загрозени и други лица.
55. Искористување на одредена положба, својство или однос на доверба.
56. Погolem број на оштетени/жртви (три или повеќе) без оглед колку од нив истакнале имотно право побарување.
57. Поранешно вознемирување на оштетениот.
58. Изрекувани мерки на безбедност.
59. Прекршочно казнуван.
60. Ги уништува трагите и доказите ако не е посебно кривично дело.
61. Влијае врз сведоци/вешти лица заради лажно прикажување на факти – ако не е посебно кривично дело
62. Ветува награда на сведоци/вешти лица и сл. заради лажно прикажување на факти – ако не е посебно кривично дело.
63. Недостаток на каење и покрај признанието на обвинетиот.
64. Кривичното дело е извршено во време на издржување на казна затвор – викенд.
65. Кривичното дело е извршено во време на условен отпуст.
66. Кривичното дело е извршено за време на проверка на условната осуда.
67. Углед во општеството односно во заедницата каде живее – само за кривични дела сторени со умисла или со говор на омраза.
68. Насилен карактер.
69. Болести на зависност.
70. Посебни околности или способности на сторителот.
71. Асоцијално однесување.
72. Искуство на сторителот.
73. Сторителот има ниско културно ниво и негативен однос кон општо прифатените вредности.
74. Поминало кратко време од претходно издржаната казна затвор (до три години)

